

Dosije: Devedesete
Sećanje na zla vremena

“VREME” u Idomeniju
Najveći evropski logor

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF **cena 200 RSD**

01305

9 770353 802002

VREME

broj
1315
17. mart 2016.

VLADIMIR VUČINIĆ, BIVŠI SUDIJA

**MIŠKOVIĆEV
PASOŠ I DRUGI
SLUČAJEVI**

Da li ste spremni?

Najnoviji, Samsung Galaxy S7 edge i S7 u ponudi za poslovne korisnike.

SAMSUNG Galaxy S7 edge | S7

S7 edge i S7 nude do sada neviđene funkcije na pametnim telefonima. Razmislite šta mogu da urade za Vas i Vaš posao.

Za dodatne informacije kontaktirajte Vašeg menadžera prodaje.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević,
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević, Sonja Čirić,
Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,
Nebojša Grujić (kultura),
Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;

lektori: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović,
Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 **Dosije devedesete:** Sećanje na zla vremena

06 **Izbori devedesetih:** Metode autokratije

10 **Kriminal i paravojske:** "Patriotski" profit

12 **Mediji devedesetih:**

Najteže je bilo pod Vučićem

18 **Intervju:** Vladimir Vučinić

22 Poplave 2016. godine: Lučani na vodi

26 **Polemika FS i RZS:**

Kreativno tumačenje statistike

29 **Nuspojave:** Prokleta je ova nedelja

30 **Tribina:** "Šta je to Balkan, šta pričaju o njemu i šta bi Balkan mogao da bude"

38 **Prekinuta izložba Kameradesa:**

Ne diraj batu na plakatu

39 **Lisica i ždrak:** Pošta i ja

KULTURA

40 In memoriam:

Dragan Nikolić (1943–2016)

44 **ABBA:** 40 godina albuma "Greatest Hits"

48 **Knjige:** „Muzej melanholije“

Velimira Čurgus Kazimira

49 **Koncerti:** Na gitarama i oko njih

50 **Roman:** Čemerni bluz postsocijalizma

51 **TV manijak:** Brojke i slova

SVET

52 **Pokrajinski zbori u Nemačkoj:**

Ako treba, pucajte na izbeglice

54 Povlačenje ruskih trupa iz Sirije:

Putinovo naređenje

56 **Na licu mesta – Idomeni:**

Najveći evropski logor

MOZAIK

58 **Topola:**

Takmičenje u otmenom ispijanju vina

61 **Navigators:** Čekajući maj

62 **Vreme uživanja:** Njegoševa palačinka

U svom obraćanju poplavljenima premijer teši, bodri, obećava novac, poziva na jedinstvo, zagledan u budućnost nezainteresovan je za prošlost, ali mu je svaka druga o "onima od pre" koji sad samo sede u suvom i toplom i sole pamet ovima koji nešto rade, dok oni ništa nisu uradili dok su režim bili

PIŠE: ZORAN MAJGIN

Na licu tog dobrog i neuhvatljivog "večnog beogradskog momka" ogledalo se bolje, čistije lice jednoga grada

PIŠE: ĐORĐE MATIĆ

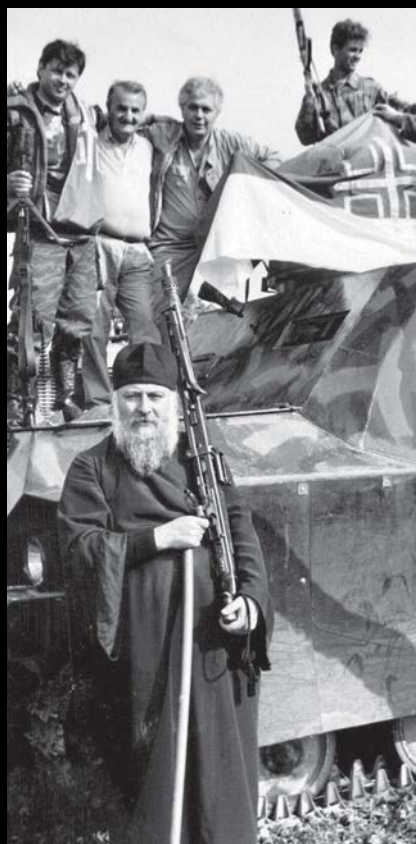

Rusi dolaze – panika; Rusi odlaze – opet panika. Da li se "nepredvidljivi" Putin povlači iz Sirije

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Milovan Milenković

SEĆANJE NA Z

Poslednje decenije XX veka u Srbiji moramo da se sećamo tačno onako kakva je bila, da ne bi podlegli "specijalnoj operaciji" koja je na delu ovih dana: da se Milošević od autokrate prepakuje u "dobrog momka". Tako oni koji su s njim stajali rame uz rame više neće biti loši momci. Oni koji trenutno vladaju Srbijom, žele zaborav i krivo tumačenje prošlosti, jer kad govore o napretku, oporavku, pomirenju, evropskim integracijama, voleli bi da se zaboravi da su nas upravo oni odveli u suprotnom pravcu: u rat, bedu, glad, u mržnju...

Poklopilo se, eto, da izborna godina u Srbiji bude ova, u kojoj pada deset godina od smrti Slobodana Miloševića. Te dve stvari samo naizgled nemaju veze jedna s drugom. Kad se dobro prouči dominantni diskurs vladajućeg SNS-a, ne samo u kampanji, nego od 2012. naovamo, vidi se da aktuelna vladajuća elita radi sve na stvaranju kolektivne amnezije u vezi sa poslednjom decenijom 20. veka na ovim prostorima. Cilj joj je jednostavan: za sva zla koja su nas snašla okriviti one koji

su Srbijom vladali od oktobra 2000. do 2012, i da se taj period predstavi kao najgori i najmračniji u istoriji Srbije. Saopštila nam je to u nedelji za nama i Srpska napredna stranka, kada se u jednom od svojih saopštenja obrušila na stvaranje nekog "novog DOS-a", a još se i preračunala, optuživši ih za bedu i siromaštvo građana u proteklih 16 godina. Da li su se zabrojali ili su se na trenutak vratili u udobnu ulogu opozicije, tek, pogrešili su u računici: u poslednje četiri godine na vlasti su upravo oni, SNS.

Stasale su, pritom, i nove generacije glasača koji su devedesetih tek bili rođeni, pa nemaju pojma o onome što se pre njih događalo. Njih je najlakše ubediti da je teška tranziciona decenija i kursor između pada Miloševića i dolaška SNS-a na vlast zaista nešto najcrnije što je snašlo Srbiju. Dodajmo tome činjenicu da je tih 12 godina od pada Miloševića zaista obeležila divljačka privatizacija, tajkunizacija, šizofrena politika spram Evropske unije i pitanja Kosova, itd. Eto nama savršenog recepta

LA VREMENA

**RAT, VELIKI MORALNI
I EKONOMSKI PAD:**
Vojislav Šešelj na
vukovarskom ratištu i
vladika Filaret kod Gline
1991, pljačka naroda
putem piramidalnih
banaka (1992.) i
hiperinflacije (1993.)

Fotografije: Miloš Cvetković,
Goran Veljković, Zoran
Sinko, Draško Gagović

“MENJAČNICE” TOKOM DEVEDESETIH:

Ulična kupovina deviza

foto: Risto Božović

»

za beatifikaciju Miloševića i ekipe. Trenutnoj vlasti to svakako ide naruku jer je i sama bila deo te ekipe. Amnestiranje Miloševićevog režima, ako bi uspešno, ukinulo bi jednu od ključnih zamerki na račun ljudi koji vode Srbiju: sve ono što su radili devedesetih.

BILO JE TO OVAKO

Kako opisati devedesete u Srbiji neko me ko to nije doživeo i preživeo? Početi od ličnih “uspomena” na strah od noćnog zvona na vratima i vojne policije pred vratima, orne i spremne da pošalje na front svakoga, bez izuzetka, i tutne mu u ruke

pušku da ratuje i gine za ono čemu se svakim atomom sebe protivi? A ako odbije, ne gine mu vojni zatvor i večni žig dezertera. Evo kako su tih devedesetih izlazili na kraj sa tim dilemama pojedini ljudi. “Miroslav Milenković, rođen 1951. godine, građevinski radnik, otac dvoje dece, mobilisan 19. septembra 1991. ubio se 20. septembra 1991. na stočnoj pijaci u Šidu, između dve grupe rezervista. Prvih, koji su puške ostavili, i drugih, koji su uzeli puške da krenu put Tovarnika, na front.”

Samo nekoliko dana nakon Milenkovića, na Visu je metak u sebe ispalio crnogorski admiral Vladimir Barović. U oproštajnom pismu kao razlog samoubistva naveo je to da on, kao Crnogorac, nema nameru da puca u hrvatski narod koji mu ništa nije skrivio. Barović je kao zapovednik garnizona u Puli koji je pregovarao

Izbori devedesetih

Metode autokratije

Sa Koštunicom na čelu, DOS ipak ruši Miloševića 5. oktobra 2000, što je jedno naravoučenje za opoziciju autokratskom režimu: biti jedinstven i imun na probitačne predloge. Ali, to su već dva naravoučenja

Izborni procesi devedesetih godina prošlog veka koje je kreirao Slobodan Milošević svojevrсна su literatura za svakog vladodršca u Srbiji koji je nameran da ostvari dugotrajnu, makar desetogodišnju autoritarnu vlast i – na ovaj ili onaj način – ode u istoriju. Prilike su se unekoliko promenile, ali je metodologija ostala ista.

1990.

SPS je osnovan jula 1990. od Saveza komunista Srbije i Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN). Njegov osnivač Slobodan Milošević doneo je prethodno – uz velike pritiske, nakon burnih događaja rušenja komunizma u istočnoj Evropi – Zakon o političkim organizacijama. U julu te godine Srbija je izašla i na referendum da odgovori na pitanje da li prvo treba doneti novi ustav pa izaći na višestranačke izbore, za šta se zalagao Milošević, ili, obrnuto? Već tada je Milošević mogao biti siguran u pobedu na izborima – 98 odsto glasača bilo je prvo za promenu Ustava. Uprkos činjenici da mu sve ide naruku, predizborna kampanja je ipak počela pendrecima po leđima opozicionara ispred Televizije Beograd juna 1990. **Metod broj 1** koji manje–više prepisuje i današnji režim presvučene crveno-crne koalicije (2012–2016): uprkos rejtingu, batina ili makar pretnje i zastrašivanje – iz raja su izašli.

Za razliku od većine zemalja jugoistočne Evrope, na prvim

višestranačkim izborima u Srbiji 1990. pobedila je gotovo plebiscitarno bivša komunistička partija – Socijalistička partija Srbije. Ali, tadašnji Miloševićev politički cilj bio je posve nekomunistički – osvajanje nacionalistički orijentisanih birača, tj. igranje na “nacionalnu kartu”. Tu je bučkuriš politiku “malo levo pa desno”, i istok i zapad, i Rusija i Amerika, i EU i Kosovo, tačnije beskrupuloznu okupaciju političkog prostora, Milošević započeo tri godine ranije, 1987. A bezmalo tri decenije kasnije ova politika ne pokazuje ni najmanje znake propadanja. Bila je dobra i Miloševiću i Tadiću, dobra je i Vučiću. **Metod br. 2:** “državotvorna politika” ima samo jedan kredo: rejting, a to znači Evropljanin po potrebi, rusofil iz navike, nacionalista u predizbornoj kampanji. Na izborima 1990. SPS je zbrisao opoziciju sa 2.320.587 glasova ili 46,1 odsto birača i zahvaljujući većinskom sistemu osvojio 194 poslanička mesta u Skupštini.

Novi ustav je donet u jednopartijskoj Skupštini, 28. septembra, pokrajine gube atribute državnosti, postaju oblik teritorijalne autonomije, a predsednik Republike dobija izuzetno velika ovlašćenja. Na predsedničkim izborima koji su održani kad i parlamentarni, 9. decembra 1990, Slobodan Milošević je prošao bolje od svoje stranke. Osvojio je 3.285.799 ili 65,34 odsto, a Vuk Drašković 824.674 ili 16,40 odsto glasova.

Ne treba zanemariti ni neslogu opozicije, kao i pretnje nekih njenih lidera da će pozvati pristalice na bojkot izbora ako SPS

RETKO SVETLI TRENUCI:

Protesti 1996/1997.

foto: Vreme arhiva

oko odlaska JNA iz tog istarskog grada ostao zapamćen po izjavi: "Ovdje neće biti razaranja dok sam ja zapovjednik, a ako ipak budem prisiljen da naredim razaranja Pule i Istre, mene tada više neće biti." Opet, dva dana nakon samoubistva Miroslava Milenkovića, po kome se ništa neće zvati, general JNA Vladimir Trifunović predao je kasarnu u Varaždinu kako bi spasao živote 280 vojnika koji su se u njoj nalazili. U Srbiji je osuđen za izdaju 1994, da bi ga 1997. pod pritiskom javnosti i grupe generala JNA, abolicirao predsjednik SRJ Zoran Lilić. "Rekli su mi da Srbiji ne trebaju živi ljudi, već mrtvi heroji. Kažu, da pozlate istoriju. Nisam izdajnik. Vodio sam časne poslove oficira i ne kajem se. To što sam osuđen sramota je ove države, vlasti i naroda", rekao je Trifunović.

ZA TO VREME, NA DRUGOJ LOKACIJI

Mlađe generacije, koje se ovih vremena ne sećaju, ne moraju nikome da veruju na reč. Sve ima u dokumentima. Recimo, Vojislav Šešelj posvedočio je u Hagu o tome kako je Srpska radikalna stranka sakupljala dobrovoljce spremne da 1991.

idu na ratište u Hrvatskoj. Dok admiralu Baroviću hrvatski narod ništa nije skrivio, Srpska radikalna stranka uspeła je, prema Šešeljevima tvrdnjama, da sakupi 10.000 onih kojima je hrvatski narod nešto bio kriv, mada ni do dana današnjeg nije baš jasno šta. Uostalom, kad se »

ne pristane na promenu usvojenih izbornih zakona i zakona o izbornim jedinicama. SPO i DS su protestovali i zbog diskriminacije opozicije na RTS-u u predizbornoj kampanji. Režimske novine su uživale u prenošenju prepucavanja među opozicionarima, a posebno unutar DS-a. **Metod br. 3** koji i za današnjeg režima pokazuje svu svoju efikasnost: zauzeti medije pa ih iskoristiti za permanentno rasturanje opozicije, tačnije zatiranje semena neistomišljenika.

1992.

Opozicija je bojkotovala savezne majske izbore 1992. Ne samo opozicija nego i posmatrači Konferencije za evropsku bezbednost i saradnju (KEBS) kritikovali su savezni izborni zakon u čijem donošenju nisu učestvovala opozicione partije, nerealno kratak izborni rok, nedostatak finansijske pomoći partijama za učešće na izborima i monopol koji tadašnje vladajuće stranke SPS u Srbiji i DPS u Crnoj Gori imaju u medijima. Priredbe nisu uvažene pa su se DS i SPO u Srbiji i Narodna stranka, Liberalni savez i Savez reformista Crnogorskog primorja u Crnoj Gori – odlučili na bojkot. Savezni majske izbori za parlament SRJ održani su 31. maja, dan pošto je Savet bezbednosti UN-a uveo ekonomske sankcije Srbiji i Crnoj Gori.

Broj SPS-ovih birača je između izbora 1990. i 1992. značajno pao. Sa 2.320.587 birača 1990. na 1.666.485 birača 1992. godine. Ali je zato Srpska radikalna stranka osvojila 1.166.933 glasa.

Javna je tajna još s početka devedesetih bila da je projekat "Srpska radikalna stranka" u stvari – Miloševićev, tačnije da je SPS pružio finansijsku i svaku drugu pomoć u postavljanju SRS-a na noge 1991. godine. Miloševiću je, u to vreme, bilo važno da u opoziciji ima nekog ko je dozirano popularan i na svaki način radikalniji od njega. Šešelj je bio neka vrsta strašila, veštice iz ormara kojom je Milošević plašio i domaću i svetsku

javnost po onoj "ima i gori od mene". I danas, od povratka Šešelja iz Haga, čini se da lider SRS ponovo igra istu ulogu "omiljenog opozicionara" sada svom političkom sinu – Aleksandru Vučiću. Verovatno će ponovo zaigrati i u Skupštini. Tako da je dr Vojislav Šešelj u Skupštini – **metod br. 4**. Ostao je jednako važan autoritarnim režimima u Srbiji bilo da je 1992. ili 2016.

Elem, SPS je samo u kratkom periodu od dve godine (između 1990. i 1992) vladao sam. Posle toga, počinje era (ne)principijelnih koalicija ili, kako se to u ono vreme zvalo, "sedanja kod Slobe na kanabetu". Posle sukoba i demonstracija marta 1991, hapšenja, batina, studentskog protesta 1992, Milošević je i te kako bio otvoren za saradnju sa onima koje je nazivao "snagama hasa i bezumlja". **Metod broj 5**, poznat od antike, koji je Milošević primenjivao devedesetih, a dosad ga niko od političara u Srbiji nije zaobišao: u ratu, ljubavi i politici – sve je dozvoljeno.

Junu 1992, opozicija zahteva održavanje novih slobodnih izbora na svim nivoima, počinju ulični protesti, formira se DEPOS (Demokratski pokret Srbije). Demokratska stranka uverava da je skupila više od 800.000 potpisa za smenu Miloševića. Odgovor vladajućih partija Srbije i Crne Gore bili su Dobrica Ćosić i Milan Panić. Nestranačke ličnosti za predsednika i premijera SRJ. Dobrica Ćosić je obećao da će do kraja 1992. biti održani prevremeni parlamentarni izbori na svim nivoima, ali i izbori za predsednike u Srbiji i Crnoj Gori. Spor između Panićeve vlade i SPS-a kulminirao je već avgusta 1992. Panić je verovao da treba učiniti sve što međunarodna zajednica traži ne bi li sankcije bile ukinute, to se Miloševiću nije dopalo. Crnogorski DPS je podržao Panića, zbog čega je došlo do raskola na relaciji SPS–DPS. Decembra 1992. saveznoj vladi je izglasano nepoverenje u saveznoj skupštini zahvaljujući SPS-ovom političkom uticaju i sprezi SPS-a sa SRS-om na saveznom nivou.

S druge strane, pre nego što su počeli žučni pregovori i debate »

SMRT I ŽIVOT NOVINARSTVA DEVEDESETIH:

Sahrana Slavka Čuruvije i Mila Štula sa Vojislavom Šešeljem

foto: Reuters i Vreme arhiv

» zdravorazumski pogleda, teško je shvatiti ne samo čime su se Hrvati zamerili Srbima, nego i Srbi Hrvatima, Bošnjaci Srbima i Hrvatima, i tako u krug, dok nas smrt ne rastavi.

Elem, radikali su sakupljali dobrovoljce, a današnji predsednik Tomislav Nikolić i premijer Aleksandar Vučić bili su i te kako deo te ratnohušakačke mašinerije. Nisu radikali bili jedini, Srpska dobrovoljačka garda Željka Ražnatovića Arkana

prednjačila je i po broju dobrovoljaca i po broju ratnih zločina. U godinama koje su došle kasnije SDG je, ispostavilo se, bio rasadnik najkrupnijih plodova organizovanog kriminala u Srbiji (vidi okvir). Uzgred, dobrovoljce je skupljao i SPO Vuka Draškovića.

No, vratimo se SRS-u, čiji su deo bili ljudi koji danas vode Srbiju i koji se još nisu odrekli svoje ružne prošlosti, nego bi, umesto toga, da nam brišu memoriju

i brljaju po sećanjima, kao da smo memorijske kartice njihovih pametnih telefona, a ne ljudi sa pameću i pamćenjem. Uz blagoslov Jovice Stanišića, tadašnjeg šefa Službe državne bezbednosti, radikali su svoje dobrovoljce slali u vojni centar JNA u Bujanj Potoku, gde su dobijali obuku, vojne knjižice i druge vojne povlastice, postajući zvanični "borci" Miloševićeve vojske. Iz Bujanj Potoka slali su ih kojekude. No, najpoznatiji njihov

» o izbornom sistemu na saveznom okruglom stolu za koji su sele sve parlamentarne stranke Srbije i Crne Gore, proleća 1992. u DS-u se dogodio veliki rasep: Vojislav Koštunica je, posle dogovora sa Vukom Draškovićem o formiranju DEPOS-a, izašao iz DS-a i osnovao Demokratsku stranku Srbije. Milan Panić, SPS-ov američki adut, postaje vođa opozicije, kandiduje se na predsedničkim izborima u Srbiji 20. decembra 1992. i gubi izbore od Miloševića za oko milion glasova. U Skupštini Srbije, posle parlamentarnih izbora održanih istog datuma, sedeo je 101 poslanik SPS-a (1.359.086 glasova), 73 SRS-a (1.066.765 glasova), 50 DEPOS-a (797.831 glasova) i šest DS-a (196.347 glasova). I ovi izbori protiču u diskriminaciji opozicionih lidera na državnoj televiziji, propustima u izbornim spiskovima, sumnjama u višestruko glasanje, zastrašivanjima.

1993–1994

Manjinsku vladu SPS-a na čelu sa Nikolom Šainovićem radikali ne podržavaju dugo. Negde do sredine 1993. Šešelji je uz SPS, a onda počinje sa ucenama. Nije se slagao sa "omekšavanjem" SPS-a u rešavanju krize u BiH i Hrvatskoj (SPS-ova podrška Vens-Ovenovom planu, prim. aut.).

Radikali pokreću skupštinsko izglasavanje nepoverenja vladi SPS-a, a SPS medijski linčuje Šešelja i optužuje radikale za "podsticanje ratnohušakačke atmosfere" i učešće u formiranju paravojnih formacija za "zločine počinjene nad civilnim stanovništvom". Milošević 20. oktobra raspušta parlament i zakazuje republičke izbore za 19. decembar, i demonstrira na "omiljenom opozicionaru" šta znači moć medija, jer je Šešelju skoro preplovio broj poslaničkih mesta u Skupštini. SPS na ovim prevremenim izborima osvaja 1.576.287 glasova ili 123 poslanička mesta, DEPOS 715.564 glasa ili 45 poslaničkih mesta, SRS 595.467 glasova, tj. 39 mandata, DS 497.582 glasa ili 29 mandata, a DSS

218.056 glasova ili sedam mandata. **Metod broj 6:** kažnjavanje nelojalnih i svakog pokušaja pobune ili ucene.

Pred izbore 1993, DS potresa nove podele, sada na relaciji Mićunović–Đinđić. Za razliku od Čavoškog i Koštunice, Đinđić ostaje u stranci, a odlazak se smeši Mićunoviću. Početkom 1994. na vanrednoj skupštini stranke Zoran Đinđić postaje predsednik DS-a.

Godine 1994. počinje era Mirka Marjanovića, koji je bio premijer Vlade Srbije šest godina. Bez postignutog dogovora sa demokratama, Milošević je uspeo da napravi vladu sa Novom demokratijom Dušana Mihajlovića, koja napušta DEPOS. **Metod broj 7:** uvek je vreme za krunjenje protivničkih redova i pravljenje saradnika od protivnika, a protivnika ima svuda i u opoziciji i u postizbornoj koaliciji i u sopstvenoj stranci...

Ova, 1994. godina ostaće upamćena i po Dragoslavu Avramoviću, koji je guverner NBJ-a postao 1. marta. Čuveni deda Avram zaustavio je inflaciju od 313 miliona odsto mesečno. Smenjen je 1996. I njega je, kao i Panića, kada je postao bivši čovek Miloševićevog režima, preuzela opozicija za svoju perjanicu. Ovog puta to je bila Koalicija Zajedno, mada se Avramović povukao posle nekoliko dana. **Metod broj 8:** U načelu dobra ponuda biračima da glasaju za one koji su u stanju da okupe "ekspertski tim" pretvorila se, s godinama, u svoju negaciju. I oni stručnjaci koji bi bili u stanju nešto da urade, ukoliko im se daju "odrešene ruke", na kraju završe kao biseri sa mekinjama – pojeduh ih svinje, zato što autokratski režim isključivo – vezuje ruke. Tako da ekspertski timovi ostaju samo dobar marketinški trik, koji dobrobrano koristi i Aleksandar Vučić.

1996–1997–1998

Zajedničkim mitingom "Za promene – Zajedno" DS, SPO i GSS 9. marta obeležavaju godišnjicu demonstracija i tako počinje

pohod jeste onaj na Borovo Selo; 2. maja 1991. godine u ovom mestu kraj Vukovara došlo je do sukoba radikalskih dobrovoljaca i hrvatske policije. Epilog: dvanaest mrtvih hrvatskih policajaca, tri mrtva pripadnika lokalne srpske milicije i jedan mrtav srpski dobrovoljac. Šešelji se kasnije u Hagu dičio tim pokoljem, tvrdeći da su njegovi dobrovoljci zapravo ubili 30 Hrvata, ali da ovi "od sramote" smanjuju taj broj. Uz incident na Plitvičkim jezerima u martu 1991, koji je rezultirao sa po jednim mrtvim na srpskoj i hrvatskoj strani, ova dva događaja smatraju se uvodom u srpsko-hrvatski rat.

U godinama koje su došle kasnije, brojni nekadašnji dobrovoljci suočili su se sa posttraumatskim stresnim sindromom i potpunim odbacivanjem i marginalizacijom od strane države u čije ime su išli da ratuju. Može se reći da su sami krivi, jer su

dobrovoljno otišli tamo. No, ko se seća ratnohuškačke propagande i nacionalističkog ludila tog vremena, svestan je da su ovi ljudi bili duboko manipulisani.

PO SOPSTVENIM GLAVAMA

Dok političke i parapolitičke strukture prikupljaju dobrovoljce, odziv rezervista na mobilizacijske pozive je izuzetno nizak: 50 odsto u unutrašnjosti i 15 odsto u Beogradu. Pomenuli smo već samoubistvo Miroslava Milenkovića na pijaci u Šidu. Otkud on tamo? Mobilisane pripadnike rezervnog sastava JNA je uputila iz Požarevca u Šid, odakle je trebalo da krenu dalje na ratište u Slavoniji. On je svoj put završio u Šidu, a evo šta je

bilo sa ostalima: cilj im je bio Vukovar, no kod Tovarnika je JNA greškom bombardovala sopstvene snage. Brigade iz Kragujevca i Valjeva, nakon ovog događaja, odbijaju da ostanu na ratištu i vraćaju se kućama. Vladimir Živković iz Valjeva dovezao je transporter iz Šida i parkirao ga ispred Savezne skupštine u Beogradu. Tih dana u Valjevu i Kragujevcu vlada ludilo: nema nikakvih informacija o tome da li su rezervisti živi ili ne, porodice mobilisanih drežde oko kasarni u ova dva grada, kamioni s rezervistima stižu, tek kad ugledaju svoje, konačno znaju da su živi. Za to vreme Televizija Beograd emituje Dnevnik 2 sa sumanutim i netačnim informacijama sa ratišta. Nakon Dnevnika u 19:30 sledi čuvena "Specijalna emisija", poznata i kao "Dnevnikov dodatak", sa još vesti sa ratišta iz kojih se opet ne može saznati ništa. Osim da su Hrvati neprijatelji. "Ustaške snage" su

osnivanje Koalicije Zajedno. Koaliciji se pridružio i DSS. Formirana je pred savezne izbore 3. novembra 1996, na kojima je koalicija SPS-JUL-ND osvojila 1.848.669 glasova ili 64 mandata u Skupštini, Koalicija Zajedno 969.296 glasova ili 22 mandata, SRS 764.430 glasova ili 16 mandata. Građani su drugačije glasali na lokalnim izborima. Kandidati Koalicije Zajedno u drugom krugu, koji je održan 17. novembra 1996. godine, pobeđuju na izborima za Skupštinu grada Beograda, Kragujevca, Niša i Novog Sada, u većini beogradskih opština i preko 40 opština u Srbiji. Bio je to prvi veliki poraz Slobodana Miloševića u Srbiji. Ipak, nerazumevanje između lidera koalicije počelo je još za vreme protesta građana i studenata 1996–1997. Milošević je na kraju morao da prizna rezultate lokalnih izbora, februara 1997. Koalicija Zajedno se raspala. I to je omogućilo Miloševiću da organizuje predsedničke i parlamentarne izbore "po starom". Izbore je bojkotovalo 12 opozicionih partija među kojima su i tri parlamentarne: DS, DSS i GS.

Na septembarskim parlamentarnim izborima 1997. koalicija SPS-JUL-ND osvojila je 110 poslaničkih mandata, SRS 82, a SPO 45 mandata. Te godine je u decembarskim predsedničkim

DOŠAO SAM DA TI KAŽEM DA ODLAZIM: Slobodan Milošević

foto: Petar Kujundžić

izborima (septembarski nisu uspeali) pobedio Milan Milutinović. SPS se još jednom zgodno umešao među opoziciju, tako što je posle raspada Koalicije Zajedno dao SPO-u da vlada Beogradom. SPO je uz pomoć socijalista i radikala smenio gradonačelnika (predsednika Skupštine grada) Zorana Đinđića.

Miloševićeva opozicija, s kojom je celu deceniju ulazio u razne aranžmane, skoro da je uspela da se dogovori o zajedničkom nastupu na izborima 24. septembra 2000. SPO nije hteo sa DOS-om, koji je činilo 18 stranaka opozicije. Mada se to Vuku Draškoviću pripisuje kao najveća greška u karijeri,

SPO i danas udobno egzistira na predizbornoj listi Aleksandra Vučića primenjujući **metod broj 9** po kojem je bila poznata i Mira Marković s JUL-om devedesetih godina: vladavina bez izbora. Sa Vojislavom Koštunicom na čelu, DOS ipak ruši Miloševića 5. oktobra 2000, što je jedno naravoučenje za opoziciju autokratskom režimu: biti jedinstven i imun na probitačne predloge. Ali, to su već dva naravoučenja. ¶

ZORA DRČELIĆ

“Patriotski” profit

Šta je tu iz čega nastalo i šta je prvo bilo: kokošar ili jajara?

To je, otprilike, dilema koja se odmah javlja kad je reč o odnosu kriminala i paravojnih formacija početkom devedesetih godina prošlog veka. Jedno s drugim ide nerazdvojno. Evo i kako

Sve je počelo posle 9. marta 1991, kad je o Beogradu i Srbiji reč; paravojske u Hrvatskoj već su bile u procesu organizovanja i pre toga: Hrvatska je jačala rezervni sastav milicije, a Srbi su dizali svoju rezervnu miliciju i teritorijalnu odbranu u većinskim opštinama. Te mere bile su – istini za volju – zakonite, barem sa hrvatske strane, jer nije bilo ograničenja broja rezervne milicije. To nije značilo da se kriminalni elementi nisu odmah ubacili, njušeći mogući profit, kao što će se uskoro i pokazati, čim MUP Hrvatske formira svoje krajnje sumnjive “specijalne jedinice” čija se nedela i dalje vuku po sudovima, preko volje i mlitavo.

Vratimo se u Srbiju. Odmah oko 9. marta 1991. Vuk Drašković i još neki počinju da formiraju razne svoje paravojske: SPO “Srpsku gardu” pod komandom Đorđa Giške Božovića; SNO (Mirko Jović) svoje “Bele orlove”; malo kasnije Željko Arkan Ražnatović formiraće najozbiljniju paravojku u Srbiji, “Srpsku dobrovoljačku gardu”. Danas znamo ko su bili prvoborci i da svi prolaze kroz krivičnu evidenciju; odranije su poznati organima gonjenja. Srpska radikalna stranka išla je sigurnijim putem, kao i Arkan, ali na drugi način. U neposrednoj saradnji sa onime što se tada zvalo “Ministarstvo odbrane Republike Srbije” (Tomislav Simović) i sa

Službom državne bezbednosti MUP-a Srbije, Arkan i Šešelj formiraju jezgro budućih paravojnih formacija na dva načina: Šešeljevi “dobrovoljci” prijavljuju se u JNA, idu u Bujanj Potok na obuku, pa na linije razdvajanja sa Hrvatskom, gde – teorijski – fasuju oružje i – opet teorijski – uključuju se u redovnu vojsku, JNA. U praksi ti “dobrovoljci” bili su izvan komande i kontrole JNA; štaviše, dolazilo je do sukoba u kojima su oficiri JNA bili ponižavani i napadani. Arkanovi ljudi bili su pod neposrednom komandom i kontrolom kadrova MUP-a i SDB-a Srbije, ali je deo njih bio regrutovan direktno iz raznih zatvora širom Srbije. Slično je bilo i sa dve manje paravojne formacije, onom Draškovićevom (iz SPO) i onom Mirka Jovića (iz SNO), ali one nisu potrajale. Posle pogibije Giške Božovića pod Gospićem, “Srpska garda” pod komandom Branislava Dugog Lainovića marginalizovana je (Lainovića je ubio Zemunski klan 2002). “Beli orlovi” imali su svoje avanture po Zapadnoj Slavoniji i kasnije u delu BiH, ali su ostali na margini i nestali su.

Paravojnu formaciju nije mogao da osnuje baš svako, kao što je to iz gorkog iskustva shvatila ekipa oko onog narodnog poslanika i bivšeg izvršnog sekretara PK SK Vojvodine, Milana Paroškog. Oni su na jugu Bačke pokušali da osnuju svoju paravojnu formaciju, tu se gurao i SKPJ sa nekim trofejnim naoružanjem, ali ih je policija rasterala kao mačke s jebišta, a pritom su uspeli i da se otruju pokvarenom hranom. Biće da je Paroški nešto pogrešno shvatio: da se paravojska

formira isključivo u saradnji sa Udbom, a ne amaterski.

Paravojske su do 1995. radile šta su radile i tu je veći deo posla obavio Haški tribunal, a manji deo naše pravosuđe. Zemunski klan obavio je ostatak, a ostatak ostatka sud u Ustaničkoj posle “Sablje”. Arkanova garda bila je aktivna po Bosni: sećamo se Bijeljine i Zvornika i još nekih mesta; ima snimaka iz okoline Bihaća, gde SDG radi sa Babom Abdićem i Srpskom vojskom Krajine – na komercijalnim osnovama; tu je negde i Frenki Simatović, sve do “Oluje”. Negde 1996. Arkan je rasformirao SDG, a sposobniji deo ljudstva uključen je u JSO, “Crvene beretke”, do rasformiranja te paravojne formacije 24. marta 2003. Elementi SDG i kasnije JSO dan-danas prisutni su u određenim organizacionim jedinicama MUP-a Srbije, hvala lepo, a Legijin duh živi u načinu nošenja beretke i vojnoj etiketici (pozdravi itd.).

Tokom ratova u kojima Srbija – naravno – “nije učestvovala”, kriminalni elementi iz raznih paravojski vraćali su se u Srbiju i tražili povlastice po osnovu “patriotizma”. Dobili su ih: privilegije u uvozu i prodaji tečnih goriva; povlašćen položaj u trgovini ilegalnim cigaretama, ali i narkoticima; otvaranje kafića i dućana mimo pravila; oproštaj služenja zatvorskih kazni i obustava krivičnih gonjenja itd. Tada počinje borba krokodila u maloj, sve manjoj bari: ubistva po ulicama uzimaju jednog po jednog “prvoborca” iz 1991. i 1992, sve dok se do 2003. situacija nije slegla, a monopoli nad narkoticima

»

normalan izraz u medijskim izveštajima, slike leševa najnormalniji prizor.

METAK ZA MILIJANU

U oktobru 2014, nakon čuvenog incidenta sa dronom na utakmici Srbija–Albanija, aktivista Socijaldemokratske unije Luka Božović priveden je na informativni razgovor zbog tvita: “Opalite jedan metak i za urednika ‘Blica’, ‘Kurira’, ‘Telegrafa’.” Njegov tvit shvaćen je kao pretnja smrću

urednicima ovih medija. Eto šta biva kad se istorija falsifikuje, istine guraju pod tepih i kad se sistematski radi na zaboravu. Božović je, naime, aludirao na jedan davni prilog sa ratišta u kome novinarka Milijana Baletić ispraća “u boj” nekakve polupijane dobrovoljce rečima “Opalite jedan metak za Milijanu!” Ista je izveštavala sa ratišta u maskirnoj uniformi, doduše dekoltiranoj, a upamćen je i prilog u kome joj, ratobornoj kakovom je bog dao,

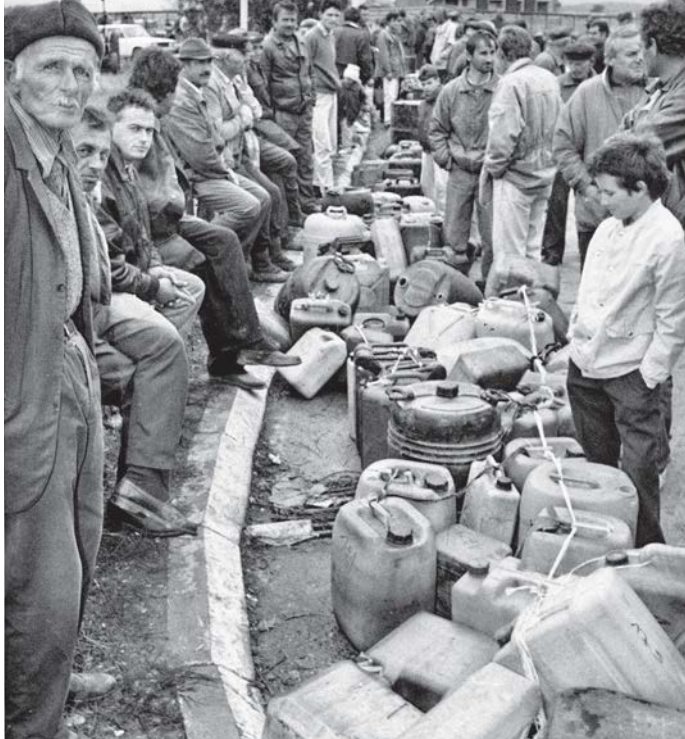
takođe neobrijani i pripiti vojnici pevaju: “Oj devojko Milijana, bač mikrofon, pođi s nama!” Eno je, piše blog, i dalje širi mržnju i ljuti nacionalizam. Osim sa Amerikom, EU i Zapadom kao takvim, u ozbiljnom je sukobu i sa pravopisom srpskog jezika.

Kamo sreće da je bila jedina: Mila Štula, Milorad Komrakov, Spomenka Jović, Ratko Dmitrović, Miodrag Popov, Milovan Drecun... Svi su bili u službi samo jedne jedine stvari: ratnohuškačke

**POBEDNICI
I GUBITNICI
KRIZNIH
GODINA: Arkan
sa "Tigrovima",
hronična
nestašica
goriva i hleba**

foto: Šone, Zoran
Sinko, Vreme arhiva

nisu skoro sasvim uspostavljeni.

Krug je napravljen: iz kriminala u paravojske i natrag. Možda to izgleda paradoksalno, ali mnogo više "patriotskih" paravojnih kadrova poginulo je na beogradskim ulicama nego na frontovima. Nisu oni bili ludi, znali su da se čuvaju; na frontovima su odmah izginuli šovinistički fanatici, od kojih ionako nije bilo neke koristi. Molim: onaj Lugar Miljković iz SRS-a obogatio se tako što je hvatao po Srednjoj Bosni vojnike Vojске Republike Srpske, pa ih prodavao u HVO radi buduće razmene za zarobljene Hrvate. On je takođe prolazio kroz krivičnu evidenciju, kao i onaj krvolok Milan Lukić iz Višegrada.

Pouka je jasna: ako kriminalci krenu u rat, to mora biti da je zbog profita, a ne zbog "patriotizma"; oni samo za profit i znaju. Trebalo je o tome misliti na vreme, kao što su brojni oficiri JNA tada upozoravali, ali bila je mobilizacijska kriza i niko normalan nije hteo u vojsku; kriminalci su hteli, a i to je trebalo nekoga da zabrine.

¶

MILOŠ VASIĆ

miloševićevske propagande. Svako je od njih imao i svoj resor, pa je tako, recimo, Mila Štula bila zadužena za denunciranje opozicije. Tako je pred izbore 1990. ispalo da Vuk Drašković ima kuću na Ženevskom jezeru, koju mu je sazidala CIA lično, a Štula je mrtva 'ladna tvrdila da je tu kuću i videla svojim očima.

U legendu je ušao i TV prilog današnjeg poslanika SNS-a Milovana Drecuna koji je uspeo da pred kamerama uhvati

albanskog teroristu na Kosovu uoči bombardovanja. Drecun sa nekakvom srpskom vojskom u rovu, pita kako je. Jedan mu, sve ležeći u rovu, odgovara da je eto, upravo zatišje. Odjednom, onaj do njega počinje da puca, čuje se vika: "Eno ga, eno ga, drž' ga..." Kamera se okreće ka nekom šipražju kroz koje nešto puzi. Sledeći kadar: čovek ogrnut albanskom zastavom kleči, dok ovi oko njega pitaju: "Gde si krenuo?" A on će na to: "Pošao sam da rušim ustavni poredak Savezne Republike Jugoslavije."

Dva najsravnija i najopasnija slučaja u medijskom ratu devedesetih jesu slučajevi poznati kao "vukovarske bebe" i "Ćuruvija dočeka bombu".

Bilo je to vreme nezamislivog medijskog mraka, te se dopisnicima stranih agencija nekako više verovalo nego propagandistima državnih medija. Agencija Rojters 20. novembra 1991. pustila je vest o tome da je u okolini Borovog Naselja zaklano 41 srpsko dete, od pet do sedam godina starosti. Za detalje ovog slučaja najbolje je pogledati tekst Miloša Vasića "Ko? Je l' ja?" iz "Vremena" broj 635, od 6. marta 2003. Nikakvih dokaza ni fotografija nije bilo, tadašnji major dr Zoran Stanković, koji je bio na licu mesta, u Vukovaru, negirao je da postoji 41 zaklano dete, te da mrtve dece ima, ali petoro i svi su poginuli u bombardovanju. Bez obzira na to, mилошевићевska medijska propaganda sa nekrofilnim sladostrašćem razvlačila je navodno zaklano 41 dete, potpirujući još više mržnju i dajući vetar u leđa ratu u Hrvatskoj. Rat u kom Srbija, kasnije nam je objasnio Slobodan Milošević – nije učestvovala.

"Ćuruvija dočeka bombu" tekst je Miroslava Markovića objavljen u "Ekspresu" 10. aprila 1999, usred bombardovanja, dan pred ubistvo vlasnika i osnivača "Dnevnog telegrafa", medijske kuće koju je uništio famozni Vučićev Zakon o informisanju iz 1998. (Videti okvir "Mediji devedesetih").

U ovom komentaru, između ostalog, stoji: "U ovoj situaciji mudro su začuvali svi oni koji su 'znali' da su 'Srbi isključivi krivci' i, kao takvi, 'treba da budu kažnjeni', a ako je ikako moguće i 'bombardovani'... I koji su sve vreme priželjkivali 'bombe za Srbe'? Je li to ona 'perfidnost izdaje' o kojoj je, prilikom osnivanja

Najteže je bilo pod Vučićem

Teško da u Srbiji ima medija koji je tokom devedesetih kritički izveštavao o režimu Slobodana Miloševića, a da nije bio zatvaran, kažnjavan i na sve načine onemogućavan. Isto tako, teško da ima novinara koji je profesionalno radio svoj posao, a da u istom periodu nije doživeo nešto iz asortimana tadašnje srpske policije: prebijanja, pritvaranja, prisluškivanja, maltretiranja...

Tokom decenije u kojoj je pristojno novinarstvo moralo da bori kako bi držalo glavu nad vodom, nije bilo predaha i makar privremenog smirenja, ali je bilo perioda u kojima se činilo da medija više neće biti.

Jedan od takvih desio se na samom početku te epohe – u vreme kada je RTS nazvan TV Bastiljom, a na sceni (osim državne televizije i radija) postojali samo mediji slične uređivačke politike i usmerenja: "Politika", "Večernje novosti", "Politika Ekspres", Tanjug. Već formirani Radio B92 mogao je da se sluša samo u Beogradu, a preostali mediji (NIN, Borba) teško su uspevali da se odupru opštem trendu ratnog huškanja i klanjanja pred Miloševićevom političkom vizijom.

Zahvaljujući takvoj situaciji, pošten novinarski svet nije ni imao gde da radi: novinari su najviše problema imali s činjenicom da su se u redakcijama u kojima su do tada normalno radili svoj posao pojavili različiti pritisci, uslovljavanja, prozivke i prinude, što se u budućim hronikama uvek označavalo terminom "neslaganje

s uređivačkom politikom". Zahvaljujući upravo tom neslaganju, tokom devedesetih je nastalo više medija koji i danas postoje: "Vreme", Fonet, Beta, Produkcij-ska grupa Mreža. Neki novi mediji nisu uspeli da opstanu: "Naša borba", "Demokratija", "Dnevni telegraf" i "Evropljanin", "Glas javnosti".

Oni koji su bili bolje sreće, opstajali su uz stalne opstrukcije: Radio B92 je većito imao smetnje u emitovanju, zajedno s Radio Indexom nekoliko dana nije ni emitovao program zbog navodne "vlage u koaksijalnom kablju", dok su štampani mediji prelazili staze i bogaze kako bi našli štampariju koja bi ih štampala, a prodavani su isključivo na ulici. O redovnim platama i pristojnom životu nije bilo ni reči.

Verovatno najteži period nastupio je u oktobru 1998. donošenjem drakonskog Zakona o javnom informisanju, po kojem su mediji kažnjavani suludim novčanim iznosima i po hitnom postupku. Ovaj zakon uništio je "Dnevni telegraf" Slavka Ćuruvije, a praktično nije bilo

Komiteta univerzitetske levice Jugoslavije, u novembru prošle godine govorila dr Mirjana Marković, predsednik Direkcije JUL-a? Je li to bio trenutak kada je 'izdaja dostigla najvišu tačku', kako je rekla profesor Marković, objašnjavajući da 'izdaja nije uvek i neizostavno bila direktna i brutalna', pa nastavila: 'Kao što je, na primer, meni izgledala pre neki dan kada mi je u JUL-u vlasnik jednog beogradskog dnevnog lista rekao da podržava Sjedinjene Američke Države u njihovoj želji da

bombarduju Srbiju i da će to bombardovanje Srbe naučiti pameti.' Reč je, dabome, o Slavku Ćuruviji, koji je preko 'svog' lista 'Dnevni telegraf' učinio zaista sve što je 'bilo potrebno' kako bi 'demokratskom zapadu', a i 'zabludelim Srbima', objasnio kako treba da se dozovu pameti i okrenu se budućnosti koja je, jasno, 'na zapadu'. Kada je potom taj isti 'slobodar' Ćuruvija došao pod udar Zakona o informisanju, ali i pod udar drugih zakona zemlje u kojoj živi, skoro da je do samog Klintona

BORBA ZA "BORBU": Novinarski protest povodom zatvaranja "Naše Borbe" 1995.

foto: Petar Mitić

televizije izložio plakat B92 "Free Press, made in Serbia" i poster Otpora. To je, naime, protumačeno kao širenje lažnih vesti i uznemiravanje javnosti.

Sve ovo vreme, predstavnici režima utrkiivali su se ko će novinarima uputiti uvredljivije reči i ko će medije više poniziti. Fraza o stranim plaćenicima, tako aktuelna i ovih dana, bila je naročito često u upotrebi.

Nakon ubistva Boška Peroševića, predsednika vojvođanske vlade, Vojislav Šešelj je 11. februara 2000. novinarima u lice rekao: "Radite protiv svoje države. Plaćeni ste američkim parama da uništavate svoju državu. Vi ste izdajnici. Vi ste najgori. Nema ništa gore od vas. Vi ste gori od bilo kakvih kriminalaca (...) Među vama koji radite za strane obaveštajne službe tražimo ubice. Vi ste saučesnici ubistva (...) Jeste ubice. Ubice ste svog naroda i svoje države. Potencijalne. Vi koji radite za Amerikance."

Nešto ranije, njegov partijski kolega Vučić objasnio je da je njegov zakon o informisanju "uspeo da reguliše i koliko je moguće spreči emitovanje neprijateljskih psihološko-propagandnih servisa, kao i kleveta i laži".

Prava istorija beščašća i ljudske moralne bede koja je isplivala tokom devedesetih, istresajući se između ostalog i na novinarima i medijima, tek bi trebalo da bude napisana.

Posledice se i danas osećaju, ugled profesije nikada nije u potpunosti rehabilitovan, a glavni kreatori tog terora i dalje su tu, među nama, nekažnjeni i "obraza čista". Sreća, pa još ima onih koji pamte. ¶

T. SKROZZA

nezavisnog medija koji ga nije osetio na sopstvenoj koži: prema podacima Nezavisnog udruženja novinara Srbije, mediji su do kraja 2000. i kraja primene tog pravnog akta, ukupno kažnjeni s više od tri miliona tadašnjih nemačkih maraka, tj. 1,5 milion evra. Najteži je, međutim, bio strah: urednici i vlasnici bukvalno su krlili svoju imovinu, seljakali familije i živeli u večnoj zebnji od zaplene, zatvora i progona zbog svake rečenice koja se ne bi dopala vlastima.

Podrazumeva se da je tokom bombardovanja i onako ograničena sloboda govora i informisanja bila potpuno ukinuta. Urednici su svoje novine nosili u hotel "Metropol", na proveru pre objavljivanja, gde su se kao glavni cenzori pojavljivali Aleksandar Vučić, ministar informisanja u tadašnjoj vladi, i Rada Višić, pomoćnica u istom ministarstvu. U aprilu 1999. Slavko Ćuruvija je svoju novinarsku delatnost platio glavom, a informaciju o tome da je izrešetan u po bela dana, usred Beograda, bukvalno na pragu svoje kuće, retko ko je uspeo i da objavi.

stigao vapijući za pomoć u 'borbi protiv diktature u Srbiji'... Danas, kad te željno očekivane i prizivane bombe ubijaju Srbiju, izdajnici čute. Ako čekaju da Srbi i Srbija budu pokoreni, uzalud čekaju. A ako su se nadali da će njihova izdaja biti zaboravljena, uzalud su se nadali."

Ovaj tekst pročitao je i u Drugom dnevniku RTS-a. Ćuruvija je ubijen sustradan. U istom tom Dnevniku pročitana je samo jedna rečenica: "U Beogradu je danas ubijen Slavko Ćuruvija".

Konačno, poslednja faza Miloševićeve vladavine – period od marta do oktobra 2000, bilo je doba kada je na medijskoj sceni bukvalno sve postalo moguće. U noći između 17. i 18. maja u Beograđanku je upalo nekoliko odreda specijalaca, sa sve maskama na glavama i kalašnikovima u rukama, koji su preuzeli Studio B i B92, a preko noći držali kao taoce i novinare više drugih redakcija u istoj zgradi. Razlog je bilo emitovanje priloga s Ravne gore, gde su učesnici skandirali antirežimske parole. Oni koji su preuzeli ove dve kuće emitovali su program koji je bukvalno brukao njihovo ime, a policija je ostala u zgradi praktično do Petog oktobra.

U prvoj polovini 2000. zabranjeno je emitovanje i desetak drugih radio i TV stanica, sve zbog navodno nelegalnog emitovanja programa.

Jedan od najdrastičnijih primera represije bila je jednogodišnja zatvorska kazna koja je određena Nebojši Ristiću, glavnom i odgovornom uredniku sokobanjskog TV Soko, i to jer je u prostorijama svoje

JLENKO KAO HAMLET

Bombardovanje 1999, pokazalo se kasnije, bilo je uvod u pad Miloševića. Godine od početka sukoba u Hrvatskoj pa do potpisivanja Dejtonskog sporazuma ključne su za razumevanje devedesetih. Bilo je to sveto trojstvo koje su činile ratnohuškačke partije, njima odani mediji i crkva. U tom crkvenom paljenju naoružanog naroda, najstrastveniji je bio vladika Filaret (Jelenko) Mićović. Taj je septembra 1991. godine uslikan negde u okolini

Gline sa puškomitraljezom M-53 na ramenu. Bio je zadužen, inače, za prikupljanje pomoću ugroženim Srbima u ratom zahvaćenim područjima, no ta je pomoć završavala na nekim čudnim mestima. No, za Filareta je ikonična jedna druga slika. Drugi dnevnik, on, svešteno lice, sedi sa voditeljem za stolom i, poput Hamleta koji drži Jorikovu lobanju i muče ga egzistencijalna pitanja, mlatara nekom lobanjom, tvrdeći da pripada devojčici koju su ubili muslimani. Potom vadi i sekuru

GNJEV PONIŽENIH: Napad demonstranata na direktora RTS-a Dragoljuba Milanovića i Savezna skupština u plamenu, 5. oktobar 2000.

foto: Vreme ahriva

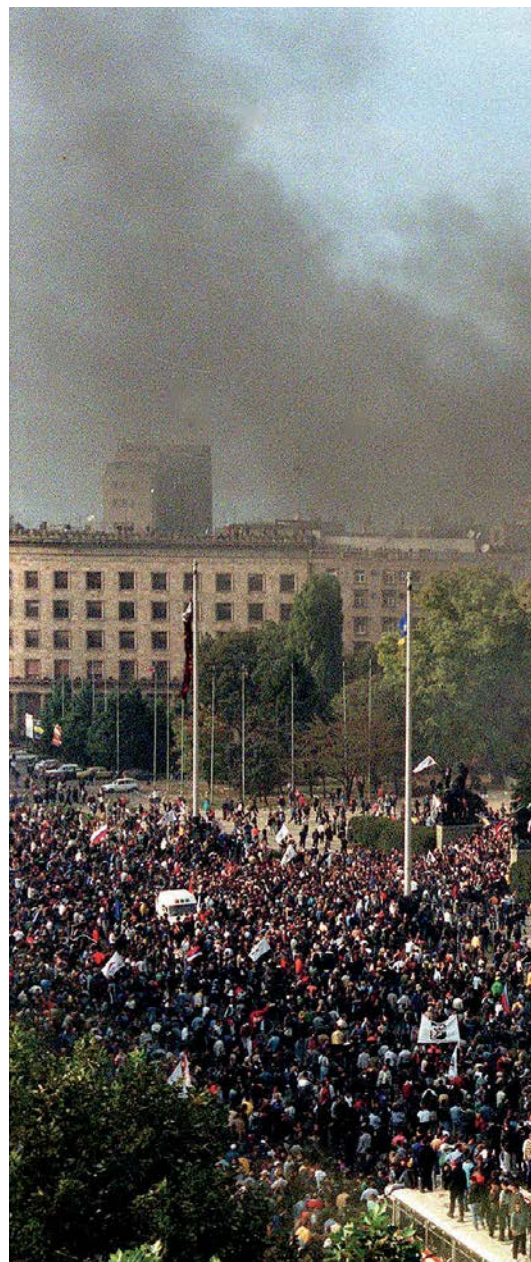
kojom je devojčica navodno ubijena. Sekiru je sačuvao, ali lobanja je bila ekskluziva za Drugi dnevnik. Nikad je više nigde nije pomenuo ni pokazao, a još je i tvrdio da ju je negde zaturio!

I dok je on samo ličio na Hamleta koji se pita "biti ili ne biti", neki ljudi, baš ovde u Srbiji, opet zahvaljujući vojvodi Šešelju i njegovoj ekipi, zaista su se pitali da li će ih sutra biti.

Bio je 6. maj 1992. godine. U Hrtkovcima, malom mestu nadomak Rume, Srpska radikalna stranka organizovala je zbor građana na kom je Vojislav Šešelj pročitao spisak imena 17 Hrvata iz Hrtkovaca za koje je tvrdio da su članovi Zbora narodne garde. Neposredno pre toga, u aprilu, kao narodni poslanik Šešelj je sa skupštinske govornice poručio da je jedini ispravan način postupanja prema Hrvatima u Srbiji – retorizija. "Biće dovoljno autobusa, odvešćemo ih (Hrvate) do granica srpske zemlje, odatle nek idu peške, ako pre ne odu sami", rekao je Šešelj na skupu. U Hrtkovcima je potom usledilo opšte maltretiranje hrvatskog stanovništva, preteće poruke zabadane noževima u ulazna vrata kuća, pretnje telefonom ("Ustašo, seli se ili biraj dete koje

ti je draže"), pronađen je preklan pas jednog starosedeoca sa porukom: "Seli se, šta čekaš?" Lokalna vlast na čelu sa Ostojom Sibinčićem čak je promenila naziv sela u "Srbislavci", iako naziv Hrtkovci nema nikakve veze ni sa Hrvatskom ni sa Hrvatima. Sibinčić je tih dana izjavljivao: "Imali smo spiskove onih koji treba da odu, a otišli su nekažnjeni. Domaći Srbi takođe nisu patriote. Oni se opiru i sa hladnoćom gledaju na izbeglice. Oni su se asimilovali sa Hrvatima. Kakvi su to onda Srbi?" Kasnije je pred kamerama Studija B plasirao floskulu: "Izbeglice su kvalitetniji Srbi od domaćih."

Dvadeset porodica hrvatske nacionalnosti nasilno je izbačeno iz svojih domova. Prema podacima Haškog tribunala, Hrtkovce je u tom periodu, pod pretnjama, prinudom ili doslovnim progonom, napustilo 722 Hrvata. Ukupan broj onih koji su otišli iz Srbije, a posebno iz Srema, iznosi oko 4000. U Hagu se Šešelj branio tvrdeći da je to bio plan "kad SRS dođe na vlast, a ne odmah".

BARBALIĆI

Na lokalnim izborima održanim u novembru 1996. godine, SRS je osvojio vlast u beogradskoj opštini Zemun. Na izborima nikada nisu osvojili vlast, ali su 1998. ušli u koalicionu saveznu vladu sa SPS-om i JUL-om. Srećom, priliku da ostvare san o potpunom progonu Hrvata iz Srbije nisu ostvarili, ali su u mikro sredini, u Zemunu, svojski radili na tome. Najpoznatija žrtva radikala iz tog perioda jeste porodica Barbalić. Naime, 1. jula 1997. u stan porodice Barbalić u Zemunu, u kome su živeli Ivan Barbalić, njegova majka Danica i sin Dario, upali su telohranitelji Vojislava Šešelja, izbacili stvari i uselili Ljiljanu Mijoković, sekretaricu u stranačkom glasilu "Velika Srbija". Nova stanarka je devet dana nakon useljenja postala vlasnica. Barbalići danas žive u Baškoj na Krku. Godine 2011. Prvi osnovni sud u

Beogradu odbio je zahtev Ivana Barbalica da se nastavi postupak u kojem od 1997. godine pokušava da povрати pravo na stan koji mu je nasilno oduzet.

U nekoliko javnih nastupa Vojislav Šešelj je mahao putovnicom, odnosno pasošem tada šestogodišnjeg Darija Barbalica i vikao da Hrvati ne mogu da idu u srpska obdaništa. Nakon televizijskog duela sa Šešeljem u emisiji Tet-a-tet tadašnje BK Televizije, pretučen je advokat Ivana Barbalica – Nikola Barović.

Barovića je pretukao Petar Panić Pana, tada Šešeljev telohranitelj, čovek sa podebelim kriminalnim dosijeom u koji ulaze prebijanja, tuče sa smrtnim ishodom, oružani okršaji, i tako dalje... Danas je blizak Vučićevom režimu, a nedavno se pojavio u zgradi Skupštine Beograda, na pregovorima gradskih vlasti sa potencijalnim kineskim investitorima. Otkud on

tamo, svega dva mesta od glavnog gradskog menadžera Gorana Vesića, niko od naprednjaka nije bio raspoložen da obećani, osim ministra policije Nebojše Stefanovića koji je rekao da ne zna otkud Pana sa kineskom delegacijom.

SOK OD POMORANDŽE

Benzin u flašama koji se kupuje na ulici, velikom prijatelju Srba Peteru Handkeu bio je šarmantan. Podsetimo se šta smo još kupovali na ulici: cigarete su mogle da se nađu na svakom čošku. U unutrašnjosti Srbije ženske uloške, dečje pelene, prašak za veš, čokoladu, i sl. bilo je moguće nabaviti samo na pijacama, od švercera iz Bugarske. Mesne prerađevine, sirevi, odeća, obuća, stizali su švercerskim kanalima iz Mađarske. Ko je švercova? Radnici propalih fabrika koji su poslani na prinudne odmore, prosvetni radnici tokom

zimskih i letnjih raspusta, mahom žene, jer muškarci su valjali benzin i cigarete preko Srebrnog jezera. Ukratko, švercovaio je ko god je imao snage i nešto pozajmljenih deviza za prvu turu.

Ulje, brašno i šećer stizali su povremeno u domaće trgovine: kupovali smo ih uz pomoć bonova deljenih preko kancelarija mesnih zajednica. Recept za samostalnu, kućnu proizvodnju kvasca brzo se raširio Srbijom jer je i za hleb vladala otimačina. Zabeleženi su slučajevi čuvanja mleka u zamrzivaču, te brza upotreba odmah po odmrzavanju, da se ne ukvari. Priča o pet litara soka od jedne pomorandže već je postala standard za ilustraciju dubine krize. Nažalost, potpisnica ovih redova i dalje ga odlično pamti: izrendati jednu smrznutu pomorandžu, dodati tri kesice limuntusa, deset kašika šećera i pet litara vode. Procediti.

VENAC ZA ĐINĐIĆA, KOLAC ZA DOS:
Vlada Srbije polaže venac na mestu
ubistva Zorana Đinđića 12. marta 2016.

foto: Oksana Toškić/Tanjug

Preko sindikalnih organizacija tu i tamo uletelo bi neko meso na rate ili smrznuto pecivo, najčešće lisnate paštete, dok su iz humanitarne pomoći stizale četkice za zube, kompleti posteljine i prašak za veš koji je navodno bio španski, ali nije prao, već farbao veš u plavo. Domaći, perači sapun, narendan u pregradu za prašak veš-mašine bio je efikasniji. Običan dečji sapun, pomešan sa hidrogenom, omogućavao je farbanim plavušama da sakriju izrastak. Kafa, sirova, takođe se prodavala na pijacama, pa bi potom kod kuće u rerni bivala ispečena i samlevena. Neki su je mešali sa ječmom da dobiju na količini. Zabeležen je i rekordan rast broja privatnih pržionica kafe. Napitak spremljen od te kafe neretko je sadržao i delove džaka u kom je kafa bila, metalne opiljke, i sl.

Sve to, da kuvamo, pečemo, peremo veš, mogli smo samo onda kada smo imali struju. Restrikcije struje bile su normalna stvar tokom 1993, 1994. i 1995, da bi se kasnije proredile. Struja je isključivana po grupama, što će reći, svaki grad je bio podeljen na četiri grupe. Isključivane su po dve odjednom, na po četiri sata. U dane praznika, uglavnom oko Nove godine, građani bi bili počašćeni privremenim ukidanjem restrikcija. Da zlo bude veće, restrikcije su po pravilu bile češće zimi nego leti, pa su naprasno svi oni koji su se grejali na struju ili bili priključeni na gradske toplovođe, zavideli onima sa furunama na drva ili naftu. Primusi, plinske boce i slične sprave povadene su iz

podruma i vraćene u široku upotrebu. U podrumu su se vratile 1999, za vreme bombardovanja, jer su tamo bile potrebne. Sav društveni život u tih 88 dana preselio se u podrum. Ta je muka okončana potpisivanjem Kumanovskog sporazuma, zbog kog su tadašnji radikali, a današnji naprednjaci, pretili da će napustiti koalicionu vladu jer su bili protiv tog sporazuma. U vladi su ostali još neko vreme, navodno zbog "viših državnih interesa". Kao viši državni interesi nisu pomenuti stanovi ogromne kvadrature u Novom Beogradu koje su čelnici radikala, poput Tomislava Nikolića i Aleksandra Vučića, u to vreme prevodili iz državnog u privatno vlasništvo.

500.000.000.000 DINARA

I naravno – hiperinflacija. Jugoslavija je u periodu od 1992. do 1994. godine zabeležila hiperinflaciju treću po dužini trajanja u istoriji svetske ekonomije. Šiju nas samo Nikaragva i Kina, a i to za po nekoliko meseci. Po intenzitetu i razornim posledicama na ekonomiju, nema joj ravne u svetu. Inflacija je iznosila čak 19.810,2 odsto. Narodna banka SRJ krajem 1993. godine, na vrhuncu hiperinflacije, izdala je novčanicu od 500 milijardi dinara sa likom Jovana Jovanovića Zmaja. Cene su se udvostručavale svakih 16 sati. Nemačka marka je postala nezvanično sredstvo plaćanja. Pojedinci su za platu mogli da kupe samo dve marke. Kutija cigareta koštala je pre podne 1.000.000.000 dinara, a već uveče bi njihova cena bila dvostruko

veća. Statističari su zabeležili da je običan koverat u decembru 1993. koštao 3,5 milijardi dinara. Prodavnice su bile prazne. Za teglu krastavaca trebalo je izdvojiti 2100, a za dva litra mleka ili 200 grama senfa čak 500 milijardi dinara. Primerak "Politike" na dan 30. decembra 1993. koštao je 40 milijardi. Istog tog meseca, cene hleba korigovane su sedam, a mleka tri naest puta. Početkom novembra 1993. vekna polubelog hleba koštala je 12.500 dinara, a 22. decembra četiri milijarde. (Svi podaci preuzeti su iz publikacije "Hiperinflacija", poglavlje "U vrtlogu velikih brojeva", prof. dr Jovana B. Dušanića.)

Primerak "Vremena" od 20. septembra 1993. koštao je 500 milijardi, a već naredni, nedelju dana kasnije, 800 milijardi.

A onda je za guvernera Narodne banke Jugoslavije postavljen Dragoslav Avramović, koji je uspeo da izvrši denominaciju dinara, šestu od Drugog svetskog rata naovamo, ukрупnjavanjem domaće valute i uvođenjem "novog dinara". Za samo nekoliko dana, cene na tržištu su se stabilizovale i ostale takve narednih nekoliko meseci. No, stabilizovale su se samo cene i plate, roba je i dalje bila švercovana, neproverena i nepouzdana.

VRHUNAC UŽASA

Za Slobodana Miloševića se obično kaže da nije bio klasičan diktator, već

autokrata sa povremenim periodima proklizavanja u diktaturu. Možda bi prema građanima Srbije bio i gori, da nije bio zauzet preseljavanjima čitavih naroda po susednim republikama.

Ako zanemarimo prebijanja i hapšenja na demonstracijama od 1991. do 1997, te druge incidente sa diktatorskim karakteristikama, pravo diktatorsko lice njegov režim poprima tek sa ulaskom Srpske radikalne stranke u saveznu vladu. Tada stupaju na snagu čuveni radikal-ski Zakon o informisanju (vidi okvir) i JUL-ovski Zakon o univerzitetu. U periodu od 1998. do 5. oktobra 2000, drakonske kazne za medije, gušenje i doslovno zatvaranje medija, preotimanje Studija B i Radija B92, hapšenje političkih protivnika, regularna prebijanja aktivista Otpora, najčešće u Požarevcu i Beogradu, hapšenja otporaša, postaju svakodnevnica. Vrhunac dolazi u vidu ubistava Slavka Ćuruvije i Ivana Stambolića. Logično, taj vrhunac za građane Srbije dolazi u momentu kada režim više nema nijedan front na kom bi ratovao: Dejtonski sporazum je već potpisan, a situacija na Kosovu i Metohiji toliko zaoštrena

i krvava da je strana intervencija uveliko na vidiku.

Eto, tako je bilo. Zašto je tako bilo, možemo se raspravljati do sudnjega dana, ako isti već nije prošao, samo mi nismo primetili. Važno je, međutim, podsetiti na neke činjenice iz života tokom te decenije, kako ne bi dolazilo do falsifikovanja prošlosti i degeneracije sećanja. Iz priloženog se vidi da nema čoveka koji je te godine preživeo, a da nije bio žrtva Miloševićevog režima, zdušno podržavanog radikalskim, danas naprednjačkim snagama. Svi su njihove žrtve na ovaj ili onaj način, čak i oni koji su ih svih tih godina podržavali.

Naravno, smisleno je upitati se čemu podsećanje na nešto što bi svi želeli da zaborave, čemu podsećanje na najgore godine naših života, kad su, fala bogu, prošle. Zato što nisu svima jednaki motivi za zaborav. Neki samo ne žele da se sećaju, jer je bilo i ne povratilo se. Drugi, pak, a ti drugi trenutno vladaju Srbijom, žele zaborav i krivo tumačenje prošlosti, jer kad govore o napretku, oporavku, pomirenju, evropskim integracijama, voleli bi da se zaboravi da su nas upravo

oni odveli u suprotnom pravcu: u rat, u bedu, glad, u mržnju...

Moramo da se setimo svega tačno onako kako je bilo da ne bismo poverovali u tekstove koje čitamo ovih dana povodom desete godišnjice Miloševićeve smrti. Da ne bismo poverovali Emiru Kusturici koji na stranicama "Politike" beatifikuje Miloševića, predstavljajući ga kao žrtvu globalne svetske politike. Ili, takođe u "Politici", Aleksandru Apostolovskom i njegovoj viziji Miloševićevog lika u ogledalu svakog ko je posle njega došao na čelo Srbije. Sve je to deo operacije: ako se Milošević od autokrate prepakuje u "dobrog momka", ni oni koji su s njim stajali rame uz rame više neće biti loši momci. Moramo se sećati i kako je tačno bilo da bismo, ako ništa drugo, uočili ozbiljnu logičku grešku u tome da Aleksandar Vučić 12. marta polaže venac Zoranu Đinđiću, a samo nekoliko sati kasnije stranka čiji je predsednik obruši se na DOS kao na glavnog krivca za sva zla ovog sveta. Važno je da se sećamo kako je tačno bilo i zbog toga što oni koji tvrde drugačije, jednostavno – lažu.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Sidnej i Adelejd Naše nove destinacije u Australiji

Važno je napraviti pravi izbor, gde idete i sa kim. Mi vam nudimo jedinstven doživljaj. Onaj pravi, koji se ne menja. Zastanite na trenutak, neka vas preplavi adrenalin dok surfujete na čuvenoj plaži Bondi ili uživate u beskonačno prostranim pustinjama, tropskim krajolicima, jedinstvenom biljnom i životinjskom svetu, i ljubaznošću domaćina.

qatarairways.rs

Adelejd · Melburn · Pert · Sidnej

oneworld

QATAR
AIRWAYS القطرية

GOING PLACES TOGETHER

Miškovićev pasoš i drugi slučajevi

“Ja sam znao da donosim odluku koja mi nije u interesu u tom momentu, ali koja je u skladu sa svim načelima, principima, zakonom i potpuno, jako atipično u tom momentu, za mene normalna odluka. I sad, kad premotam film dve godine unazad, ne vidim da bih mogao da branim suprotno”

Vladimir Vučinić bio je do 15. marta sudija s više od 20 godina sudskog staža, od Prvog općinskog suda 1991. godine, gdje je počeo, da bi 2005. godine postao sudija Okružnog suda u Beogradu, te od kraja 2006. godine sve do kraja 2014. i tzv. Specijalnog suda za borbu protiv organiziranog kriminala. Među posljednjim velikim predmetima koje je sudio bio je predmet Miroslava Miškovića. Nakon što se “držnuo” da Miškoviću privremeno vratiti oduzeti pasoš zbog poslovnog puta u inozemstvo, najprije je prošao kroz “toplog zeca” svojih nadređenih, dijela javnosti i tabloida, ali i disciplinskog postupka pred Visokim savjetom pravosuđa (o čemu je “Vreme” opširno izvještavalo), a potom je smijenjen i sa mjesta rukovodioca i sudije Specijalnog suda i vraćen u Viši sud u Beogradu.

Nedavno je odlučio da napusti sudstvo i pređe u advokaturu.

“VREME”: Koliko ste predmeta imali u Specijalnom sudu?

VLADIMIR VUČINIĆ: Ne znam tačno, sveukupno oko 40 predmeta koji su mi bili povereni kao sudiji da sudim. Mnogo više je bilo predmeta u okviru drugih veća, tu su i sporazumi o priznanju krivičnog dela... Te predmete ne računam, nego one gde sam baš meritorno sudio.

Koliko vam je ostalo nezavršenih

predmeta kad ste vraćeni iz Specijalnog suda u Viši sud u Beogradu?

Ostala su moja četiri predmeta, a ako računamo i predmete u kojima sam bio član veća, onda ih je bilo ukupno petnaestak. Recimo, jedan od ključnih predmeta koji je ostao nedovršen je suđenje pripadnicima Jedinice za specijalne operacije, koji je već bio doveden do samoga kraja; to je po stavu tužioca oružana pobuna, a po stavu odbrane protest 2001. godine, kada su pripadnici JSO izašli sa “hamera” ispred Sava centra. Taj postupak je trajao skoro tri godine. Bilo je dosta suprotnih stvari i svedoka koji su svi poznate ličnosti, bilo u domenu politike ili iz miljea podzemlja. To je zaista bio zanimljiv predmet sa obiljem dokumentacije, u kojem smo završili dokazni postupak i radili smo dopunu dokaznog postupka – još svega nekoliko dokaza – i ja sam već najavio završnu reč i, po informacijama koje sam imao, optuženi su već naveliko spremali tu završnu reč. Moja smena u tom trenutku mi je bila veliko iznenađenje, jer je ona značila da se taj postupak vraća na početak.

Od tog suđenja su mnogi očekivali bar djelomično razrješenje tzv. političke pozadine atentata na premijera Zorana Đinđića.

U tom predmetu ima obilje informacija. Predmet je zanimljiv i po tome što smo

Foto: Milovan Milenković

dobar deo dokumentacije crpeli iz predmeta “zemunskog klana” i ubistva premijera, zvanično smo tražili i dobili brojne dokaze iz tih predmeta, koje smo izveli na glavnom pretresu. Neki segmenti i neke epizode iz tog dela prelivale su se u ovaj predmet koji je nekako sublimacija svega toga, samo jedna skraćena priča, ali na svoj način ima specifičnu težinu. Meni je, kao sudiji, taj predmet bio veliki izazov i žao mi je što nisam u prilici da ga završim. Vidim to kao jedan od svojih neostvarenih ciljeva. Kad god sudite u takvom postupku, prirodno je da želite da vidite – kao što lekari vide pacijente i profesori studente, da se pacijent izlečio, a da je student diplomirao – da ste vi pravosnažno okončali postupak.

Ipak, mogu da kažem da sam relativno zadovoljan čovek kada pogledam šta i kako sam radio, iako uvek može i bolje. Po nekim spoljnim ili objektivnim parametrima, satisfakcija mi je da mi je za deset godina ukinuta samo jedna presuda,

■ Predsednik suda je podneo disciplinsku prijavu, tražio je moju odgovornost za težak disciplinski prekršaj. Prvostepena komisija pokazala je visok nivo profesionalizma i olakšala mi je tu situaciju

što jeste neki parametar. Satisfakcija je svakom sudiji da ima što manje tih ukinutih presuda...

Kako ste onda protumačili svoju smjenu sa pozicije prvog čovjeka Specijalnog suda i povratak u Viši sud?

Tri reči koje se stalno govore su: smena, premeštaj i vraćanje. Koju god izaberete, premeštaj je možda najmanje sporna. Reč je tu o široj slici, interes pravosuđa bi trebalo da bude da sudije one postupke koje dugo godina rade dovedu do kraja. Nije stvar samo u brzini, ta suđenja zaista ne mogu brzo da se završe, mnogo je tu problema. Recimo, sudio sam

takozvanoj drumskoj mafiji ili, lepše rečeno, optuženima za (ne)naplatu putarine. Podaci kažu da sam u tom predmetu sudio 77 dana i završio statistički za manje od tri meseca, ali kalendarski je to oko dve godine. Zašto? Prvo, nemamo dovoljno sudnica, a predmeta je mnogo, imate samo jednu sudnicu u koju možete da smestite sto ljudi. U ovom slučaju zaista ih je bilo toliko – 46 advokata, 53 okrivljenih, tužioca, saradnika, obezbeđenje. Bilo bi najcelishodnije da svaki dan sudite tri-četiri sata, ali vi nemate sudnicu svaki dan na raspolaganju, nego je dobijete mesečno na dva-tri dana.

Kad je o mojoj smeni ili premeštaju reč,

meni i javnosti je rečeno da mi je istekao mandat, što jeste činjenica; šest godina je prošlo od početka 2010. kada smo svi raspoređeni zbog nove mreže sudova, a ja sam ukupno devet godina proveo u organizovanom kriminalu. Po tome se već vidi da može da se produži. Da je bilo šest godina striktno, pa čak i da nije bilo nove mreže sudova, bilo bi to nešto drugo. S druge strane, nisam bio jedini sudija kome je početkom ove godine istekao taj mandat. Ne želim da imenujem nikoga, jer ne bi bilo kolegijalno, ali znam sigurno i to su mi čak neki od kolega i rekli, da su potpisali novo rešenje za produženje. Očigledno da se to moglo primeniti i na mene. Prema tome, nešto je drugo razlog.

Dobro, niste više predsednik Posebnog odjeljenja, ali zar ne bi bilo logično da ostanete tamo dok ne završite svoje predmete, barem one koji su već došli do završnih riječi?

To je suština. Ako se posmatra interes postupka, interes prava učesnika u postupku, onda bi to moralo tako da se radi. Da sam ja predsednik suda, nikada ne bih doneo takvu odluku.

Pritom stalno pričamo o efikasnosti, o starim predmetima...

O suđenju u razumnom roku, evo sada je taj zakon počeo da se primenjuje. Vidim da se brojna rešenja o kršenju tog prava u sudovima donose i mislim da je to dobro. Nije dobra pojava, ali je dobro da to sud uvidi i da se zaštite prava stranaka i prava učesnika u postupku. Bolje je zaštititi ih ovde nego ići pred međunarodne institucije. To je i sporija i skuplja procedura i za državu nepovoljnija. Međutim, u odlučivanju o mom premeštaju sasvim je suprotno odlučio predsednik suda, umesto da se rukovodio interesom postupka. Nije stvar u tome u kojoj će se dinamici u suđenju iz početka ponoviti već izvedeni dokazi, ali: da li zaista neko misli da novi predsednik veća može da ima tu percepciju, tu širinu kao neko ko je, recimo, dve godine radio taj postupak, u kojem sudija već vidi obrise buduće presude? Ovako, postupak mora početi iznova, a izuzetak je da se radi u skraćenoj varijanti, da se neki veštaci i svedoci ne pozivaju – kod nas je to postalo pravilo, jer kad dođete u takvu situaciju nemate još dve godine na raspolaganju za suđenje, pa se onda žuri. Već

zbog tog argumenta, a ne govorim ni o jednom konkretnom predmetu, nikada ne bih doneo takvu odluku.

Mislim da je tu i stvar sistemske prirode. Trebalo bi razmotriti pitanje te hibridne varijante kao što je Ustanička 14, ovakva kakva je danas, trebalo bi da se sistemski predvidi da li su samo to posebna odeljenja izmeštena nekoliko kilometara od sedišta suda, koja imaju posebnu zgradu, infrastrukturu i svu nadležnost, ili je to ipak sud za sebe. Već godinama se govori o tzv. specijalnim sudovima. To znači da možda ipak ima opravdanja da se razmisli da to bude sud. To nije samo terminološko pitanje: ako bi se predvideo da je to sud, da ima svoju upravu, iskusne i praksom dokazane sudije koje tu rade sa punim kapacitetom i mandatom i da ne mogu da budu premešteni ako se nekome ne bude dopala neka odluka itd., da ne rade pod tom presijom, to je dodatni argument u prilog njihovoj nezavisnosti i samostalnosti, onda bi interes postupka bio najmerodavniji. Osim toga, nije ni prirodno da budu toliko različiti uslovi, svi ostali, pa i finansijski unutar jednog suda. To stvara nezdravu atmosferu i to ne može niko da porekne.

Konkretno, da li vas je "koštao" slučaj Mišković, kao što je to utisak u javnosti, odnosno konkretna odluka o privremenom vraćanju pasoša?

Trudim se da i u odnosu na to postavim objektivnu distancu i da što realnije sagledam. U tom momentu, ja sam u karijeri imao čitavo jedno sudijsko punoletstvo. Od momenta kada sam doneo tu odluku, moja karijera kreće u potpuno drugom smeru. Bivam suočen sa situacijom da ne primenjujem samo one zakone koje sam primenjivao, da ne rešavam pravna pitanja, da nisam ono za šta sam i raspoređen na to mesto, nego počinjem da branim sebe u nekim postupcima, da pišem pritužbe, prigovore, nešto se novo dešava. Verujte da mi je teže da za sebe napišem jednu stranicu, nego što sam obrazložio, recimo, presudu za drumsku mafiju na 519 strana. Najteže je braniti sebe, kao što lekari kažu da je najteže lečiti sebe. Mnoge stvari su se promenile. Nisam želeo da posustanem na početku, ali video sam i osetio da nekome na neki način smetam, video sam da mi se otežavaju uslovi koje ne bih da iznosim detaljno u javnost, jer

nije u mojoj prirodi da se žalim, ali znatno su mi otežavani uslovi rada: da li imam saradnika ili nemam, da li pišem izveštaj o posetama u kabinetu, o tome sam već govorio u postupku pred disciplinskom komisijom VSS. Video sam da posao trpi, jer sam prisiljen da radim nešto potpuno drugo.

Kad ste donosili odluku da privremeno vratite Miškoviću pasoš, jeste li uopće imali ideju da se tako nešto može dogoditi i koja vam je argumentacija bila? Čovjek je otputovao, obavio posao, vratio se nazad...

Govorim uz maksimalnu ogradu, jer je taj postupak i dalje u toku, bez obzira što ja više nemam tu granicu da ne komentarišem postupak, jer i zvanično nisam više sudija. Mogu da kažem samo, bez ikakvog komentaranja, šta je bio moj *ratio* u tom momentu. Ja sam znao da radim odluku u skladu sa zakonom i u skladu sa opštim interesom. Tada ne pitate za cenu, ne smete ličnu dimenziju da postavite. Moj lični interes bi možda bio da donesem drugačiju odluku, ali to nije bitno, to sam morao da anuliram, uprkos situaciji da sam doneo odluku koja je nazigled, ili zaista povoljna onima onima na koje se odnosi, pa sam samim tim u glavama onih kojima se ne dopada neka ličnost, sam sebe svrstao u "njihov" tim nepoželjnih. Ja sam znao da donosim odluku koja mi nije u interesu u tom momentu, ali koja je u skladu sa svim načelima, principima, zakonom i potpuno, jako atipično u tom momentu, za mene normalna odluka. I sad, kad premotam film dve godine unazad, ne vidim da bih mogao da branim suprotnu odluku. Ja na stolu tada imam odluku Ustavnog suda da je on bio u prekomernom pritvoru, ona je skoro objavljena. Imao sam strane posmatrače koji prate to suđenje i možda nisam prepoznao da je to bio moj profesionalni sudijski zenit u toj sudnici kada su oni rekli da je to suđenje išlo po standardima i merilima izvan okvira ove zemlje. Imate zaista visoko jemstvo, sina u postupku pred tim istim većem, kompaniju koju vodi, i uz sve to da ne donesete takvu jednu odluku, a da se nešto kasnije desi drugačije, koji obaveznik će to da nadoknadi? Stavite krunu svega toga, vi pred sobom imate nevinog čoveka: to su prava učesnika u postupku, dok tužilac

ne dokaže krivicu. U takvom kompleksnom predmetu, da li će on dokazati ili ne, u tom momentu ne možete da znate. Čemu onda suđenje? Jednog dana doći će neko ko će sve to drugačije, objektivnije da sagleda i taj bi me pitao zašto ga nisam pustio. Nisam želeo da imam bilo kakvu dilemu, rekao sam da odobravam i da je procedura uobičajena. Da li je to razlog i da li je zbog toga moja karijera krenula ovako kako je krenula, ne znam.

Da li je na vas djelovao politički i medijski pritisak u tom slučaju? Predstavnici izvršne vlasti su, ne samo Miškovića nego i mnoge druge, unaprijed osudili.

To apsolutno zavisi od ličnosti sudije. Na mene, recimo, ne deluje uopšte. Imam dovoljnu dozu imuniteta; da je nemam, ne bih mogao da se izborim sa tim. Kao što često emocije u sudnici morate da sputate. Koliko puta smo ispitivali ili saslušavali decu, čuli smo jako potresne priče, pa mi dođe da se isplačem, ljudski je to, ali morate da prigušite te emocije, da ih ne pokažete bar dok ste u sudnici. Isto je i sa medijima, bar kada sam ja u pitanju. Sam nikada nisam imamo nikakav pritisak, ni u jednom predmetu, osim što sam postupanje predsednika suda ovim povodom smatrao pritiskom, o čemu će konačni sud dati Upravni sud.

Na suđenju Miškoviću primjetno je prisustvo brojnih stranih promatrača. Jesu oni nešto remetili, je li to bilo opterećujuće za sudsko vijeće?

Jedna od mojih odluka je bila da oni budu u sudnici, a ne u publici, i da na krilu hvataju beleške, što nije primere-no. Nisu ništa remetili. Tad je već počelo, pojedine kolege su postavljale pitanja zašto su oni u sudnici, kao da je to bilo najvažnije. Nemam šta da sakrijem, izvolite, sedite, pratite, nemojte da remetite suđenje, da li ste iza stakla ili ste sa ove strane, potpuno je irelevantno. Advokatski pripravnici sede u sudnici u Specijalnom sudu na svakom suđenju, nisam još naišao na slučaj da je jedan predsednik veća, a da ima mesta, uskratio advokatskim pripravnicima da sede u sudnici, pa zašto ne bi strani eksperti, koji su prevailili toliko dugačak put da bi došli da vide da li se sudi u skladu sa evropskim i svetskim standardima sedeli u sudnici. Ne vidim nijedan razlog.

Foto: Milovan Milenković

■ Mogu da kažem da sam relativno zadovoljan čovek kada pogledam šta i kako sam radio. Po nekim spoljnim ili objektivnim parametrima, satisfakcija mi je da mi je za deset godina ukinuta samo jedna presuda.

Ali očito je bilo razloga da se kompletno suđenje prebaci u Palatu gdje nema uvjeta za njih.

To je jedina stvar koju sam hteo da sugerišem kolegici koja je dobila da sudi slučaj, hteo sam da joj kažem da ne ide u Palatu, jer tamo nema uslova da sudi. Zbog prevoda je pucao sistem, sada su to nešto sredili. Nismo imali prostoriju za prevodioca, ja sam onda od četiri sata suđenja polovinu vremena potrošio čekajući da se uspostave tehnički uslovi. To je jedino što sam hteo kolegici da sugerišem, ništa drugo. Svako radi svoj posao. I u Ustaničkoj i u Savskoj postoje sudije koje su izuzetno stručne i savesno će obaviti svoj posao, ali to je taj deo priče. Ima tu mnogo tehničkih stvari koje se ne vide spolja, ali mi kao sudije znamo. Nekada se nije sudilo uz transkripte, nego diktiranja. U Palati je sad borba oko toga. U svakom sistemu postoji otpor starijeg, iskusnijeg dela te priče. Novine se teško prihvataju. Ja svima pričam da je moje iskustvo izuzetno pozitivno, jer najmanje tri puta uštedite vreme u toku suđenja.

Javnost je to spajanje predmeta doživjela kao način da se vas izbacij iz predmeta, mislim čak vrlo opravdano.

Prema svemu onome što se dešavalo, moguće da je bilo nekih takvih zaključaka. Ja ne želim da komentarišem odluku o spajanju, kao što ne želim da moje odluke neko komentariše izvana. Branio sam na taj način i svoj ugled.

Vi ste također ranije imali zahtjev za spajanje predmeta. Optuženi u paralelnom predmetu Milo Đurašković je to tražio?

Da, imao sam zahtev, ali apsolutno poričem tvrdnje da o tome nije odlučivano. Sud i kad kaže da će o nečemu naknadno odlučiti, on je odlučio da u tom momentu nije zrelo za tu odluku, ostavio je za neko drugo vreme. O tome jeste bio odlučivano, ali definitivno nije konačno odlučeno, da ili ne. Time se čak bavilo i veće na glavnom pretresu. Kao veće smo doneli odluku da ćemo o tome naknadno odlučiti. Imate primer postupaka koji se vode unutar jednog veća, pa se ne spajaju, a imate situaciju kada se vode odvojeni postupci, pa se spoje. To je sve stvar onih koji te odluke donose, ja nemam nikakvu ni dilemu ni sumnju.

Kako ste doživjeli odluku vss da vas ipak kazni opomenom nakon oslobađajuće odluke disciplinske komisije?

Nikada nisam bio zadovoljan kompromisom. Predsednik suda je podneo disciplinsku prijavu, tražio je moju odgovornost za težak disciplinski prekršaj, samim tim da se inicira postupak za razrešenje. Kao što znate, prvestepena komisija, kojoj bih se zahvalio na korektnom vođenju postupka, pokazala je visok nivo profesionalizma i olakšala mi je tu situaciju. Nekoliko tih odlazaka pred komisiju bili su mi najteži period u karijeri. Oni su doneli odluku da odgovornosti nema, a onda

je VSS našao da postoji za lakši disciplinski prekršaj i izrekli su mi javnu opomenu, ali i poručili da ukoliko sam nezadovoljan mogu da podnesem tužbu i iniciram upravni spor, što sam i učinio jula meseca prošle godine. Do danas nisam dobio nikakvu informaciju šta se tamo dešava, pa se nadam da ću imati pravo na suđenje u razumnom roku. Zaista mi je žao što tu odluku neću dočekati kao sudija.

Ipak, nada nije bila dovoljna da ostanete sudija. Kako ste to prelomili, koliko dugo ste razmišljali?

Uzeo sam sebi vreme da razmislim i objektivno pogledam sve to, bez uzne-miravanja sa strane. Način na koji sam se branio dve godine i sve što sam činio je u meni probudilo neku vrstu otpora, uz spoznaju da sam se ostvario kao sudija i iznad svojih početnih ambicija i da je možda pravi momenat da pokušam nešto novo, pogotovo što je to slično, ali i veoma različito u odnosu na ono što sam do tada radio. Možda je to i težnja ka još većoj nezavisnosti. Ne kažem da nisam bio nezavisan, očigledno je da sam se borio za nezavisnost i samostalnost sudijske funkcije. Ne znam da li sam uspeo u tome, to još nije konačno rešeno, videćemo. To su bili glavni motivi. U poslednjih godinu dana o tome sam razmišljao sve više. Dosta sam energije izgubio na sve ovo i mislim da neka promena u profesionalnom smislu može da mi bude dodatno dokazivanje, sebi pre svega, pa kako bude.

Sa objektivnog posmatranja iz ugla sudije, morate da predete na posmatranje iz ugla klijenta. Kako ćete to uspjeti?

Znate kako, to je kao u sportu. Devet godina sam igrao fudbal u Crvenoj zvezdi, bio sam napadač, pa su me prebacili na mesto odbrambenog igrača. Ovde sada nisam bio napadač, možda malo u ratnom stanju kad sam obavljao i posao zamenika ratnog vojnog tužioca. Najveći deo karijere bio sam sudija, a sada ću očigledno biti odbrambeni igrač. To je sada drugi izazov. Sada čitam Zakonik o krivičnom postupku i primećujem jednu potpuno novu dimenziju. Ne da nisam želeo, već je jednostavno nisam mogao primetiti ranije. Sve zavisi od toga iz kog ugla posmatrate. To je kao umetničko delo. Ako je ugao drugačiji, svako nešto drugo vidi u tome. ¶

TATJANA TAGIROV

Lučani na vodi

U svom obraćanju poplavljenima premijer teši, bodri, obećava novac, poziva na jedinstvo, zagledan u budućnost nezainteresovan je za prošlost, ali mu je svaka druga o "onima od pre" koji sad samo sede u suvom i toplom i sole pamet ovima koji nešto rade, dok oni ništa nisu uradili dok su režim bili

Ovo je već treći put u ovom veku da se Bjelica prelije preko nasipa i poplavi Lučane, naročito selo Dljini u blizini ušća te reke u Zapadnu Moravu: prvo 2005, zatim 2014. i to u čak sedam navrata, dok se u prošlom veku Bjelica poslednji put izlila 1965. Ta godina je bila đavolski kišna, a poplave su bile žešće nego 2014: mnogi nasipi koji se sad krpe, ojačavaju i učvršćuju izgrađeni su tad, e da se ne bi ponovilo.

ONDA I SAD

Scenario je isti kao i maja 2014. godine, jedino što je, koliko za utehu, scena uža – nije cela Srbija, Bosna i Hrvatska, već "samo" Zapadna Srbija, sa blagim osvrtnom na jug i istok. Opet se ciklon sa

zapada na svom putu od Đenovskog zaliva na istok, dohvatio sa ciklonom sa istoka i to baš iznad Srbije, pa kao jarci na brvnu nijedan neće da popusti, sve dok se bar jedan od njih u vodu ne pretvori. Nedelju dana je to natezanje trajalo: ciklon sa istoka se potrošio i nestao, a ovaj sa zapada nastavio dalje put Mramornog i Crnog mora. I sad su, kao onomad, iz Hidrometeorološkog zavoda najavili jače padavine i mogućnost pojava bujica, naročito u slivu Zapadne Morave, a prenela (opet) Biljana Vraneš u vremenskoj prognozi RTS-a. Ni dva dana nije prošlo, a bujice su iznenada nahrupile...

Scenografija je ista: kiša, blato, voda po dvorištima do kolena, tu i tamo samo krov iznad površine izviruje, krš i lom

na sve strane, po površini vode plivaju plastične flaše i kese, izlomljeno granje i šiblje... U pozadini ljudi u uniformama pune džakove peskom, brekcju građevinske mašine, na brzinu i u nevreme vade nanos i svakorazno đubre sa dna reke i raspoređuju ga po obali – ojačavaju nasipe, ako to tako može da se nazove.

I akteri su manje-više isti. Ispred svih je Aleksandar Vučić, premijer Države koju najviše voli na svetu, uzgred i nosilac izborne liste "Srbija pobeđuje", koji za razliku od bivšeg režima rado silazi u narod, naročito kad je kakva nevolja, ako nije već otvaranje novih radnih mesta. Slede epizodisti – Vladimir Rebić, direktor policije umesto Milorada Veljovića, Predrag Marić, pomoćnik ministra

Foto: Tanja Valić/Tanjug

unutrašnjih poslova i načelnik Sektora za vanredne situacije, Goran Puzović, direktor Srbijavoda, pa Nebojša Stepanović, Zorana Mihajlović... Ne komentarišu ništa, već samo odgovaraju na pitanja: poplavljeno je toliko kuća, toliko hektara njiva, u spasavanju je angažovano toliko ljudi...

Statisti sa zadatkom su predsednici opština gde se odvija glavna radnja – poplava, ali nisu isti oni koji su onda bili, nego su sad oni drugi koji su dobili angažman posle demokratske smene vlasti, pretrčavanjem prosvetljenih lokalnih odbornika sa strane na stranu. Statisti su, međutim, isti oni od pre dve godine, poplavljani između sa "klakom" – tapšačima po partijskom zadatku.

U podeli su se našli i gradonačelnik Beograda Siniša Mali i Miroslav Čučković, predsednik obrenovačke opštine, valjda da podsete široke narodne mase beogradskog atara da ima ko na njih misli, šta li?

U prologu Velimir Ilić, ministar bez portfelja zadužen za vanredne situacije, poput predsednika Nikolića onomad, imenuje krivca – Boga. Kao i u

Obrana investicije

Predstavnici kompanije Belgrade Waterfront, zajedno sa preduzećem Beograd-vode, odredili su neophodne mere zaštite, u skladu sa aktuelnom situacijom, a gradilišta su zaštićena sistemima za odvodnjavanje, pumpama i vrećama sa peskom. Trenutno su u toku radovi na odbrambenom bedemu ispred gradilišta BW Residences, dok su na delu nasipa uzvodno od gradilišta postavljeni džakovi sa peskom.

Prilikom rekonstrukcije prvog dela Savske promenade, nivo obaloutvrde na ovom delu podignut je na 77 metara, što je za metar više od dosadašnje kote. Terasa nad rekom duž Savske promenade konstruisane su tako da mogu da budu pod vodom, a da to ni na koji način ne utiče na njihovu stabilnost, saopštila je kompanija.

Konačno rešenje Beograda na vodi predviđa da taj deo obale bude obezbeđen mobilnim sistemom zaštite koji se postavlja u slučaju veoma visokog vodostaja i pruža zaštitu do kote od 78,5 metara, što je dovoljno da se spreči izlivanje hiljadugodišnjih voda, navodi se u saopštenju.

prethodnom slučaju, više se nije oglašavao. Za razliku od onda, kada je pored Boga kao remetički faktor isticao neposlušni narod, Tomislav Nikolić u ovom turnusu nije se oglašavao. Izostao je i načelnik Generalštaba Ljubiša Diković. Nije baš tolika poplava, a i blam je.

Već prvog dana, dok još nije bilo ozbiljno koliko je ozbiljno posle bilo, na teren su izašle jedinice za zaštitu i spasavanje, dan-dva posle pridružila im se žandarmetrija i interventna jedinica MUP-a, vojnici i 1000 pripadnika Civilne zaštite za koju je malo ko znao da (opet) postoji. Ako je nešto dobro, to je.

IZBORNI POTOPI

Ona poplava zgodila se malo posle izbora na kojima je SNS osvojio natpolovičnu većinu poslaničkih mandata – tek što je vlada formirana, te je lako bilo da se za sve loše što se događa okrievi bivši režim. Ova poplava je pak pala na početku izborne kampanje. Kako je voda počela da se preko nasipa preliva, SNS je objavio da će da zamrzne sve predizborne aktivnosti, jer važniji su ljudski životi i imovina od stranačkog nadgornjavanja. O zamrzavanju su se listom izjasnili svi (za sada) koalicioni partneri, one sitne prilepak stranke oko vladajuće takode, pa i opozicija. Kolika god da je nevolja, ispade neko zgodno.

Tako, u svom obraćanju poplavljenima premijer praćen kamerama teši, bodri, obećava pomoć, novac odmah čim ovo prođe, poziva na jedinstvo, zagledan u budućnost nezainteresovan je za prošlost, ali mu je svaka druga o "onima

od pre" koji sad samo sede u suvom i toplom i sole pamet ovima koji nešto rade, dok oni ništa nisu uradili dok su režim bili. "Da li vas je ikad pre mene posetio premijer?", pita okupljene. "A koliko puta sam ja dolazio"? Poplavljani na prvo pitanje odgovaraju složno odmahivanjem glave – ne sećaju se takvog događaja, posle drugog – klaka frenetično aplaudira.

DOBRO, AL' NE VALJA

Marko Blagojević, koji je svoju državno-službeničku karijeru započeo nakon onih poplava kao čovek od poverenja za raspodelu sredstava u obnovi i izgradnji, po stupanju na tu odgovornu dužnost izjavio je da Srbija više neće sebi da dozvoli taj luksuz da štete od poplava sanira, već da će ubuduće akcenat da bude na prevenciji. Saglašava se sa Velimirom Ilićem da je najveća odgovornost na višoj sili, ali da deo krivice snosi i lokalno stanovništvo koje u reku baca sve i svašta, od uobičajenog kućnog smeća, preko šporeta, frižidera i starog nameštaja do automobilske guma i školjki. Na svima su krivica i odgovornost, od Boga do plebsa, samo nije na (drugarici) Državi i njenim slugama.

Kaže da je donacija dobijena od Evropske unije za sanaciju štete posle one poplave, ukupno 260 miliona evra, realizovana u celosti. Sa tim novcem sanirano je i rekonstruisano (čak) 304 vodoprivredna objekta, sve po PS-u. Kao dokaz da je sve dobro urađeno navodi uspešnu odbranu Lučana kad je Bjelica prošle godine nabujala, a da se ni kap prelila nije, iako je više vode sa neba palo nego 2014, kad je reka za 40 santimetara nadvisila nasip.

U MULJU I BLATU:

Vučić i saradnici u Lučanima

foto: Tanja Valič/Tanjug

projektovani kapacitet, 18 miliona kubika, ne bi Lučani bili poplavljeni. Naime, Bjelica je primila svu vodu svojih pritoka, ali Morava nije Bjelicu. Nije, dakle, problem u Bjelici, već u Moravi.

Srećom po Valjevce i sve druge niže niz Kolubaru, najзад su postavljeni zatvarači na akumulaciji "Stubo-Rovni", zapremine skoro 50 miliona kubika vode, izgrađene pre bezmalo deset godina. Zahvaljujući tome, postavljanju zatvarača, Kolubara je ostala u svom koritu.

Sa druge strane, nije izgrađena nijedna protivbujična brana, a 2014. je obećavano da će biti izgrađene svuda gde su potrebne. Na dan kada je vanredna situacija ukinuta jer više opasnosti nema, premijer je u nastupu u Obrenovcu ustvrdio da ih je napravljeno čak 29, što prosto nije istina. Jedva da je poneka započeta, ali nijedna nije završena.

Prema Zakonu o vodama odgovornost za projektovanje, izgradnju i održavanje objekata na vodotocima drugog reda, kao i objektima za zaštitu od erozije, odgovorna je lokalna samouprava. Profesor Ristić tvrdi da je takva odredba neodrživa, jer u lokalu nema ni para ni kadrova koji bi tim poslom mogli da se bave. Po njemu, vodoprivrednim objektima treba da se bave specijalizovana preduzeća u državnom vlasništvu, poput Srbijavoda, "kao što je svuda u svetu", a lokalne samouprave da donose planove za odbranu od poplava, sprovedu komunalni red – da se ne baca đubre u vodotokove. "Videli smo da je u Novom Pazaru sada jedan od glavnih uzroka izlivanja voda bila ogromna količina đubreta koja je zapušila potoke i reke tako da se voda izlila". Blagojević kaže da je predlog za izmenu zakona davno završen, da je ušao u skupštinsku proceduru, ali i da je iz njemu nepoznatog razloga povučen.

Sa druge strane, u članu 23. o kome je reč, u poslednjem stavu piše da ministar propisuje način održavanja tih objekata, jedino što ne piše koji ministar: do formiranja aktuelne vlade vodoprivrede je bila u istom resoru sa poljoprivredom i šumarstvom. Sada je nigde.

ZORAN MAJGIN

Ove godine, tvrdi, vrh poplavnog talasa bio je čak metar i sedamdeset santimetara viši od krune nasipa.

"Nasipi koje smo rekonstruisali nisu popustili, ali nisu bili projektovani da zadrže tako visoku vodu. Mi živimo u regionu gde će se poplave događati, ne obavezno svaki put, ali rizik je veći nego ranije", objašnjava. Na pitanje zašto nisu nasipi dograđeni, umesto da su samo sanirani i zašto nisu izgrađene sve one protivbujične brane kako je obećavano da će da bude, odgovara da to nije moglo da se finansira iz donacije, da je ona bila namenjena isključivo za vraćanje u pređašnje stanje, a da je izgradnja i dogradnja skupa igračka za koju nema para... "Mora da se razmisli o nekom drugom pristupu".

Tu nešto ne štima, poplava iz maja 2014. proglašena je prvo za petstogodišnje, koji dan kasnije za "hiljadugodišnje vode", a nasipi oko Bjelice su projektovni za stogodišnje: nije čudo što se reka prelila preko nasipa. Po Blagojeviću, na Lučane se 2015. godine sručilo više vode nego godinu dana ranije, a reka je ostala u koritu, a sad je čak 130 santimetara nadvisila hiljadugodišnju kotu, ama kiše je bilo manje.

IMA PARA

U razgovoru za Radio Slobodna Evropa, profesor Šumarskog fakulteta dr Ratko Ristić kaže da para ima, ali da se ne zna gde su: "To je naknada za vodno zemljište, ogromna sredstva koja ulaze u budžet Srbije, a odlaze za neke druge namene. Dakle, mi novca imamo, ali je on preusmeren na neke druge stavke u potrošnji. To jednostavno nije prihvatljivo."

Godišnji vodni doprinos je negde oko sedam milijardi dinara, koje po Zakonu o vodama mogu da se koriste samo za tekuće i investiciono održavanje, kao i gradnju novih vodoprivrednih objekata.

Premijer je u svom nastupu u Dlinu rekao da je u ovogodišnjem budžetu za vodoprivredu opredeljeno 30 miliona evra. Prevedeno u dinare, nešto manje od četiri milijarde. Nedostaje, dakle, svega tri milijarde. Toliko je bilo i u prošlogodišnjem budžetu, pa i u onom pre njega, a Blagojević tvrdi da je sve što je urađeno posle one poplave finansirano iz donacija.

Obećao je premijer poplavljenima da čim ovo prođe ima da se ojačaju nasipi oko Bjelice, da će i korito reke da bude produbljeno. "Ja sam vam garant – lično ću da vas obiđem da proverim da li ste sve dobili", obećao je, a prenela televizija Pink, koja je u tih nekoliko dana programsku šemu svela na izveštavanje o poplavama i "Farmu" – red jedno, red drugo.

Istom prilikom je pomenuo i "ono jezero kod Čačka na kome ništa nije (u)rađeno poslednjih 40 godina". Reč je o akumulaciji Hidroelektrane "Međuvršje", toliko zašoderojenoj da skoro pa da može da se preskoči sa obale na obalu. Elektrana je revitalizovana 2008. godine, ali ne i akumulacija.

Na njoj, istina, ništa nije (u)rađeno poslednjih 40 godina, ali nije ni u poslednje dve. Ako su oni pre ovih bili neodgovorni, ako su gledali samo svoje interese, mnogo pričali, a konkretno malo ili ništa (u)radili, to nije olakšavajuća okolnost za ove sad. Da je kojim slučajem jezero imalo

Brojke i slova

foto Tanjug

Poplave su ovog proleća privremeno smanjile predizborne aktivnosti u Srbiji. Premijer je najavio pauzu u kampanji SNS-a dok u zemlji traje vanredna situacija.

Međutim, daleko od toga da je politička borba prestala.

Počelo je sve sa predajom potpisa građana za stranačke liste. Postao je običaj da se tom prilikom napravi mali performans, kada aktivisti stranke, po pravilu omladina, u rukama nose kutije sa potpisima. Tada sve liči na "Slagalicu", jer se na nizu kutija ispišu stranački izborni slogani. SNS je bio najbrži pred RIK-om, socijalisti su morali da skupljaju dvaput, a televizijom su paradirali nasmejani kandidati.

Klasična kampanja, sa TV spotovima i predstavljajima, još nije počela, pa se za sada stranke dovijaju kako da osvoje pažnju medija.

SNS-u je najlakše. Poplave su dale priliku premijeru da običe ugrožene i poplavljene i pokaže kako je uvek uz narod. U

jedina predizborna aktivnost bila nastup na Happy televiziji kod Milomira Marića.

Radikali u medijima uvek imaju prolaz, jer su redovna tema zbog izručenja Hagu i izricanja presude Šešelju. On se specijalizovao u paljenju zastava NATO-a, SAD ili Hrvatske, već po potrebi. Slučajnost ili trend, ne znam, ali isti mladi aktivista što je predavao radikalske potpise za RIK postao je službeni palilac neprijateljskih zastava. Majstor ima opremu, spreman upaljač i pažljivo prati dok zastava plamti. Perspektivan momak, nema šta.

Koalicija DSS-a i Dveri je izdržala ozbiljne napade vladajuće koalicije i odgovarajućih medija. Podmetanja je bilo i na društvenim mrežama kada je pušten navodni promo-spot o bračnim odnosima u tradicionalnoj porodici u kojoj žena ugađa Njegovom veličanstvu Mužu. Valjda je zato gospođa Rašković-Ivić posavetovala birače da isključe televizor

Klasična predizborna kampanja sa TV spotovima i predstavljajima još nije počela, pa se za sada stranke dovijaju kako da osvoje pažnju medija

nekoliko navrata, držao je govor po kiši kao 2014. odbijajući da stane pod kišobran. Ako kisnu birači, može i premijer! Nije bilo pretnji saradnicima zbog zvonjave mobilnih telefona, govorilo se o uspesima Vlade u sanaciji posledica poplava od pre dve godine i polemisalo se sa kritičarima iz opozicije. Dežurni krivac za medije ispao je Velja Ilić, koji je smušeno objašnjavao nemoć čoveka pred Prirodom, ili Bogom, ili Vučićem, kako god hoćete. Veoma često su mi naši političari delovali poput personala u nekoj osnovnoj školi. Velja bi mu tu došao kao veroučitelj.

Premijer, naprotiv, deluje kao ozbiljan nastavnik geografije, jer dosledno koristi nastavna pomagala i nastavna sredstva. Nema veze što mi ne možemo da razaznamo detalje na karti Srbije, al' sve verujemo. Uz to, on nam je razredni starešina koji može da vas pohvali ili ukori i piše neopravdane časove.

Može da prozove i prestolonaslednika jer "Genije" ne plaća struju i duguje navodno 70.000 evra. A stiže familija iz Velike Britanije, kud baš sad.

Ministar Vulin u kožnom kompletu tu mu dođe kao nastavnik fizičkog. On je gotovo potpuno batalio slikanje na granicama, jer je izbeglička kriza došla u veoma ružnu i konačnu fazu. Slike iz kampova u Grčkoj i Makedoniji su užasne, a očajnici se u pokušajima da ilegalno pređu granice dave u nabuljalim rekama.

Balkanska ruta je zatvorena, izbeglice više nisu tema.

Profesorski trio Tadić-Jovanović-Čanak nastupa zajedno, ali predavanja su uglavnom eks katedra. 'Oće malo glava da padne, kad krene obnavljanje poznatog gradiva. Za sada je

i uključe mozak. U paraleli sa školskim osobljem, ova koalicija mu dođe kao kombinacija školskog psihologa i save-ta roditelja.

Posebno je zanimljivo kod Ivice i Palme. U selima oko Jagodine kampanja je uveliko u toku, kažu izlaznost 100%, nema nevažećih listića. Ovaj podatak je valjda bitan zbog starosti izbornog tela, lošeg vida i ruke koja drhti. O pismenosti nemam pouzdane podatke. Iako bi moja prva asocijacija bila nastavnik muzičkog, zbog onog Betovena i Šopena, Palma je ipak nastavnik za izborni predmet-čuvari tradicije.

Ivica je ipak posebna priča. Diplomacija trenutno pauzira, a da citiram izjavu Predraga Markovića, potpredsednika stranke: "zamislite koliki bi tek diplomata bio Dačić da bolje zna engleski!" Dakle, Ivica Dačić nastavnik drugog jezika, strogo fakultativno – u školama na Novom Beogradu to znači izbor ruski ili nemački. Tako nam je i u diplomatiji.

Pošto je PUPS otišao sa Vučićem, sada Krkobabić solo otvara po jednu poštu nedeljno. Ekskluzivne reportaže idu kod Žike u "Šarenici". Neki dan otvorili u Zaklopači, folklor, pogačica i so, pevačka grupa i deca koja kažu da su srećna jer roditelji "sada mogu da plate rate za ekskurziju odmah tu". Praktično, nema šta.

Poseban test prijateljstva Srba i Rusa bila je meteorološka prognoza ili tačnije dve prognoze – srpska i ruska, od kojih je ova druga predviđala potop biblijskih razmera. Na sreću, braća Rusi su za sada omanuli – pa pretekosmo.

Poplave smo nekako preživeli, ukinuta je vanredna situacija, sada treba preživeti predizbornu kampanju. ¶

Kreativno tumačenje

Fiskalni savet tvrdi da podaci Republičkog zavoda za statistiku nisu tačni – ni sada, kada je, prema podacima RZS-a, od 2012. do 2015. zaposleno više od 300.000 ljudi, ni u periodu od 2008. do 2012, kada je, opet prema podacima RZS-a, posao izgubilo oko 600.000 ljudi

Osim poplava, vanredne situacije, smene direktora EPS-a i Biznis foruma na Kopaoniku, početak marta obeležila je i polemika Fiskalnog saveta i Republičkog zavoda za statistiku (RZS) o tome koliko je realno kontinuirano smanjenje nezaposlenosti i povećanje broja zaposlenih u Srbiji u protekle četiri godine. Šta je u suštini polemike? Najjednostavnije rečeno, Fiskalni savet tvrdi da podaci RZS-a nisu tačni – ni sada, kada je, prema podacima RZS-a, od 2012. do 2015. zaposleno više od 300.000 ljudi, ni u periodu od 2008. do 2012, kada je, opet prema podacima RZS-a, posao izgubilo oko 600.000 ljudi. Sa druge strane, u RZS-u su apsolutno uvereni da su njihovi podaci i metodologija tačni, apelujući “na sve zainteresovane korisnike da se obrate za dodatna objašnjenja pre nego što izađu u javnost sa pogrešno interpretiranim podacima, jer time narušavaju ugled RZS-a i zvanične statistike, ne samo u zemlji već i na međunarodnom nivou”.

Pred početak Biznis foruma, Fiskalni savet (FS) je medijima poslao dokument pod nazivom “Ekonomske oporavak, zaposlenost i fiskalna konsolidacija: “Pouke iz 2015. godine i izgledi za 2016. i 2017. godinu”, autora Pavla Petrovića, Danka Brčarevića i Slobodana Minića. Ovim dokumentom članovi FS, između ostalog, u potpunosti osporavaju zvanične statističke podatke o zaposlenosti. “Snažan rast zaposlenosti u prethodne tri godine uz stagnaciju privredne aktivnosti se, po svemu sudeći, nije ni desio već je posledica nepouzdanosti praćenja kretanje na tržištu rada od strane RZS-a”, kaže se već na početku, u sižeju, a potom se tema dalje razrađuje: “U poslednje dve godine u Srbiji se registruje neuobičajeno snažan rast zaposlenosti i smanjivanje nezaposlenosti i to u uslovima stagnacije

privredne aktivnosti. Broj zaposlenih je od svog najnižeg nivoa iz 2012. do trećeg kvartala 2015. porastao za oko 20 odsto, dok je stopa nezaposlenosti u istom periodu umanjena za skoro deset procenatnih poena. Detaljnija analiza, nažalost, pokazuje da je malo verovatno da su se tako povoljni trendovi zaista desili, odnosno da je brz rast zaposlenosti i pad nezaposlenosti koji se registruju od kraja 2012. godine najverovatnije posledica nepouzdanosti podataka RZS-a koji opisuju tržište rada, a ne stvarnih ekonomskih poboljšanja.

Prvi podatak koji dovodi u sumnju zvanične trendove sa tržišta rada je taj što nijedna zemlja Centralne i Istočne Evrope u prethodne tri godine nije imala ni približno sličan rast zaposlenosti kao Srbija (iako je većina njih imala znatno veći rast BDP-a). To međutim nije jedini, pa čak ni glavni argument, koji pokazuje da su pozitivni trendovi na tržištu rada u prethodnih nekoliko godina statistička iluzija. Snažan rast broja zaposlenih morao bi da ostavi jasan trag u ekonomiji svake zemlje, a taj trag u Srbiji ne postoji: BDP, koji se najčešće stavlja u odnos sa kretanjem zaposlenosti (Okunov zakon), od 2012. je praktično stagnirao; privatna potrošnja je bila u padu, iako su prihodi od rada najveća pojedinačna stavka kojom se privatna potrošnja finansira; a kretanje doprinosa i poreza na zarade je bilo potpuno nekonzistentno sa kretanjem formalne zaposlenosti iz Ankete o radnoj snazi. Na kraju, na nepouzdanost zvaničnih podataka o tržištu rada ukazuje i to što je, neposredno pre poslednjeg povećanja zaposlenosti, Srbija u periodu 2008–2012. imala neuverljivu epizodu ogromnog smanjenja zaposlenosti – po svom intenzitetu, takođe neza-beleženu u drugim zemljama Centralne

i Istočne Evrope, ali takođe i neusklađenosti sa kretanjem svih drugih povezanih makroekonomskih indikatora u Srbiji”, stoji na početku poglavlja naslovljenog “Snažan rast zaposlenosti uz stagnaciju privrede – ipak je iluzija”.

Ubrzo je stigao odgovor iz RZS-a, koji već godinama sprovodi Anketu o radnoj snazi (ARS): “Povodom pogrešne interpretacije podataka iz ARS-a i neosnovanih sumnji u njihovu pouzdanost koje Fiskalni savet navodi u svom radnom dokumentu pripremljenom za Kopaonik biznis forum 2016, a što su preneli pojedini mediji, Republički zavod za statistiku (RZS) obaveštava javnost da čvrsto stoji iza objavljenih podataka koji ukazuju na veliki pad zaposlenosti i rast nezaposlenosti u periodu 2008–2012, kao i na promenu trenda kod ova dva pokazatelja u periodu 2012–2015. Ujedno naglašavamo da uz objavljene podatke RZS redovno daje i detaljna metodološka objašnjenja

statistike

KOLIKO IH IMA:

Red u Nacionalnoj službi za zapošljavanje

Foto: Miroslav Dragojević

sektorima, gde postoji zabrana zapošljavanja. Onda se Ministarstvo državne uprave osetilo prozvanim, pošto su oni nadležni za sprovođenje racionalizacije broja zaposlenih u državi, pa su pisali saopštenje da ti podaci o rastu zaposlenih u državi ne mogu da budu tačni – i bili u pravu. Naime, to isto smo i mi videli kada smo gledali rashode iz budžeta za zaposlene. Ti rashodi su se smanjivali tokom 2015, što znači da je broj zaposlenih u državi padao, a ne rastao kako kaže zvanična statistika. Fiskalni savet je tokom 2015. dosta pisao o tome da pad zaposlenosti u državi nije bio u skladu sa planiranih pet odsto, ali se u manjoj meri (1-2 odsto) nesumnjivo desio – ljudi odlaze u penziju, a postoji zabrana zapošljavanja. Nakon saopštenja iz Ministarstva, RZS nije odgovarao, kao što su sada reagovali kada je Fiskalni savet u pitanju, već su nedugo zatim revidirali brojeve za 2014. tako da se ova greška više ne vidi”, dodaje Brčerević.

Dodatno, pomenuta tri autora RS u dokumentu sa Kopaonika ukazuju na još nekoliko anomalija. Takozvana elastičnost zaposlenosti u odnosu na BDP, koja pokazuje za koliko se procenata promeni zaposlenost sa promenom BDP-a od jedan odsto, za zemlje Centralne i Istočne Evrope u periodu 2012–2014. bila je 0,42 – zaposlenost je porasla za 1,9 odsto, pri porastu BDP-a od 4,5 odsto. Ovo je, po autorima RS-a, “potpuno u skladu sa teorijskim očekivanjima elastičnosti zaposlenosti u odnosu na BDP, koje se kreće u rasponu od nula do jedan”. Međutim, u istom periodu, elastičnost zaposlenosti u Srbiji iznosila je 19,9 (rast BDP-a ispod jedan odsto, uz rast zaposlenosti od 14 odsto), “što je daleko van svih očekivanih i mogućih opsega”. Takođe, autori RS-a se osvrću i na veliku disproporciju u odnosu porasta zaposlenih i ukupne mase zarada u

koja je neophodno uzeti u obzir prilikom analize i tumačenja podataka”, piše, između ostalog, u saopštenju RZS-a.

STAV FISKALNOG SAVETA

Po rečima Danka Brčerevića, specijalnog savetnika u RS i jednog od autora pomenutog dokumenta sa Kopaonika, više različitih analiza koje je sproveo RS pokazuju da nije došlo do ogromnog pada zaposlenosti za oko 600.000 ljudi u periodu od 2008. do 2012. godine, kao ni do rasta zaposlenosti od preko 300.000 od 2012. do 2015. godine. “Tehnički je ARS, koja se koristi za procenu broja zaposlenih u Srbiji, identična kao u EU (upitnik, definicije zaposlenosti), ali očigledno kod nas postoji problem u njenom operativnom sprovođenju. Gde tačno nastaje greška, da li u načinu uzorkovanja, obuci anketa-ra, ili nečemu trećem, to zaista ne znam, ali promena zaposlenosti u ovom obimu se, bez ikakve sumnje, nije desila”, kaže

Brčerević. “Mi godinama pišemo da zvanični podaci o kretanju zaposlenosti ne valjaju. Interesantno je da, implicitno, u te podatke godinama ne veruje ni Ministarstvo finansija, pošto nije ugrađivalo trendove snažnog rasta formalne i ukupne zaposlenosti u svoje projekcije naplate doprinosa, ili poreza na potrošnju (PDV). I dobro je što tako rade, jer bi država fiskalno propala da je u poslednje tri godine planirala svoje prihode na osnovu nerealnog rasta zaposlenosti iz Anketе o radnoj snazi.

Nepouzdanost podataka o kretanju zaposlenosti je ponovo aktualizovana kada je Evropska komisija u oktobru 2015. izašla sa svojom kvartalnom ocenom ekonomija zemalja kandidata. U tom izveštaju preneli su zvaničan podatak o velikom poboljšanju na tržištu rada u Srbiji, a onda su dodali rečenicu da je iznenađujuće da tokom 2015. postoji rast od tridesetak hiljada zaposlenih u državnim

formalnoj ekonomiji sa rastom doprinosa. "Rast doprinosa bi po definiciji morao da bude približno jednak rastu mase zarada, odnosno rastu broja formalno zaposlenih i njihovih plata. Međutim, to u Srbiji nije bio slučaj. Nominalni rast doprinosa u periodu 2012–2015. iznosio je 7,5 odsto, dok je nominalni rast mase zarada, pod uticajem velikog rasta broja zaposlenih, iznosio čak 19,3 odsto. Budući da bi ove dve veličine trebalo da budu približno identične, a naplaćeni doprinosi predstavljaju egzaktn podatak – jedino moguće objašnjenje za ovu razliku je loše merenje kretanja zaposlenosti u Anketi o radnoj snazi", kažu autori FS-a i navode da je, po njihovoj računici, formalna zaposlenost za te četiri godine porasla za 0,95 odsto (a ne za 12,1 odsto, kako pokazuje ARS), što je u skladu sa kretanjem BDP-a, koji je u istom periodu porastao za oko 1,5 odsto.

"Postoji generalna tendencija u RZS-u da se daju kreativna objašnjenja zašto su ovolike promene zaposlenosti moguće u Srbiji, a ne dešavaju se nigde drugde u svetu", kaže Brčerević. "Upravo zato smo u tom autorskom tekstu, objavljenom u 'Ekonomici preduzeća', detaljno prošli kroz sve te argumente koji 'objašnjavaju' rast zaposlenosti od 2012. i nijedan se nije pokazao kao validan. Prvo, ekonomska teorija, pa i logika, kažu da bi promena broja zaposlenih morala da bude čvrsto povezana sa promenom proizvodnje. Neka odstupanja su u kratkom roku moguća, često se, na primer, dešava da poraste produktivnost, pa imate rast proizvodnje bez velikog rasta zaposlenosti. U Srbiji je, međutim, bilo obrnuto, proizvodnja od 2012. do 2015. je stagnirala, a rast zaposlenosti bio oko 15 odsto. Drugo, rast formalne zaposlenosti mora da se odrazi na rast prihoda države od poreza na zarade i doprinosa, što se takođe ni izbliza nije desilo. Treće, prihodi od rada su najveći izvor finansiranja lične potrošnje stanovništva. To znači da bi snažno povećanje zaposlenosti, da se desilo, osetno povećalo i životni standard stanovništva, a podaci pokazuju suprotno, da je lična potrošnja smanjena u 2015. u odnosu na 2012. godinu. Pratili smo najmanje pet različitih indikatora koji bi mogli da objasne rast zaposlenosti od 2012. i nijedan nije mogao da ponudi iole razumno

BROJKE I KOMENTARI: Miladin Kovačević,
direktor Republičkog zavoda za statistiku
Foto: M. Milenković

rešenje, tako da je kao jedino moguće objašnjenje preostalo to da su zvanični podaci o kretanju zaposlenosti i nezaposlenosti dobijeni iz Ankete o radnoj snazi pogrešni, odnosno da nije bilo snažnog rasta zaposlenosti u prethodnim godinama i mislim da to više uopšte nije sporno", zaključuje Brčerević.

ODGOVOR RZS-A

Sa druge strane, Miladin Kovačević, direktor RZS-a, kategoričan je da ni Okunov zakon niti elastičnost zaposlenosti nisu relevantni za Srbiju. "I teorijski i praktično je dokazano da ne postoji ta korelacija na kratak i srednji rok između BDP-a i broja zaposlenih. Okunov zakon je prevaziđen. Čak je i MMF je pisao o tome, navodeći Hrvatsku kao primer, da se ne može govoriti o vezi između tržišta rada i rasta zaposlenosti u tranzicionim zemljama, zemljama u razvoju, sve dok BDP ne dostigne 3,5–4 odsto rasta. Na kraju krajeva, od početka godine, kada smo uveli Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) kao regularni izvor podataka o broju zaposlenih, došli smo do prilično fascinantne činjenice da se formalna zaposlenost, koja predstavlja gro ukupne zaposlenosti, skoro perfektno slaže sa merenjem ARS-a. Takođe, ne važi ni zakonitost o elastičnosti rasta zaposlenosti u odnosu na BDP. To su nekakve teorijske konsideracije, i profesori koji predaju tu teoriju nisu dobro upoznati sa metodologijom statistike i nisu dobro upoznati sa praktičnim stranama te stvari", kaže Kovačević, i vraća se na temu doprinosa.

"Ako je radno vreme manje, i uplaćuju se neki doprinose na to i prima se plata koja je niža od prosečne, onda znači da će se za veći broj zaposlenih uplaćivati manje doprinosa, dakle, raskorak između rasta zaposlenih i rasta doprinosa će biti veći. To je matematička logika. Ali, ima tu druga stvar koja je mnogo važnija. Ne možete time dokazivati neispravnost jedne ankete, ne možete to dokazivati indirektnim parametrima. To kretanje doprinosa podleže nekoj zakonitosti – doprinosi zavise i od plata i od broja zaposlenih, i još od ko zna čega – dinamike, načina uplate, prelomnih momenata kada se uvodi elektronska prijava, itd. To je tok za sebe. Čak i da postoji visoka korelacija, matematički ne možete dokazivati neispravnost statistike kretanja broja zaposlenih. Korelacija ili odsustvo korelacije nisu dokazi. Paradigma svakog matematičkog dokaza zahteva da pogledate šta se meri, kako se meri i kakve su moguće aberacije u tom merenju. Vi eventualno možete dokazivati slabosti neke ankete tako što ćete se pozabaviti metodologijom uzorka, snimanja, fenomenom 'non responsa', tj. odbijanja da se učestvuje u anketi, sagledavanjem kalibracionih metoda za taj 'non response' – dakle, sagledavanjem i bavljenjem celom metodologijom, čime ne može da se bavi niko sem stručnjaka", kaže Kovačević.

Na pitanje da li je pad zaposlenih u periodu 2008–2012. bio baš 600.000, i zbog čega se, poput onih iz 2014, ne urade i revizije podataka za godine pre 2014, Kovačević kaže: "Da li je to bio toliki pad ili nije, to niko sada ne može da vam kaže. To je anketa, mi tada nismo imali CROSO, mada je na osnovu drugih istraživanja, od 2001, uspostavljena statistika broja zaposlenih koja korespondira sa tim podacima. Da li je 600 ili 550 hiljada, to nisu stvari o kojima sada treba govoriti, statistika nije knjigovodstvo. Sa druge strane, ne možete da radite ponovne obrade podataka za godine unazad, nema kapaciteta – nemamo dovoljno ljudi niti dovoljno vremena, a sve to samo zato da biste obezbedili perfektnu uporedivost. Ne možemo mi svaki put kada se desi promena u metodologiji da revidiramo celu seriju – ni Evropa to ne radi. Što bismo mi bili veći katolici od pape?"

◀
RADMILO MARKOVIĆ

Prokleta je ova nedelja

Bila je nedelja, “nogometni dan”, kako je davno pevao Džoni Štulić, sišao sam do kioska da kupim novine. Kiosk je, naravno, bio otvoren, jer da kiosci ne rade nedeljom, teško da bi imalo smisla da nedeljom izlaze novine. A na naslovnoj strani jednih novina, onih koje se zovu Večernje, povelik naslov koji kazuje da je izvesni sindikat trgovaca pokrenuo inicijativu kod vlasti da se zabrani rad trgovina nedeljom. Dakako, intenzivno sam razmišljao o tom naslovu na putu ka samoposluzi, po špricer i kavurmu.

E sad, zašto i čemu sve to? Trgovine mešovitim robom uglavnom rade nedeljom, to je, što bi se reklo, tekovina savremenog životnog ritma, duga je priča zašto je tome tako, i tek je pasatistička, kvaziromantična iluzija da bi to moglo da se vrati u neko davno pređašnje stanje. Tako se i meni ponekad čini da je internet više zaglupio, ulenjio i prozlio većinu svojih korisnika nego što je doneo opštu dobrobit, ali znam da je iluzija da će internet naprosto nestati samo zato što se meni ne dopadaju njegove nuspojave, pa ćemo se svi lepo vratiti čitanju dugih pisama ispisanih naliiperom, i ta-

štovanje zakona i prava zaposlenika, a to u navedenom slučaju znači da ih spreči da svojim radnicima nameću, recimo, preduge šihte, da ih lišavaju slobodnih dana, da ih ne plaćaju dodatno za rad nedeljom i praznikom, i tome slično. Nemoćni da se izbore s tim i suočeni, verovatno, s ravnodušnošću vlasti koja ih je naprosto izručila poslodavcima i svečano zaboravila na njih, sindikalci se genijalno dosetiše da sve to što je potencijalni ili delatni izvor njihovih problema naprosto – ukinu. Metodološki, ta dosetka je identična predlogu po kojem bismo se protiv saobraćajnih nesreća izborili ukidanjem saobraćaja: živa istina, nesreća bi tako zaista nestalo, ali bi zapravo nestalo i života... Operacija bi, dakle, uspeła, ali bi pacijent nekako pomalo umro. Uostalom, zašto onda stati samo na nedelji, nije li to odviše kompromiserski, zašto ne ukinuti trgovinu i drugim danima – ne bi li tek to bilo radikalno dokidanje svake moguće *eksploatacije*, čak i same mogućnosti za nju? Ili, zašto nedeljom ne bi bio ukinut i gradski i međugradski prevoz, radio i TV program, grejanje i struja etc. – jer i na svemu tome neko mora da radi, i to baš

Inicijativu trgovačkih sindikalaca i muku koja ih k njoj tera nije nimalo teško razumeti, ali im je “terapija” duboko pogrešna

birenju debelih knjiga u dugim hladnim noćima. Šta bismo drugo i radili uopšte noću, pošto ionako pretpostavljam da bi o istom trošku bili ukinuti i noćni dragstori, još jedna pošast uvezena s trulog Zapada, ogrezlog u onom, kakoseonozove, “neoliberalnom kapitalizmu”?

Šalu na stranu, ozbiljna je ovo stvar. I dakako negde u suštini politička, ili ideološka, ako hoćete. U zemljama s jakim verskom tradicijom (najčešće rimokatoličkom) Crkva najviše insistira na neradu nedeljom, tobože zbog socijalne osetljivosti, a zapravo u nadi da će time uterati naprasno odokonzenu pastvu u crkve. Što kažu ovi moji – ne laje kera sela radi... Tako je u Hrvatskoj za vreme prethodnog turnusa HDZ-ove vlasti rad trgovina nedeljom, po imperativnoj želji uticajnog kaptolskog popovluka, neko vreme bio strogo ograničen, sve dok Ustavni sud to ograničenje nije ukinuo, jer je u elementarnoj i neotklonljivoj suprotnosti s ustavnim načelima na kojima počiva slobodno društvo. Eh, Redžep Tajip Erdogan bi taj problem lako rešio: naprosto bi ukinuo Ustavni sud. U Evropi to ipak ide malo teže...

Na drugoj strani, postoji i “leva” argumentacija protiv nedeljnog (i noćnog) rada trgovinskih i sličnih radnji, i o njoj bi već valjalo ozbiljnije razmišljati – samo da nije tako beznažno pogrešna. Naime, ovakva inicijativa zapravo predstavlja autoritarnu prečicu koja više nevolja stvara nego što ih rešava, to jest, oličava prilično banalnu zamenu teze i bekstvo od pravog problema, a taj je u neretko lošim uslovima rada trgovaca. Država je dužna da poslodavce utera u red i po-

na “sveti” dan, lele i kuku? A i novine od ponedeljka, samo da vas podsetim, pišu se, uređuju i prelamaju nedeljom...

Dobro, Pančiću, reći će neko, “nije to baš isto”. Tačno, nije “isto”, ali je srodno, to jest, nema fundamentalne načelne razlike. Princip izbegavanja oktroisanih, autoritarnih rešenja kojima se uvek pomalo anarhoidna životna stvarnost sapinje u kalupe u demokratskom bi društvu morao biti jedina svetinja. Recimo, ne može se slobodno trgovinsko preduzetništvo sputavati besmislenim ograničenjima i zabranama (nedavno je pala i ona dilasovska budalaština s noćnom prohibicijom), ali isto tako, poslodavac mora da poštuje prava zaposlenika, a ne da ga tretira kao roba ili kmeta koji mu je na takoreći neograničenoj dispoziciji. Zato inicijativu sindikalaca, odnosno muku koja ih k njoj tera, nije nimalo teško razumeti, ali im je “terapija” duboko pogrešna, to jest predstavlja mešanje *grandmothers* i *frogs*, a u nekom širem smislu čak i neku vrstu nesvesnog, ali savršeno ilustrativnog objašnjenja zašto je onaj prethodni “socijalizam kao svetski proces” tako neizbežno i neslavno propao: zato što je mislio da sve može da se administrativno rešava, da se zabranjuje i ograničava – umesto da se stvari naprosto uredi tako da se zna šta su čija prava i dužnosti, pa vozi, Miško: kome se isplati da pod tim uslovima radi nedeljom ili noću, radiće, kome se ne isplati – neće. A ne da se time – krijući svoje sebične motive – bave dokoni popovi, ministri, gradonačelnici ili već tamo neki Centralni komitet, koje god provenijencije.

BLISKOST KOJA RAZDVAJA

Negde između starih i novih sukoba i pomirenja narodi na Balkanu su i dalje udaljeni jedni od drugih. Dugačak je put od predrasuda i stereotipa do upoznavanja i razumevanja. Umesto što se, kao do sada, u prvi plan stavlja sve ono što razdvaja narode Balkana, treba poći od onoga što nas spaja. To važi i za odnose Albanaca sa drugim balkanskim narodima

Koje su tačke susreta balkanskih naroda, šta ih spaja, a šta razdvaja, koje vrednosti mogu da nastanu iz zajedničkog delovanja, bila su neka od pitanja na tribini "Šta je to Balkan, šta pričaju o njemu i šta bi Balkan mogao da bude", održanoj u petak 11. marta u organizaciji nedeljnika "Vreme". Ovo je bila prva tribina u okviru projekta "Tačka susreta", koji podržavaju Fondacija za otvoreno društvo, Srbija i Foruma ZFD, a koji se bavi albanskim pitanjem na Balkanu, to jest odnosom albanskog naroda sa drugim narodima u regionu, pre svega sa Srbima, Makedoncima i Crnogorcima. Serija tribina koja je počela u Beogradu, a nastavlja se u Prištini, Preševu, Tirani, Podgorici i Skoplju jeste pokušaj da se utvrdi koliko su narodi na ovom prostoru podlegli stereotipima, koliko ti stereotipi odstupaju od stvarnosti i koliko se ovi narodi zaista poznaju.

O svim i drugim pitanjima govorili su Predrag Miki Manojlović, glumac i reditelj, Nedžmedin Spahiju, profesor univerziteta u Tirani, Tetovu, Prištini i Hamburgu, Dejan Đokić, istoričar, profesor na Goldsmiths koledžu Univerziteta u Londonu, i Džabir Deralja, analitičar i predsednik nevladine organizacije Civil – Centar za slobodu iz Skoplja. Moderator je urednik RTS-a Zoran Stanojević.

"Ne postoje narodi geografski tako

Tačka susreta

Tribina "Šta je to Balkan, šta pričaju o njemu i šta bi Balkan mogao da bude" prvi je u nizu razgovora koji će se u narednim mesecima održati i u Prištini, Preševu, Tirani, Podgorici i Skoplju. Projekat "Tačka susreta" pokreće se sa idejom da se otvoreno suočimo sa negativnim kulturnim stereotipima i da, uprkos bremenu istorijskog nasleđa, u lokalnim tradicijama identifikujemo pomenute pozitivne paradigme međusobnog prožimanja i saradnje, ali i sa namerom da se šira čitalačka publika upozna s albanskom kulturom i tradicijom, koja je, uprkos viševjekovnoj koegzistenciji na istom prostoru, u ovdašnjoj sredini skoro potpuna nepoznanica.

bliski, tako blizu jedan drugom, a tako udaljeni", započeo je svoje izlaganje Predrag Miki Manojlović. "Ne vidim pandan tome, čak ni u Izraelu. A to je apsurd." Manojlović je rekao da pametna i inteligentna javna reč ima svoju vrednost ako se dobro čuje, a da bi bila prodorna, njom moraju da se služe oni koji znaju da je formulišu, oni koje ljudi žele da čuju. "Slabost toga je što mnogi ljudi koji su iz najboljih namera želeli i žele da govore, ne mogu da prodru u javnost, i to je

tako od ratova koji su vođeni pa sve do danas", smatra Manojlović i dodaje da je mnogo važnije od priče da se deluje praktično.

"To je najvažnije. Mislim da na istom prostoru ovako udaljene narode zaista mogu da približe samo vidljivi zajednički naponi", rekao je Manojlović na početku tribine i nastavio: "Mi možemo da pričamo o raznim stvarima. Ja o istoriji ne mogu da govorim, tu su ljudi i nauka koji to mogu. Ja mogu da govorim o sopstvenim iskustvima koja su me obogatila i potvrdila da je mogućnost zajedničkog stvaranja tako udaljenih naroda veoma velika, samo je potrebna hrabrost da se to učini. Treba delati, javno i glasno govoriti. Ali, na prvom mestu, treba raditi."

ULOGA SVETSKIH SILA

Istorija i geografija uticali su na to da je Balkan danas takav kakav jeste, smatra Nedžmedin Spahiju: "Balkan je takav kakav je u kontekstu sveta, on je deo sveta i područje koje povezuje tri kontinenta. Balkan o kome mi govorimo, na koji imamo asocijaciju, jeste Balkan poslednja dva veka. On je takav zato što smo mi takvi, svi mi koji činimo balkanske narode,

Fotografije: Miloš Miškov

ali on je takav i u zavisnosti od toga kako drugi utiču na nas.”

Spahiju je zatim podsetio kako su nastale moderne nacije na Balkanu i koji narodi su uticali na stvaranje određenih nacija na ovim prostorima. “Najstarija moderna nacija na Balkanu je grčka nacija, nastala početkom 19. veka pod uticajem tri tadašnje svetske sile – Engleske, Rusije i Francuske. Zato su se i prve stranke u grčkom parlamentu zvale engleska partija, francuska partija, ruska partija, koje su više od interesa svog naroda u tada krhkoj državi Grčkoj branile interese tih sila. Bugarsku naciju stvorili su Rusi i Nemci. Oni su se poslednjih 150 godina takmičili ko ima više uticaja i kako su koje političke snage u Bugarskoj imale prevlast, tako su se menjali stavovi o tome da li su Bugari Sloveni ili su turkijski narod koji je prihvatio slovenski jezik. To se događalo u zavisnosti od toga da li su na vlasti proruskke ili pronemačke partije.

Isto je bilo i kod Rumuna”, nastavio je Spahiju. “Ulogu u stvaranju rumunske

nacije imali su Francuzi, Nemci i Rusi i u tom krugu se vodila unutrašnje politička borba. Kod Srba su na početku veliki uticaj imali Rusi i Nemci, ali od početka 20. veka Nemci su izbačeni iz igre, a upražnjeno mesto dobijaju Englezi i Francuzi. Ako pročitate Garašaninovo *Načertanije*, videćete jasno kako politika Srbije treba da se odnosi spram ovih svetskih sila i koju su oni ulogu odigrali i u Prvom i u Drugom svetskom ratu. Albansku naciju su stvorili Nemci i Englezi. U oba svetska rata Albanci su bili na strani Nemaca, ali su Englezi dosta ulagali u njeno stvaranje i nisu dozvolili da Albanija nestane sa zemljopisne karte. Na sva previranja tokom ova dva veka uticaj su imali odnosi između svetskih sila. Kako su se one odnosile jedna prema drugoj, tako su se odnosile i nacije na Balkanu. Sada se na svetskoj političkoj sceni konfrontiraju dva bloka – Zapad i Rusija – i bitka na Balkanu se i dalje odvija u tom kontekstu. Tako se mogu objasniti i sukobi i raspad Jugoslavije koji su doneli mnogo nesreće i pitanje je ko je više dobio, a

ko izgubio. Moj je stav da su svi izgubili, samo što su neki izgubili manje, a neki više. U ratu gube svi.”

MIGRACIJA, METODOLOGIJA, MAŠTA

Svoje izlaganje istoričar Dejan Đokić počeo je rečima da će se ono vrteti oko tri “m”: migracije, metodologije i mašte. “Prvo ‘m’ su migracije. Šira tema ove tribine ‘Balkan kao tačka susreta’ podsetila me je na kratki opis Balkana istoričara Trajana Stojanovića u knjizi *Balkanski svetovi: prva i poslednja Evropa* u kojoj je napisao da je Balkan raskrsnica kultura i civilizacija koju skoro svi žele da pređu ili da spreče druge da je pređu. Mislim da trenutna tragična izbeglička kriza potvrđuje na neki način ovaj opis profesora Stojanovića. Zaista, istoriju Balkana možemo posmatrati kao jednu dugu istoriju migracija; svakako, tako možemo shvatiti i istoriju Srba, ali mislim i ostalih naroda na Balkanu. Nisam siguran, ali možda su zbog toga balkanski narodi bar do sada humanije tretirali izbeglice sa Bliskog istoka nego ostali Evropljani

■ **Čini mi se da moje kolege istoričari, ali i neki antropolozi, sociolozi i politikolozi, treba da izađu iz okvira nacije i da svojim istraživanjima pristupe malo više iz komparativne i transnacionalne perspektive. Naravno, ne tvrdim da je nacionalna istorija nepotrebna i da je treba odbaciti, ali mislim da je svaka dobra nacionalna istorija svesna šireg konteksta i svojih limita. – Dejan Đokić**

iz centralnih, pa i nekih zapadnih delova kontinenta, mada se sada, izgleda, i ovde stvari menjaju.”

Drugo “m”, objašnjava Đokić, tiče se metodologije, odnosno metodološkog pristupa. Dok je razmišljao o ovoj temi, zaključio je da treba da budemo veoma obazrivi kada su u pitanju bar dva njena aspekta. On kaže da treba sa izvesnom dozom skepticizma pristupiti tako nestalnim, heterogenim i na kraju konstruisanim kategorijama kao što su nacije ili možda grupe nacija. “Verska, društveno-kulturna, etnička i lingvistička heterogenost Južnih Slovena je danas opšteprihvaćena i na neki način je bila prihvaćena i 1918. godine”, rekao je Đokić. “Nju su prihvatili čak i njeni najentuzijastičiji pobornici, intelektualci koji su priznavali da imamo jugoslovensku državu, ali da

još uvek nemamo jugoslovenski narod, odnosno naciju, i da tek treba da je stvorimo. Međutim, te različitosti ne treba preuveličavati, čak ni danas, posle relativno skora ratova i onih ratova iz četrdesetih godina prošlog veka, jer iako Jugoslavije više nema, iako je više nikada neće biti, iako verovatno nikada nije bila potpuno integrisana, čini mi se da nije potpuno nestala i da nije potpuno dezintegrisana, jer i dalje postoje zajednički jezički i kulturni prostori, više sličnih kultura od Alpa i Trsta na severozapadu do Đevđelije i Crnog mora na jugoistoku.”

Praveći paralelu, Đokić je rekao da je heterogenost među Albancima manje poznata, čak i među narodima koji žive u susjedstvu. On je postavio pitanje o tome na koje se Albance tačno misli kada se govori o “Albancima” – na Albance iz Albanije,

na Albance sa Kosova i iz Makedonije ili možda na Albance iz Grčke, Crne Gore ili sa juga Srbije?

“Osim ovih političko-međunarodnih podela, postoje i druge podele koje se kreću lingvističkim linijama između Gega i Toska koji govore dva dosta različita dijalekta, čije su razlike mnogo veće negu između Srba i Hrvata. Ili recimo verska heterogenost – iako su većinom Albanci muslimani, ima i rimokatolika, pravoslavaca, naravno da ima i ateista”, nastavio je Đokić.

On je rekao da je drugi aspekt koji treba da imamo na umu i prema kome treba da budemo obazrivi pitanje pomirenja. “Mislim da je ovo pitanje dosta kompleksno, treba mu prići hladne glave i realno; bez minimalizovanja ili pak preuveličavanja podela izazvanim sukobima iz bliže i nešto dalje prošlosti”, rekao je Đokić i dodao da ne treba zaboraviti da postoje i duboke ideološke podele unutar pojedinih naroda, a ne samo između različitih naroda i kao primer naveo Srbiju i Hrvatsku u kojima se vode velike debate oko Drugog svetskog rata iz koga su proizašle podele koje još uvek nisu prevaziđene.

“Da ne pominjem Grčku gde je građanski rat trajao sve do kraja četrdesetih godina prošlog veka. Mislim da je sličan slučaj sa Albancima i Rumunima, da se ograničim samo na balkanske narode. Međutim, to ne znači da treba odustati od razgovora, komunikacije, preispitivanja prošlosti i uopšte od ideje pomirenja. Čini mi se da toj ideji treba pristupiti sa više mašte, a mašta je moje treće i poslednje “m”, rekao je Đokić.

“Čini mi se da moje kolege istoričari, ali i neki antropolozi, sociolozi i politikolozi treba da izađu iz okvira nacije i da svojim istraživanjima pristupe malo više iz komparativne i transnacionalne perspektive”, nastavio je on. “Naravno, ne tvrdim da je nacionalna istorija nepotrebna i da je treba odbaciti, ali mislim da je svaka dobra nacionalna istorija svesna šireg konteksta i svojih limita. Takođe, svestan sam da postoje objektivni razlozi što moje kolege više deluju u nacionalnim okvirima; pre svega to je nepoznavanje jezika, a zatim nedostatak sredstava za istraživanje u arhivama susednih zemalja. Meni nije poznato da bilo ko od mojih kolega iz Srbije ko piše naučne radove o Albancima na

Balkanu, o Kosovu, o ideji Velike Albanije, uopšte zna albanski. Poznato mi je, međutim, i mogu da se setim dvoje ili troje kulturnih istoričara ili antropologa iz Albanije koji odlično znaju srpski, ne samo da čitaju nego i da govore, zbog toga što im je taj jezik potreban za njihova naučna istraživanja. Takođe, svestan sam da postoje primeri komparativnog pristupa pitanju albanskih odnosa sa susednim narodima.”

SPLET KULTURNIH NASLEDA

Pozivajući se na istoričarku Mariju Todorovu, koja u svojim radovima Balkan definiše i kao jedan prostor i društvo ili možda više društava koja određuju zajednička istorijska nasleđa, Đokić kaže da Balkan treba shvatiti kao grupu istorijskih nasleđa – osmanlijskog nasleđa, nasleđa državnog socijalizma, odnosno komunizma... “Manje-više svi Albanci

i svi Južni Sloveni dele ova nasleđa. To verovatno objašnjava zašto je Lepa Bre-na tako popularna u Albaniji, kao što smo videli iz filma Gorana Paskaljevića *Medeni mesec*, odnosno zašto je predstava Dušana Kovačevića *Balkanski špijun* tako popularna u Albaniji. Jedna od tema za istraživanje je stvaranje nacije u 19. i 20. veku. Zašto su Albanci i pored velikih razlika uspeali da stvore manje-više kompaktnu naciju uz sve svoje heterogenosti, a Južni Sloveni nisu. Takođe, po pitanju otpora i kolaboracije u Drugom svetskom ratu situacija je vrlo slična u Grčkoj, u okupiranoj Jugoslaviji, u Velikoj Albaniji tada pod patronatom Italije i kasnije Nemačke. Tu je međunarodni položaj za vreme Hladnog rata. Mi smo u Jugoslaviji bili ponosni na to da smo izvan sovjetskog bloka, ali zaboravljamo da je i Albanija izašla iz sovjetske dominacije kada se vezala za Kinu, te su osamdesetih godina odnosi između Hodžine Albanije i Titove Jugoslavije bili relativno dobri. I 1978, kada Albanija nije više bila pod patronatom Kine, par godina pre demonstracija u Prištini, ti odnosi su bili veoma dobri. Takva istraživanja bi ne samo na jedan maštovitiji način zaobišla nacionalne ograde, već bi dovela i do zanimljivih rezultata i pokazala da verovatno ima

■ **Ne možete zajedno da živite na Kosovu, a da ne govorite albanski i srpski podjednako dobro. Ne može se pendrekom sto godina jedna teritorija držati i smatrati da si njen vlasnik. To je moje odavno izrečeno mišljenje koje stalno ponavljam. Ta ničim izazvana supriornost samo rađa otpor. Osnovna greška od koje počinju i kulminiraju sve ostale jesu naše porodice u kojima rastemo i u kojima počinjemo da stičemo otpor prema nekome ko je Šiptar, a nije Albanac. Tu počinjemo da mrzimo, a onda ulazimo u sistem vaspitanja, društva i tako dalje.** – Miki Manojlović

više sličnosti nego razlika među balkanskim narodima kada je istorijsko iskustvo u pitanja. Naravno da bi se pokazalo da ima i dosta razlika i specifičnosti, međutim te specifičnosti verovatno ne bi bile toliko velike, a ne bi nužno bile ni određene nacionalnim razlikama.”

RATOWI I POSLEDICE

Nakon sukoba na Balkanu početkom devedesetih godina prošlog veka biće potrebni vekovi da se duhovi smire, smatra Džabir Deralja. “Bilo je tako neverovatnih zverstava da je nemoguće da od toga poegnemo, koliko god da želimo. Ono što

ja kao aktivista za ljudska prava vidim jeste da su za to odgovorne institucije koje su kidnapovali nacionalisti i onda organizovali tako neviđeno ludilo na Balkanu da više ne možemo da izbegnemo da su interpersonalni ljudski odnosi totalno kontaminirani nasiljem. Zato držim institucije odgovornim za čitavo zlo koje se događa tokom istorije, a ne ljude, pojedince, pa čak i grupe.”

Na pitanje Dejana Đokića o kojim Albancima je zapravo reč kada se uopšteno govori o “Albancima”, Deralja smatra da treba govoriti o tri različita nivoa – izvornoj, matičnoj državi Albaniji, o Kosovu,

kao novoj državi Albanaca, i o velikoj manjini Albanaca u Makedoniji. “Te, uslovno govoreći, tri Albanije takođe su različite, ne zato što su Albanci različiti ili zato što su Srbi ili Crnogorci različiti, već zato što su institucije unutar ta tri pravna entiteta različitih stanovišta i sa različitim koncepcijama, koje svojom agit-prop mašinerijom unutar svojih granica rade na socijalnom inženjeringu koji utiče na pojedince, grupe i etničke zajednice. Isto važi za Srbiju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Grčku, Makedoniju... U Makedoniji već deset godina vlada makedonska nacionalistička partija u poznatom maniru iz neke ne tako daleke prošlosti, a njen koalicioni partner je već osam godina albanska partija bivšeg komandanta UČK iz Makedonije. Oni zajedno rade na potpirivanju međuentičkih i međuverških tenzija. To se dogodilo i 9. maja prošle godine, ironija je da je to Dan Evrope ili Dan pobeđe nad fašizmom, kada je u Kumanovu poginulo deset kriminalaca i osam makedonskih policajaca. Tada su se na trgu u Kumanovu okupili Makedonci, Albanci i Srbi i zajedno uprljali prstom u vlast i rekli da je to režirani mali rat koji je trajao 48 sati, ali je bio toliko razoran da je podsećao na Šantićevu ulicu u Mostaru nakon rata. Tako je bilo i tokom građanskih protesta protiv autokratske vladavine u Makedoniji kada su se zajedno vijorile makedonske, albanske, turske, srpske i romske zastave. Ne znam da li ste ikada videli neki snimak na kome se vide povezane albanska i srpska zastava. To se dogodilo 5. maja u Makedoniji i u toku protesta u junu prošle godine. Ipak se dogodilo da su građanke i građani iz svih etničkih zajednica došli zajedno zato što su imali jednog zajedničkog neprijatelja, a to je bio onaj ko je oteo njihovu slobodu izražavanja, demokratiju i ljudska prava. Na tom institucionalnom nivou nalaze se Makedonci i Albanci.”

PODELE

Slažući se sa svim prethodno rečenim, Nedžmedin Spahiju kaže da bi sva tri govora mogao da potpiše i spoji u jedan govor. “U svakom slučaju, ako treba da ponovim ono što je Miki rekao, da su odnosi između Srba i Albanaca bili teški, ponekad neprijateljski, da su njima dominirali kulturni stereotipi, žrtve i nesreće, to

je gola istina. Kao što je gospodin Đokić rekao u vezi sa podelama unutar nacija, činjenica je da je svaka balkanska nacija duboko podeljena iznutra i nakon pada komunizma ima problem i sa rehabilitacijom određenih istorijskih ličnosti i prikrivanjem zločina. Na primer, kada se radi o Nediću, kaže se da ne može da se rehabilituje zbog toga što je on učinio zločine, a istovremeno se izostavljaju ili zaboravljaju zločini partizana. Nekoliko bi decenija nakon pada komunizma trebalo govoriti ne samo o zločinima jedne strane već o zločinima svih strana i svakom dati mesto u istoriji i društvu. Ono što je Džabir Deralja govorio, zaista je tužno, kako se oni koji čine vlast u Makedoniji, i Makedonci i Albanci, poigravaju međusobno na štetu sopstvene države i sopstvenih građana. Neki tobože hoće da grade veliki krst u gradu, a drugi hoće da ih spreče. Loše je što su takvi ljudi na vlasti.”

SAĐENJE DEMOKRATIJE

Jedna od bitnih tema za albansko pitanje i pitanje balkanskih naroda uopšte jeste pitanje demokratije i njenog stvaranja i održavanja, smatra Miki Manojlović. “Ja ne mislim da je demokratija stvar koja može da se zasaadi u bilo koji deo Zemljine kugle i da procveta istog trenutka. Dođe neko i kaže sad je pao Berlinski zid, počela je demokratija, izvol'te. Demokratija je luksuz istorije i pređenog puta jednog ili više naroda, građana koji stiču iskustvo i na osnovu tog iskustva, zaključaka i sazrevanja eventualno dolazi do nekog nivoa demokratije. To ne ide brzo. Pitanje je koliko izbornih ciklusa treba da prođe i kako se stiče to iskustvo. Naša iskustva su katastrofalna i ekstremna, ona nisu dobra, ona su loša i loš preduslov za demokratiju, za razumevanje kako se do tog pozitivnog iskustva dolazi. Ja govorim o Srbiji i pitam se kako je moguće da mi učimo istoriju od Filipa Višnjića. Imamo jednog slepog čoveka i usmeno prenošenje narodnih pesama s kolena na koleno. Zar vi mislite da Turska, kao jedna napredna, ozbiljna imperija, nije zabeležila svaku i najmanju stvar, kao što to rade ozbiljne države? Pitam se koliko to vekova treba da prođe da neko odavde zađe u turske arhive, da nauči turski i kaže nam šta se zaista događalo. Dokumentacija o tome

■ **Balkan je takav kakav jeste u kontekstu sveta, on je područje koje povezuje tri kontinenta. Balkan o kome mi govorimo, na koji mi imamo asocijacije, jeste Balkan poslednja dva veka. On je takav zato što smo mi takvi, svi mi koji činimo balkanske narode, ali on je takav i zbog toga kako drugi utiču na nas. – Nedžad Spahić**

svakako postoji. Mi učimo istoriju iz doživljaja koji mutira. Za mene je to strašno zanimljiva stvar. Demokratija se ne može ubrzati, jednostavno moramo da stičemo prava iskustva, da donosimo zaključke i da ne ponavljamo greške koje smo već mnogo puta ponovili pre nego što je demokratija bila zasađena kod nas.”

KULTURNO DELOVANJE

Kada se institucije države usude da uskraćuju ljudska prava i slobode, bilo da su to individualna ili kolektivna prava, tada nastaju interetnički i intraetnički sukobi unutar zajednica, smatra Džabir Deralja. “Interetnički, zbog jezičke i često verske razlike, a intraetnički zato što neke elite žele da osvoje neku poziciju, vlast i moć unutar zajednice i onda ostale proglase neprijateljem. Tako dolazimo do situacije u kojoj institucije koje su nezrele ili koje su kidnapovali nacionalisti i kriminalci šire uticaj preko medija

i obrazovanja koje kontrolišu i tako povećavaju tenziju i šire mržnju. Miki Manojlović je rekao da ne postoje narodi tako bliski, a tako udaljeni kao što su ovi na Balkanu i da se tome treba suprotstaviti delovanjem. Onda je Đokić posebno dotakao to da su mašta, kultura, umetnost ono što može da premosti razlike i da zbliži ljude. Nedžadmedin je govorio o istoriji, o tome kako je Balkan onakav kakav jeste zbog toga kakvi smo mi, ali i zbog drugih, zbog uticaja velesila, ali je izrazio nade da na tome može da se radi i puno toga postigne. Savremena umetnost ili rokenrol su deo civilizacije koji sve može da okupi za istim stolom.”

Sa tim da treba delati slaže se i Đokić, i dodaje da upravo Miki Manojlović dela svojom predstavom. “Pomenuo sam scenu iz filma Gorana Paskaljevića gde na jednoj svadbi u Tirani svi slušaju Lepu Brenu i pevaju, ali to se možda može objasniti osmanskim nasleđem. Ili

■ **Kada se institucije države usude da uskrate ljudska prava i slobode, bilo da su to individualna ili kolektivna prava, tada nastaju interetnički i intraetički sukobi unutar zajednica. Interetnički, zbog jezičke i često verske razlike, a intraetički kada elite osvoje vlast i unutar iste zajednice neistomišljenike proglašavaju neprijateljem. Tako imamo situaciju u kojoj institucije koje su nezrele ili koje su kidnapovali nacionalisti i kriminalaci šire svoj uticaj preko medija i obrazovanja koje kontrolišu i povećavaju tenzije i šire mržnju. – Džabir Deralja**

uspeh *Balkanskog špijuna* u Tirani. Jedan od razloga zašto je popularan jeste možda razumevanje situacije u socijalizmu. Šekspir isto može da nam pomogne da premostimo te razlike, baš kao i rokenrol. Ako ne grešim, grupa Repetitori iz Srbije je nedavno svirala na Kosovu, ne samo u srpskim enklavama već i pred albanskom publikom, i navodno je bilo dosta uspešno, ne znam detalje.”

Đokić je saglasan sa time da su s raspadom Jugoslavije svi izgubili i primer koji je Džabir dao, da se opozicija u Makedoniji ujedinjuje uprkos etničkim i nacionalnim podelama, smatra zanimljivim i

dodaje da je rekao da postoje unutarnja nacionalne podele, ali da postoji i međunarodna saradnja, a da su razlike možda više političke.

ISTORIJSKE GREŠKE

Upitan na koje greške je mislio kada ih je na početku pomenuo, Miki Manojlović kaže da je govorio o istorijskim greškama, pogrešnim istorijskim odlukama, čije je ishodište nepružanje ruke svom komšiji i neizgovaranje reči Mirdita (*Dobar dan*). “Ne možete zajedno da živite dole, a da ne govorite ta dva jezika podjednako dobro. Ne može se pendrekom sto godina jedna

teritorija držati i smatrati da si njen vlasnik. To je moje odavno izrečeno mišljenje koje stalno ponavljam. Ta ničim izazvana superiornost samo rađa otpor, uz sve što ide uz to. To su te greške. Dakle, osnovna greška od koje počinju i kulminiraju sve ostale jesu naše porodice u kojima rastemo i u kojima počinjemo da stičemo otpor prema nekom ko je Šiptar, a nije Albanac. Tu počinjemo da mrzimo, a onda ulazimo u sistem vaspitanja, društva i tako dalje. Te predrasude se stvaraju u porodici, tu sve počinje, a završava se verovatno kako se pojedinac snađe.”

Komentarišući svoju konstataciju da su u ratu svi gubitnici, Nedžmedin kaže da je to podsticaj za saradnju i dodaje da je tri decenije Hrvatska bila razvijenija od Mađarske, Srbija od Rumunije, Makedonija od Bugarske, Kosovo od Albanije, a da je sada situacija suprotna u svim ovim slučajevima.

Sa ovom konstatacijom da u ratu gube svi, nisu u potpunosti saglasni Đokić i Deralja. Đokić kaže da je to gledište pojednostavljeno i da svi nacionalizmi na Balkanu misle i da su pobednici i da su gubitnici. “Ako gledamo samo jugoslovenski prostor, možemo da kažemo da su možda Hrvati najveći pobednici jer su se rešili srpskog pitanja, ali sa stanovišta hrvatskog nacionalizma to nije sasvim jasno jer nisu dobili ništa u Bosni, bar nisu dobili entitet, i drugo, i dalje su paranoični oko jugokomunista i Srba, kojih ima sve manje. Ako gledate Srbiju, ona bi rekla da su oni najveći gubitnici, međutim pola Bosne je jedna kvazidržava koja ima srpsko ime. Albanci isto mogu da kažu da su dobili još jednu državu, ali da im ustav zabranjuje da se ujedinjuju sa nekom drugom državom. Dakle, svi ti nacionalizmi sebe vide i kao gubitnike možda čak više kao gubitnike, nego kao pobednike”, smatra Đokić.

ZVERSTVA I INSTITUCIJE

Kada je reč o zverstvima i ratovima koji su početkom devedesetih godina prošlog veka pogodili Balkan, Džabir smatra da su institucije koje su kidnapovali nacionalisti i kriminalaci krive i odgovorne zbog toga šta se događalo na terenu. “Oni su izgubili kontrolu nad onima koje su organizovano poslali na bojna polja kako bi oduzeli živote i teritorije od ‘neprijatelja’. Da institucije nisu bile to što su

bile, da nisu odigrale najprljaviju moguću ulogu, sve se to ne bi ni dogodilo. Balkanski narodi nisu ni krvoločniji ni manje krvoločni od bilo kog drugog naroda na kugli zemaljskoj."

U tim zverstvima pomenuta reč mašta imala je i te kako negativan predznak, smatra Miki Manojlović. "Ubilačka mašta balkanskih naroda vrlo je razvijena. Oni imaju toliko mašte da ubijaju na vrlo kreativne načine. Verovatno su i Englezi imali takvu vrstu mašte pre četiri veka i bliže, ali su to kasnije pretvorili u neku vrstu discipline i drugu vrstu socijalnog ponašanja i uticaja koji su imali. Svoje nacionalne ciljeve su ostvarili i tu su se smirili. Ta mašta koja može da bude zaista kreativna mašta, ima i ovaj negativan predznak."

ZLOUPOTREBA ELITA

"Svi balkanski narodi imaju svoje intelektualne i kulturne elite koje su u stvari izdale čovečanstvo i ušle u pogone onih elita koje drže vlast i institucije", smatra Džabir Deralja. "Kada bi intelektualci i umetnici radili više u svom vlastitom okruženju na tome da emancipiraju vlastite zajednice ili društva, ta društva

bi bila otvorenija, prijateljskija i radila bi puno intenzivnije na stvaranju jedinstvene istorije i kulture na ovom području. To je apsolutno moguće i nije nikakav levičarski ideal jer u svakom društvu na Balkanu postoje veoma dobri primeri intelektualaca i umetnika koje su elite prozivale da su izdajnici nacionalnih interesa, ali oni su izdržali te pritiske i još uvek izdržavaju. Imaju probleme da rade, probleme sa egzistencijom, ali su istrajali na kursu čovečnosti, nasuprot onome što je trend nacionalnih interesa, to jest nacionalizma." On dodaje da je siguran u to da je moguće da se intelektualne elite i umetnici zajedno okupe, da stvore jedinstvenu istoriju, jer ukoliko se takva jedinstvena, zajednička istorija ne stvori, uvek će biti krvoprolića.

Ne može kultura da sprovodi političke odluke i dogovore, smatra Manojlović. "Koliko smo puta mi pravili mostove u staroj Jugoslaviji, a onda dođe politika i sruši taj most kao od šale. Postavlja se pitanje kako da do toga ne dođe. U biti toga su vaspitanje i obrazovanje, odnosno kultura življenja i razmišljanja." On dodaje i da u pravcima umetnosti nema ničega dogovorenog i da se oni

jednostavno dogode. "U umetnostni se procesi ne mogu kontrolisati i programski stvarati zajedničke ideje. Bilo je pokušaja. To je proces. Ali se uvek pita i politika. Umetnost bez pristojnog odnosa sa politikom ne može da živi."

Da kultura i politika nisu odvojene smatra i Đokić i podseća na reakciju Bijelog dugmeta na krizu Jugoslavije osamdesetih godina. "Pozvali su Svetozara Vukmanovića Tempa i hor pionira i pevali *Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavijo* i snimili prvu pesmu na albanskom, *Kosovka*. Pretpostavljam da to nije išlo kroz institucije, već je bilo nezavisni potez. Slažem se da su to dve različite sfere, ali često i nisu."

Na prostoru bivše Jugoslavije nema mnogo ljudi koji mogu da uđu u svaki kutak te bivše zemlje i da budu rado prihvaćeni, smatra Manojlović. "Vrlo malo ih je jer su se mnogi uprljali tokom rata i zbog nacionalnih interesa svojih država. Mlada generacija da, ali ova naša, stara, koja se zaprljala, ne. Kada smo bili u Prištini igrali smo *Romea i Juliju* četiri puta u Nacionalnom pozorištu", zaključuje on.

KATARINA STEVANOVIĆ

Ne diraj batu na plakatu

Šest mladih dokumentarista koji čine Kamerades odlučili su da prekinu izložbu 20 dana pre planiranog kraja, kada su četiri fotografije koje su iz izloga galerije gledale na Trg Republike i Knez Mihailovu skinute sa izložbe

“Izložba je trebalo da traje od 10. marta do 2. aprila, ali smo odlučili da je prekinemo iz sasvim jednostavnog razloga: više nije celovita. Na četiri stakla koja su okrenuta prema Trgu Republike bile su četiri fotografije kojih više nema. Na njima su uslikani poster iz predizborne kampanje iz 2012. godine. Na razne načine su oštećene, tj. na njima je iskazan stav ljudi tokom te predizborne kampanje.” Ovim rečima se medijima i posetiocima galerije Artget obratila umetnička direktorka Ivana Tomanović prilikom protestnog uklanjanja izložbe.

Galerija Artget, koja je deo Kulturnog centra Beograd (KCB), izložila je fotografije kolektiva Kamerades koje prikazuju trenutke iz društvenog, političkog i svakodnevnog života u današnjoj Srbiji, bez filtera i cenzure. Ovih 114 fotografija, izloženih u šest odvojenih, ali motivom čoveka povezanih sekcija, pričaju o ljudima, o životu, stavovima, veri, nadanjima i obećanjima... Kako stoji u jednoj od rečenica na zidovima galerije koja je delo ljudi sa sajta Njuz.net, obećanja ciklično dolaze na svake dve-tri godine, ali se zaboravljaju nakon novih izbora, i tako ukруг. Paradoksalno je to da se desilo nešto potpuno suprotno naslovu izložbe koji glasi “Dirty Season – NECENZURISANO”.

Šest mladih dokumentarista koji čine Kamerades odlučili su da prekinu izložbu 20 dana pre planiranog kraja, kada su četiri fotografije koje su iz izloga galerije gledale na Trg Republike i Knez Mihailovu skinute sa izložbe. Sporne fotografije prikazuju predizborne plakate na kojima su Aleksandar Vučić, Ivica Dačić, Čedomir Jovanović i Vojislav Šešelj. Specifičnost im je što su svi na ovaj ili onaj način umrljani farbm ili sprejom, neki delimično, a neki do neprepoznatljivosti.

Direktorka Kulturnog centra Beograd,

Ivona Jevtić, u saopštenju je navela da se ne radi o cenzuri i da su “poster” skinuti sa staklenog dela izloga galerije jer nije postojala dozvola Zavoda za zaštitu spomenika. Umetnička direktorka galerije Ivana Tomanović okarakterisala je tvrdnje Jevtićeve kao neosnovane. “Da su ti radovi bili okrenuti ka unutra, da se sve dešavalo unutar zatvorenog prostora umetničke galerije, sve bi bilo u redu. Pošto su okrenuti ka spolja, očigledno nije u redu. Da, naravno da je to cenzura.” Ivana Tomanović je dodala da u direktorkinom obrazloženju stoji da se radi o plakati: “Čisto da bude jasno, jer je direktorka fotografije nazvala plakatima, a to su fotografije plakata, autorske fotografije. Dakle, dolazimo i do pitanja kompetentnosti i čitanja umetničkog rada, jer ona očigledno misli da je skinula postere koji se postavljaju u izbornim kampanjama. I pre ove izložbe, u galeriji Artget je bilo radova koji su postavljeni u izlogu tako da gledaju na ulicu.”

Prilikom davanja izjava, Ivana Tomanović i dvojica umetnika Kameradesa pozvali su više od 150 prisutnih ljudi, među kojima su bili brojni novinari, predstavnici OEBS-a i aktivističkih udruženja poput “Ne davimo Beograd”, da im pomognu u skidanju fotografija sa zidova. Važno je napomenuti da su uz Kameradesa i Ivana Tomanović stajale sve urednice svih

CENZURA CENZURE: Sporne fotografije plakata

programa Kulturnog centra Beograd. Na pitanje da li je to odraz atmosfere u KCB-u, one su dale potvrđan odgovor.

Jedna od šest celina na koje je bila podeljena izložba nosila je naslov “Stav”. Njuzovci, koji su pisali lajtmotive za svih šest sekcija, sa nekoliko rečenica su objasnili suštinu “stava”: “Sigurni ste da ga imate, za razliku od onih koji odlučuju o našim životima” i “Trudite se da ga ne menjate jer biste neozbiljno delovali kada biste danas pričali nešto suprotno od onog što ste nekada govorili.” Na izložbi su bile fotografije starca koji je u poplavi spasavao svoje koze, majke koja izlazi na protest noseći sina na ramenima, devojke sa zastavicom sa duginim bojama, ljudi različitih godina, različitih političkih, klasnih i seksualnih opredeljenja i pripadnosti. Prisutni članovi kolektiva podelili su prisutnima slike sa izložbe, a zidovi galerije ostali su goli, bezlični i bez stava.

FILIP VESELINOVIĆ

Pošta i ja

Daj, kako ne postoji?! Imaš sanduče u Maksima Gorkog, pa malo niže u Mlade Bosne, imaš u Ivana Milutinovića, u Borisa Kidriča... Imam, samo što su to sandučići zalepljeni za zgrade pošte, udi unutra i predaj pismo, ili ga vlastoručno pusti u sanduče tri koraka pre toga!

Zar nije izumrlo ono, zovimo ga eksterno sanduče smišljeno za nas adresante koji baš volimo da sami zalepimo marku na koverat i da pismo pošaljemo ne hajući ili ne znajući uopšte gde je pošta: sanduče sa besmrtnim žigom PTT-a, metalni kapci koji dozvoljavaju da pismo upadne u mrak, ali niko ne može da ga odonud izvuče, sve dok ne naiđe ovlašćeno lice sa PTT kalauzom i ne isprazni ga: *Sve pošiljke puštene do 16h biće otpremljene istog radnog dana!* Gledao sam kako pismonoša to radi, dok je radio: pod sanduče koje ima specijalni otvor sa strane podmeće službeni džak kome steže usta kao oni što hvataju i krote zmijske, da mu se kakvo ljubavno, poslovno ili preteće pismo ne bi zagubilo! Ali, ča je bilo, tega više ni: sad nosim pismo u poštu i svaki put se setim oglasa iz opusa Z. Stanojevića I: "Ovlašćeni tapetar postavlja tape-te u svojoj radnji."

koje doba dana i noći da otpreme pismo na koji god im drago meridijan. Daj, ko još šalje pisma danas, evo ja šaljem, poslao sam jedno u Le Man, jedno u Beograd, sad ću jedno u Rigu, poslao sam dve knjige u Geteborg. Ljudi bi možda istrajavali u starinskoj prepisci (umalo ne rekoh: fiksnoj) kad ne bi morali svaki put da stanu u red, jer je sada stolpotvorenje i na šalterima za pisma i pakete.

Drugo, proveo sam neko vreme u Chapel Hillu (NC), stanovao sam zapravo petnaestak milja od centra, i čak nisam imao ni dobar javni podvoz, podrazumevalo se da imam i ja barem jedan pick up, a nije bilo tako, poštar, međutim, dolazi svakog dana oko jedanaest pre podne, svakom ubogom žitelju donese naramak pisama, mahom računa, reklama, opomena, ali i onih lične prirode, što ne stane u sanduče nosi služb. lice na prag, ali, ali...

Stanari koji bi da pošalju pismo, a svi imaju marke i znaju koje marke idu na prekomorska, koje pak na lokalna pisma, zakače svoje koverte sa adresom i markom za okvir iznad poštanskih sandučića, pismonošu svakog dana sačeka plavobelo smeđa lepeza koverata, on ih uredno pobere sa tog da

Nije li se Pošta ulenjila, uzoholila, neću reći baš izbezobrazila: po mojoj evidenciji proistekloj iz ponavljanog ličnog očevida, na pedeset hiljada duša ne postoji u celoj komuni nijedno ulično poštansko sanduče

U gradovima izvan našeg jez. područja uvek sam gledao i kakvi su im sandučići za poštu, mnogima i ne priliči deminutiv, jer imaju kubaturu kućice za psa, možda sada, kad ja sve ređe putujem, ta sabirna mesta polako iščezavaju, možda i zato da ne bi bila zloupotrebljena (sećam se kad prvi put nisam sa aerodroma mogao da pošaljem razglednice, napisao sam ih u dva ili tri njujorška parka, ali sam po običaju upao u cajtnot): nema na JFK sandučića jer u njih možeš ubaciti i nešto eksplozivno, pa odšetat elegantno do svojega gejtja, ali nešto ne mislim da je kod nas u pitanju strah od terorizma, nego je pismonošama zgodnije da samo raznose pošiljke, čime je zadat udarac suštini pošte, a to je dvosmernost: naše su pismonoše postale senso unico, samo donose pisma i pakete, pa i njih ne puste svaki put u sanduče niti ga donesu na vrata adresata (rima), nego nažvrljaju da primalac nije kod kuće, i ovaj umesto da bude uslužen na kućnom pragu, ili makar u rodnom haustoru, mora da šipči u poštu, a to može čim dešifruje ono što je u polumraku pismonoša na već slavnom i opštepoznatom obrascu nažvrljao: *Pošiljku možete podići svakog radnog dana u pošti br. %%% u *?)(/ ulici od č. do ++' časova*, ali na taj sam semantički fenomen višekratno ukazivao, sad se vraćam poštanskom sandučetu, onom koji je Pošta postavljala kao svoj službeni pipak, koji čutke, strpljivo uvećava promet, a radije korisnike, jer mogu u ma

kažemo krova i pusti ih u svoju kožnu torbu gde ima poseban odeljak za odlazeća pisma, čovek igra svakog dana ulogu poštanskog sandučeta, izgubi u svakoj zgradi pola minuta na tu berbu, pošiljalac uštedi trideset milja, pola sata, dve i po litre benzina, a pismo odlazi kao da je upalo u plavo zvanično sanduče nasred Franklin St.!

Da, ali ovo zahteva i stanarstvo drukčije od našeg! Ko bi kod nas važnu, ličnu, osetljivu, jedinstvenu pošiljku sa poverenjem okačio da čami dok je pismonoša ne uzme? Evo ja bih. Prihvatam rizik, ako pismonoša ima zadatak da pisma iznad stanarskih sandučića u zgradi odnese i preda svojim!

Pre šest godina kurir je na verandu mog druga Alana doneo spakovan netbuk, kupljen za moj novinarski biznis preko interneta, ne moraš da čekaš, rekao mi je domaćin, rekli su da stiže popodne u Jenkintown, ako si planirao da ideš vozom u Filadelfiju, putuj, igumane, čekaće paket na porču, ne beri gajle!

Vraćam se predveče, sa balkanskom zebnjom u verolomnom balkanskom srcu, stoji paket, zašto da ne, baštica nije zabravljena, sve cakum-pakum, nismo se kurir i ja videli, nisam potpisao da mi je doneo paket, nisam video šta je unutra, ni da li je stiglo u stanju boljem nego moja nesreć. balalajka (poslata čak u Novi Sad!), u Jenkintownu ispade sve bilo kak i bylo skazano, svima lepo, pa kako da čovek naspram te tuđe zemlje ne oseti homesickness?

In memoriam: **Dragan Nikolić (1943–2016)**

NEUHVATLJIVA LAKOĆA GLUME I ŽIVOTA

**Na licu tog dobrog i neuhvatljivog
“večnog beogradskog momka” ogledalo
se bolje, čistije lice jednoga grada**

Nekako posebno boli odlazak Dragana Nikolića. Ne kažemo to kurtoazno, iz pristojnosti kakvu nalaže trenutak, niti, mjerljivije, zbog dobi u kojoj je otišao. Trebao je još poživjeti, što zvuči kao glupost u svojoj samorazvidnosti ovako kad se kaže, no nije tako jednostavno. Dragan Nikolić, proteklih godina, kako se činilo i kako je to emanirao svakim svojim javnim i privatnim pojavljivanjem, kao da je postigao nešto ovdje neuobičajeno, jednu neuhvatljivu naročitu točku lakoće ne “samo” glume, kako bi se pomislilo, nego – samog življenja. Neku čudnu unutrašnju ravnotežu, laganu kao zrak, koja se činila tako savršenom i, činilo se, permanentnom, da je, kad bi bilo neke pravde,

njen utjelovitelj mogao i trebao s njom dugo živjeti, predajući i posuđujući nešto od toga i ostalima, da i nama bude ljepše jer uvijek djeluje dobro na sve koji ga, blizu i daleko, umiju prepoznati. Lakoća Nikolićeva bila je od posebne vrste – sa svim beogradske, kakav je bio i nevidljiv a svima osjetan centar njegova bića. To zračno, nedodirljivo u Draganu Nikoliću, onda se dalje uzdizalo negdje gore i nad sam grad, inače često težak. U svijetu Gage Nikolića zato, svaki put kad bismo zavirili u njega, uvijek je bilo sunčano jutro, tamo kod JAT-a i Crkve Svetog Marka; ili se ranojutarnje sunce razlijevalo odbijajući se o Beograđanku; ili opet kasno popodne, malo prije nego krene zalaziti nad Kalemegdanom. U tom svijetu hodao je

neki pristojan narod (makar među njime bili i obavezni mangupi i glumci koji piju); tamo su se uvijek nosili svijetli mantili i mirišljave nove braon kožne jakne, a s Beograda 202 svirala Akermanova “Silvija” i pjevali Dado Topić i Prele iz najbolje faze. U tom svijetu uvijek je bila 1978., ili možda 1983. “Moglo je biti prošlo stoljeće...”

BOLJI BEOGRAD

Ovakva naročita, jedinstveno beogradska lakoća, kao druga strana onog težeg, tamnijeg naličja grada, krasila je najbolje stvari kod njega. One stvari koje su se manje vidjele za života, a tako su sad očite u podsjećanjima najbližih i anegdota slučajnih, od strane najrazličitijih ljudi koji su mu bili publikom i voljeli

foto Atelje 212

ga lako i neopterećeno, zavedeni trajno od zavodnika jednako nevidljive tehnike osvajanja.

Uopće, te, na prvi pogled slabije vidljive stvari bile su kod Gage Nikolića zapravo najinteresantnije, pozicionirane, kao i kod sve takve subraće jednog naročitog bratstva, toliko otvoreno i neskriveno – da se najmanje vide. Počevši od neutralnosti, upravo generičnosti njegova južnoslavenskog imena i prezimena – s takvim poretkom, zvučnošću i semantikom to ime moglo je biti iz Beograda, što i jest bio taj momak s Crvenog krsta u svakoj svojoj gesti i riječi; ali moglo je biti i iz Crne Gore; ili mogao ga je nositi čak šef orkestra iz Šapca ili niške male, baš kao neki od mnogobrojnih *nikolića* i *kostića* naše tamne

braće. A moglo je bogami biti i iz Imotskog ili Lovreća (tko zna, bit će mu jasno).

Tom neočekivanošću u prepoznatljivosti, kao dodatnim tajnim oruđem, znao je Dragan Nikolić zato nesvjesno izokrenuti i poništiti svaki kliše i tamo gdje se nikad ne bi pomislilo. Nekoliko je takvih mjesta i u njegovoj umjetnosti. Ako je ikada tren da ih se pobroji, sad je, na nesreću.

ULOGA

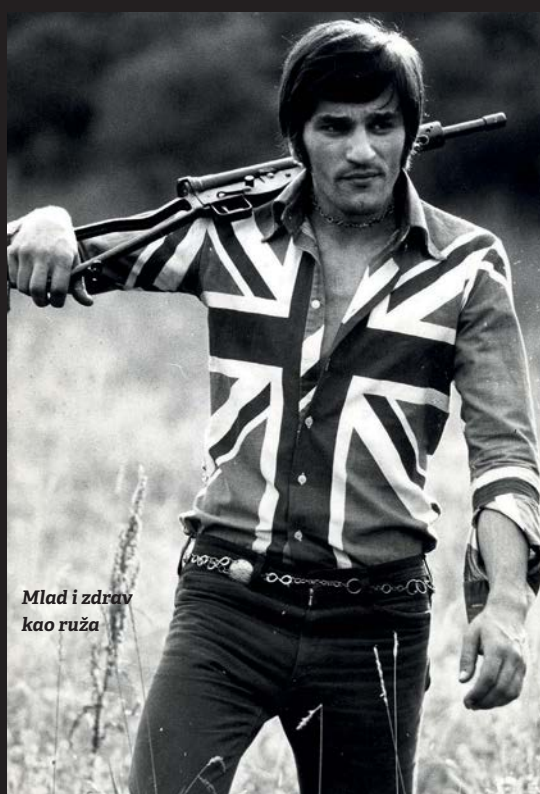
Koliki vole i citiraju (kao što i treba) ulogu nezaboravnog "šlager pevača" iz Šijanovog *Ko to tamo peva*. No, pitati se, je li čitav uspjeh role bio u očitoj – u humornosti i trenutnoj subverzivnosti toga (i svakog pravog) humora? Mislim da je stvar dublja – kao gotovo sve što je

osjetilo Gagin dodir. Da, lik je postavio briljantno, ali bilo je još nešto sjajno tu – autoreferencijalno i što vrijedi za samu profesiju. Naime, nama koji smo od ranih dana duboko u muzici, oduvijek je bila i ostala nepojamno smiješna opsesija naših glumaca pjevanjem. Ono se uči i kao predmet na akademiji, no praksa je ostala redom komična i glumci i pjevanje tražan su nesporazum, kroz generacije već, na čelu s neusporedivim Šerbedžijom kao samim komičnim simbolom toga. Gaga Nikolić – glumac bez sluha, štoviše glumac koji se u svojem filmskom životu samonajavio ulogom nesretnog Džimija Barke, pjevača bez sluha (!) – svojim distoniranim "Kad bi ove ruže male...", dok mu se braća Kostići iskreno smiju

*Kada budem
mrtav i beo*

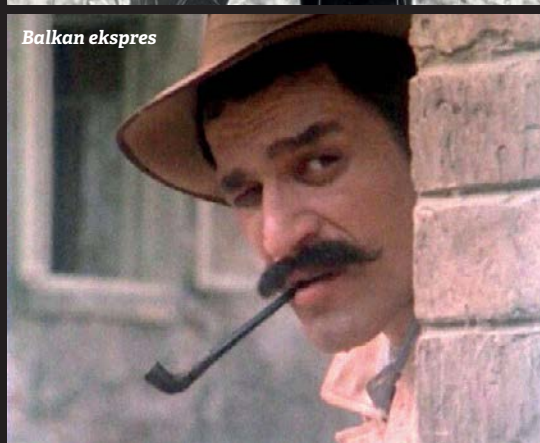
*Mlad i zdrav
kao ruža*

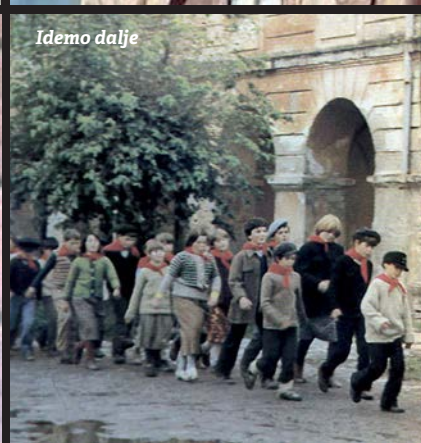
*Ko to
tamo peva*

*Nacionalna
klasa*

Balkan ekspres

Idemo dalje

u pozadini, podsmijao se svemu što se u profesiji nadima od pretenzije sukladne ambiciji što otkriva vlastitu nesigurnost. Kakva je glumačka odrješitost, hrabrost, ili nedostatak straha bolje, trebala samo da se onda ostvari takva uloga.

KAO VLAH ALIJA

A kad smo kod hrabrosti, šta je najveći okret kojeg može napraviti glumac kojega svi vole zbog dragih, dobrih i neprijetećih likova? Da postane negativac. I u *Ko to tamo peva* već, što nam neka-ko promiče zbog prvoga dijela, lik se mijenja u trenu, i na kraju i sam zajedno s ostalima bije dvojicu Cigančića u autobusu. Iz toga kao da je napravio prvi prekid, najavivši ulazak u najvažnije ostvarenje. Godinu kasnije napraviti će svoju daleko najslojevitiju i najzačudniju ulogu, sasvim suprotno dotadašnjoj javnoj

slici glumca, kontrainuitivno. Ne čudi što je upravo Radoslav Zelenović u prošlim danima, trideset i pet godina kasnije, tu ulogu nazvao "veličanstvenom".

Povezati nam je ujedno odmah, i skočiti iz toga vremena u danas, kad se opraštamo od Dragana Nikolića, i prije nego se kaže nešto o toj ulozi, samo s mrvom dobronamjerne ironije zapitati se: kakva je to posebna smrt pa je i gorespomenuti kolega s pjevačkom ambicijom shvatio nešto tako silno suptilno? Na komemoraciji u Ateljeu 212, Rade Šerbedžija rekao je: "Zaljubili smo se u to tamno lice koje je na platnu postajalo bijelo kao snijeg, a oči tamne. Posebno lice u igri svjetla i tame..."

Nikada ranije ova karakteristika i obilježje nisu postale jasnije kao u liku Vlaha Alije (!), kod Vatroslava Mimice, u nesavršenom no ipak temeljnom filmu naše kinematografije, u *Banović Strahinji*. Vidjeli

smo prvi put drugačijeg Nikolića. Lice koje je, sada pogotovo kad se gleda, sada kad smo nesretno postali senzibilizirani na to, zaista odjednom sjajilo mrko, neobično garavo, sa kao žica čvrstom crnom bradom. Odjednom, bio je jak, opasan – izrazito maskulin, i, danas se vidi naročito kod gledanja – koliko karizmatičan. Jedan je Nišlija rekao prošlih dana, govoreći vjerojatno za mnoge: "Vlah Alija bio je prvi zlikovac za kojeg sam navijao na filmu." Otevši ženu plavokosom i plavookom, čudno mekušnom Strahinji Franka Nera, nastupio je Dragan Nikolić kao Alija nasilno, amoralno, siledžijski vođen, na liniji motiva *Mare milosnice*, onim andrićevskim "porivom nezdravog čoveka". No, fizičku granicu ne prelazi – sve dok njegov magnetizam Anđu ne privuče Aliji, od volje. Nikada nismo vidjeli takav eros, čulnost koja je

Banović
Strahinja

Povratak
Otpisanih

Obraz uz obraz

Seobe

Plava grobnica

u sebi sadržavala nešto opće naše, kulturno, potpuno podsvjesno. Nije slučajno u toj čudesnoj narodnoj pjesmi da je Turčin Alija "Vlah" – kao što nije moglo slučajno da ga je, Mimičinim naslutom i refleksom, igrao Dragan Nikolić. Kroz prizmu njegove tako gradske, moderne pojave – Gaga je bio i projicirani Beograd kojeg ne pamti, kao kod dragog lika Prleta u *Otpisanima*, i Beograd njegove mladosti u *Kad budem mrtav i beo*, i onaj ranih srednjih godina Flojda u *Nacionalnoj klasi*, i u tek čekajućoj nas budućnosti, u minijaturi psihopate iz *Bureta baruta* – odjednom se otkrivalo nesigurno da u tamnom centru bića lika Vlah Alije leži još uvijek zaleđe skrivenih vijekova i u tome mnoga nataložena, neriješena iskustva i pitanja čitave naše, ovdašnje, čudne rase.

OGLEDALO DUŠE

Tu je moguće, u sposobnosti da se ova uloga ovako donese, negdje skriven ključ Dragana Nikolića, to je njegov pravi, antiprotejski, blizanački impuls i karakter. Da se nasuprot prvoj pomisli na njega, naspram, rekli smo već, neobjašnjive laškoće, subvertira sve očekivano i postave pitanja metodom koji jedva da je primjetljiv. Pravi umjetnik, kad uhvati najbitnije lekcije i nauk iskustva stvaranja, ne ostavlja ih se, koliko god se nakon što ih stekne odmicao od njih u svom radu. Zbog toga, nakon duge karijere vedrotamnih likova, naj(o)zbiljniji ton, tragički, uhvatio je u zadnjim godinama, pred kraj, kao nikada ranije. Snimka njegove recitacije Bojićeve besmrtnice *Plave grobnice* u dokumentarnom filmu o Prvom svjetskom ratu, gdje glumcu od duboke emocije nekontrolirano prepukne glas

(i kako delikatno od inače rijetko suptilnog Šotre, da umjesto lica glumca stavi kadrove beskrajnog plavetnila i tako otkloni svaku eksplicitnost emocije i kič), ta je izvedba testamentarna(.). Ona je posljednji pjev i (samo)otkrivanje nečega fundamentalnog. Iza toga naizgled lakog karaktera i lijepog lica, pokazalo se, stoji istinska dubina – ili je *težina* bolja riječ? – naših vremena i historije, direktno preživljenih ili pak kulturalno prenošenih. I zato je to lice bilo dodatno lijepo: na licu pak dobrog i neuhvatljivo-ga, "vječnog beogradskog momka" bilo je sve ono bolje, čistije jednoga grada i, budimo iskreni – naroda, kulture što nas je privlačila sirenski, ovakve najrazličitije, evo, i sa svih strana.

Samo, šta će nas još tamo vući – sad kad ni toga lica više nema?

ĐORĐE MATIĆ

Šta bi ljubav

Godine 1976. udareni su temelji jednog od najvećih mitova u popularnoj kulturi – grupa ABBA izdala je album pod imenom *Greatest Hits*. I to ne bi bilo ništa neobično da u tom trenutku za njih nije znao samo određen broj fanova u Skandinaviji, Nemačkoj i Australiji – u Velikoj Britaniji oni su bili samo neodređeno sećanje na evrovizijsku pobjedu 1974, takoreći zaboravljeni *one-hit wonder*. A onda se desio singl S.O.S. i na brzinu sastavljena kompilacija najvećih hitova – i ceo svet je otkrio da ABBA postoji

"Lovers live a little longer baby, you and me, we got a chance to live twice"
– "LOVERS (LIVE A LITTLE LONGER)"
ABBA, 1979.

Svako ima svoju omiljenu pesmu grupe ABBA.

Ali zašto?

U Knez-Mihailovoj ulici je, negde na njenom početku, nekada postojao Elektrometal, neka vrste robne kuće s mešovitom ponudom u kojoj ste mogli da kupite sve što želite, posebno ako hoćete nešto da popravljate po kući. Međutim, u tom carstvu alata i bele tehnike postojao je i odeljak s pločama – kružno postolje i na njemu naređane najnovije ploče iz celog sveta, onako u krug. Prosto je mamilo na obigravanje oko njih i istraživanje svake vrste.

U tom neobičnom okruženju sam jednog dana našao čudan, crtani omot za ploču *Greatest Hits* grupe ABBA. Za grupu ABBA smo svi znali od onog trenutka kad su šarene devojkice i momci uzeli pobjedu na Evroviziji 1974. Posle dugo nismo čuli ništa o njima. Nisam ni znao da su već 1976. dogurali do *Najvećih hitova*, i baš sam se zapitao šta sam to propustio, te sam uzeo da proučim album. Ono što me je potpuno pomeo kad sam otvorio dupli omot s neobičnom karikaturom bila je ogromna unutrašnja fotografija. Na njoj je bila klupa u parku, a na klupi dva para – Beni i Ani-Frid se nežno ljube, a Bjorn čita novine i ne primećuje Agnetu, koja izgleda kao da očajava. I ko ne bi poželeo da se umeša i na neki način zaštiti Agnetu?

Stojeći u Elektrometalu, znao sam samo da volim pesmu S.O.S., kojom ova ploča počinje. Ona kao da je bila soundtrack za ovu fotografiju s nesrećnom Agnetom, i sve se povežalo: izgledalo je kao da su pesma i fotka deo istog ljubavnog dešavanja. Poželeo sam sve o tome da saznam i više ništa nije moglo u tome da me spreči.

Od tog osećaja, naravno, polazimo kad slušamo ABBA: od učešća u njihovim pesmama, jer su oni dali ljudima upravo ono što svi priželjkiju otkad je izmišljena popularna muzika – osećaj da su pesme stvaran život koji se dešava onima koji ih pevaju, pa onda i nama. Najsnažnije ostvarenje te iluzije, koja je osnovni magični sastojak pop muzike, nalazimo kod ABBE.

sve mogla biti

ABBA GREATEST HITS

Side 1
SOS
HE IS YOUR BROTHER
RING RING
ANOTHER TOWN, ANOTHER TRAIN
HONEY HONEY
SO LONG
MAMMA MIA

Side 2
I DO, I DO, I DO, I DO
PEOPLE NEED LOVE
WATERLOO
NINA PRETTY BALLERINA
BANG-A-BOOMERANG
DANCE (WHILE THE MUSIC STILL
GOES ON)
FERNANDO

BROJ JEDAN

Greatest Hits je praktično prvi pravi album grupe ABBA koji je većina ljudi širom sveta držala u rukama. Činjenica da je neko počeo globalnu karijeru nečim što se zove *Najveći hitovi* svakako je jedinstvena u istoriji, i najviše govori o pobjedničkoj samouverenosti s kojom je ABBA pristupila ovom činu naknadnog autolansiranja. Oni su dotad objavili već tri regularne ploče – treća, pod ingenioznim imenom “ABBA”, sadržavala je neke od njihovih velikih ranih hitova, ali ne mnogo toga što bi domašilo pre svega englesko tržište, te je bend ostajao primećen samo u Skandinaviji, Nemačkoj, Beneluksu, i konačno u Australiji, od svih zemalja.

Zapravo, enormna popularnost grupe ABBA u Australiji definitivno je doprinela

tome da se i pojavi album *Greatest Hits*, na kome je vešto prepakovano sve značajno iz njihove dotadašnje trogodišnje karijere, da bi se stvorio jedan ubitačan proizvod, ova i danas izvanredna pop ploča. Naime, njihov svetski izdavač *Epic Records* dobijao je od svoje podružnice u Australiji mesecima snažne signale da bi morali da izdaju jedan kompilački album grupe ABBA, jer su svi njihovi singlovi tamo postajali hitovi. Tako je *Epic* rešio da spakuje sve bitno, doda novi singl *S.O.S.*, kao i tek snimljene *Mamma Mia* i *Fernando*, i pusti novi proizvod na tržište Velike Britanije marta 1976, gde je odmah zauzeo prvo mesto top-liste. Tako, pomalo slučajno, došlo se do jednog od najboljih albuma grupe koja dotad nije imala nijedan *number one* hit osim pesme *Waterloo*.

UPOMOĆ

Prva pesma na albumu – *S.O.S.* – spada u najznačajnije i najinovativnije koje su napisali, jer pre svega programski formuliše modernu umetnost vrhunske pop drame napisane u slavu čežnje. U njihovim pesmama ljubavi se uvek bezuslovno predaje, a onom od koga emotivno zavisimo dopušta se da nama vlada – i uopšte, u njima se pružaju odgovori na neka pitanja na koja se odgovor u ono vreme nije mogao naći ni kod Pink Floyd, niti, kasnije iste godine, u panku: šta bi ljubav sve mogla biti.

Sva ona pitanja koja nas uvek lome i ne daju nam da shvatimo šta da radimo sa sobom ABBA je osvetljavala unutrašnjim svetlom u kome je uvek bilo mesta i za jednu i za drugu stranu. Teško je prenebregnuti šta je za razumevanje među polovima ABBA uradila, pružajući u pesmama i ženski i muški pogled na stvari – s naše strane posmatrano, na osnovu toga se bar moglo maštati šta One zapravo misle.

S.O.S. je jedan od najdramatičnijih pop hitova svih vremena, pesma u kojoj se otvoreno priča o kraju jedne ljubavi, na onaj ubistveno neposredan način ABBA – da na lak način priča o teškoj temi. Uz to, u svetu u kome je bila moguća *Bohemian Rhapsody* grupe Queen (oktobar 1975) nije bilo neobično da autori posegnu za kitnjastim muzičkim rešenjima inspirisanim barokom u klasi, toj preteći pop muzike. Kad se ovo pomešalo s neizvesnošću ljubavnog iščekivanja, bez koje nema dobre srceparajuće pesme – dobio se hit koji najbolje opisuje doba čamotinje u kome se nada meša s neizvesnošću. Pop je ovde doživeo novu samosvest mimo tada vladajuće rok muzike, otkrivši nove granice na višem nivou – smele klavijature nose kompoziciju menjajući tempo i melodiju više puta u toku pesme (zaštitni znak ABBA kasnije), rok gitare se pojavljuju samo kao doziran efektni ukras u pozadini da pojačaju energetski nivo, dramatičan ženski vokal priča svoju priču u prvom licu, i konačno, iz pesme nema izlaska, ona se ne razrešava,

ostavljajući nas zauvek u nadi da se junakinja možda ipak može spasti. A možda sve to i ne vredi. Baš kao i u životu.

Konačno, *S.O.S.* je jedna od najznačajnijih pesama za karijeru grupe ABBA, jer im je podarila identitet vidljiv i razumljiv svetu, i dovela do svesne odluke da se odluče da postanu čistokrvna pop grupa. Jer, do toga momenta, Bjorn i Beni su ozbiljno radili na modelovanju svoje muzike u smeru glam-rocka, o čemu svedoči čitav niz ranih singlova, od kojih su *Ring Ring*, *Waterloo* i *So Long* uvršteni i na ovu kompilaciju.

IZA ROK MUZIKE

Na *Greatest Hits* hvatamo grupu ABBA u neobičnom trenutku tranzicije iz kvaziglam-rock grupe, koja se više ugleda na Sweet, T Rex, pa i Slade, nego na bilo šta drugo – mada je svuda već naznačena ona zanosna inspiracija Beatlesima, Beach Boysima i Mamas And Pappas: u slaganju glasova, smelim aranžmanima i nezaboravnim melodijama, često oslonjenim na klavijature.

Manje poznate pesme paradoksalno svedoče o jednom slavnom lutanju u ovim ranim danima: *Ring Ring*, kao dobra popularna pesma koja nekim čudom nije našla put do Evrovizije, jeste ih stavila na mapu još 1973, ali u pitanju je bio jedan kvazirokerski momenat, iz koga potom proizilazi *Waterloo*. *Hasta Manana* možda najavljuje svojim latino bolom buduću *Chiquititu*, ali ne dobacuje do tle; *Honey Honey* jeste ljupka tinejdžerska pesmica, ali ne zavrti vam glavu do kraja, dok sa *throwaway* pesmama tipa *Nina*, *Pretty Balerina*, Bjorn i Beni opasno počinju da liče na dobre zanatlije koji prave pretenciozne švedske kopije nečega što već neko na svetu dobro radi. E da, na sve to, B&B iz ABBA su se izgleda prilično ložili da vode rokenrol band sa dve pevačice.

Naravno, *Waterloo* je sa svojim rokerskim ritmom izgledao kao formula za uspeh, jedino što to na kraju i nije bio. Sledeća slična numera, *So Long*, neslavno je propala, *Bang A Boomerang* je i danas ushićujuće poletan, ali svojevremeno samo lokalno uspešan pokušaj u istom smeru – tek ih je

I do, I do, I do, I do, I do vratila pod kakve-takve reflektore, posle godinu dana neuspeha da stvore bilo kakav hit singl od pobe na Evroviziji (sve pomenuto se našlo na ploči). I ta pesma je kao rok šlager bila kao stvorena za tržište sapunjave Nemačke, ali i Australije, no lako je uvideti zašto su u toj fazi imali problem: ABBA je na početku imala frku s identitetom.

Međutim, sve se menja tokom 1975. sa *S.O.S.* i naročito početkom 1976. s *Mamma Mia*, pesmama koje i danas zvuče superiorno, kao gotove formule za savršenu pop muziku. *Mamma Mia* je bila onaj udarac čekićem koji je označio početak superzvezdane grupe ABBA:

još jedna pesma o predavanju ljubavi postavila je trend melodija koje ne možete da oterate iz glave kad ih jednom čujete, jer su donesene na zaraznim klavijaturama što se posle same ponavljaju u ušima – rokerske gitare su ponovo samo snažan ukras, a refren je opet namerno odabrana međunarodno prepoznatljiva fraza. Od ove pesme ABBA konačno počinje period svoje vladavine na engleskom govornom području kome su toliko stremili, jer je vrhunska šou biznis legitimacija sa te strane uvek značila konačan uspeh. On je brzo došao s monster hitom *Fernando* – singl se pojavio marta 1976, u isto vreme kad i *Greatest Hits*, i postao jedan od najprodavanijih singlova svih vremena.

VIDEO SLAVA

ABBA je uvek bila zlatni standard pop muzike. Sve njihove pesme zvučale su kao slavljenje života u svim njegovim

bojama, u spektru svih mogućih ljubavnih situacija.

Ključni doprinos njihovom oživotvorenju pop muzike dala je brilijantna režija spotova koje je potpisivao Lasse Halstrom (osam godina su radili s njim) i koja je dodala još jednu dimenziju muzici, nešto tada prvi put viđeno: upotreba ljudskog lica, njihovo kadriranje i postavljanje u prvi plan, te slaganje po dubini (kao pandan slaganju vokala), davala je neophodnu intimnost svakoj priči ispričanoj u pesmi, dok su pevači svaki video klip namerno odigrali kao da igraju u scenariju koji pesma donosi sa sobom. Ako je već Bergman svojevremeno rekao da je "ljudsko lice glavna tema filmske umetnosti", Halstrom ga je pretvorio u glavnu temu televizije. Kako onda ne poverovati da im se pesme dešavaju i u stvarnim životima, i kako se onda ne identifikovati sa njima?

Neobično je da ovaj sastav nije potražio pošto je MTV početkom osamdesetih krenuo, i u tome možemo videti njihovu pravu prirodu prikrivenih pop tradicionalista – valjda je grupa bila previše stvarna za svet fabrikovanih video spotova u kojima je pesma polako postala nešto u funkciji vizuelne senzacije, a ne obrnuto, kako bi to moralo biti.

GODINE ČAMOTNOG ŽIVLJENJA

Konačno, godine u kojima je nastajao ovaj vrhunski pop bile su sve samo ne dosadne, i verovatno predstavljaju neke od ključnih vrhova Hladnog rata. Zapadni svet je, posle Izraelsko-arapskog rata 1973. otišao duboko u recesiju zahvaljujući naftnom embargu, iz čega je počeo da se polako podiže tek krajem decenije. Krajem 1976. u SAD na izborima pobeđuje Džimi Karter, viđen kao nosilac neke vrste moralne obnove posle konačnog poraza u Vijetnamu 1975. Pank će se pojaviti tokom leta 1976. Veliki antiklimaks u borbi s krajnje levičarskim terorizmom došao je 76/77. kroz obračun s frakcijom Crvene armije u Zapadnoj Nemačkoj, tokom koje su gradski gerilci zadavali nenadane udarce režimu.

U Švedskoj je došlo do velike promene kad je Ulof Palme izgubio izbore 1976,

posle oko četrdeset godina vladavine prosvetećenih socijaldemokrata u toj zemlji. Pre toga ga je, iste godine, obišao Tito, kao do-bri prijatelj koji se nije u svemu s njim slagao. Posle toga, sledeće godine, Švedska je primila u političko izbeglištvo jednog sve-žeg jugoslovenskog disidenta, zvao se Fra-njo Tuđman. Tokom 1977. u Malme se, tra-žeći posao, iz Bijeljine doselio i Šefik Ibra-himović, čiji sin Zlatan danas daje spekta-kularne golove širom Evrope.

Budući pisac trilogije *Milenijum* Stig Lašon 1977. konačno se preselio u Stokholm, i počeo da objavljuje naučnu fantastiku, a iste godine je kraće vreme proveo u Eritreji, gde je obučavao tamoš-nje pobunjenike u upotrebi artiljerije, znanje koje je usavršio u tada obaveznoj švedskoj vojsci. Ako je verovati njegovoj hronologiji iz pomenute trilogije, jedan od glavnih zlikovaca, sovjetski prebeg Za-lačenko, stiže u Švedsku baš 1976. Mož-da je bio bar malo ponukan enormnom

popularnošću grupe ABBA u SSSR. Sve ovo navedeno svakako nije slučajno.

JEDNE VEČERI NA PLAŽI

Naravno, kao sastav o kome je ideja začeta na plaži, tokom davnog letovanja dva ljubavna para na Kipru, ABBA nije mo-gli da preživi razvod unutar grupe. U tom smisli oni su stvarno bili transcendencija svakodnevnog kroz ljubav – a šta drugo – i sami su igrali uloge iz svojih pesama, uloge koje su ih naizgled same birale. U njihovim pesmama kao da se uvek ulazi u svet u kome se već mnogo toga desilo, ali će se i još puno toga desiti, oni kao da dolaze iz nekog iskustva koje priželjku-jemo i vode nas ka nekom novom isku-stvu, u svetu koji uvek toliko toga obeća-va, ako mu se samo prepustite.

Verovanje u stvarnost pesama i u stvarnost iluzije, to je ono na čemu je nekada počivala kultura – pop kultura svakako, ali i sama građanska kultura

tog vremena. ABBA je bila najsavršenije ostvarenje ovog shvatanja.

Vrhunsko postignuće grupe ABBA zato nije najava nikakvog novog doba, već za-vršetak jednog veličanstveno romantič-nog perioda u razvoju popularne kultu-re, u kome se ona još uvek pravila zanat-ski, svojim rukama, čuvajući u pesmama sećanje na život kao takav. Zato je i tako topla, zato nam toliko i nedostaje, i zato nam se stalno vraća. Mislim – dosta je ja-sno da su momci i devojke sve to napra-vili bez marketinškog istraživanja tržišta, bez plana i strategije, osim da napišu i sni-me što je moguće više savršenih melodija.

ABBA je na mnogo načina danas potpu-no nemoguća pojava. Iz muzike je nestalo sve toplo, drhtavo i ljudsko, sve sponta-no i stvarno, kao što se povuklo i iz sva-kodnevnog života.

Hvala za muziku, ali hvala i za život, malo veći nego što je bio pre njih. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

Ptice i kit

Velimir Ćurgus Kazimir objavio je knjigu *Muzej melanholije* (Clio, Beograd 2015). Nije stvar u tome o čemu Kaza ovde piše, nego kako piše, a to je jedino važno. Piše dobro, kao što je uvek pisao

Kazimir, u daljem tekstu Kaza, seo je da napiše izvesne priče i par projekata. To sa projektima nije mu bilo svojstveno ranije, mada priče jesu. Projekti su mu valjda došli od njegovog dugogodišnjeg marljivog truda oko Ebarta, elektronske medijske dokumentacije, od koje je napravio nešto najviše nalik na Borhesovu Vavilonsku biblioteku, nešto i dalje (i zauvek) beskonačno – po prirodi stvari. Nije to jedina uloga Borhesa u Kazinom *magnum opusu*, kao što ćemo videti.

Naime, Kazimir Ćurgus potiče iz jedne određene intelektualne klime koju bi bilo pretenciozno nazvati čak i pokretom. Reč je o grupi okupljenoj još 1968. oko Frontisteriona (danas bi se to zvalo "projekt"), lista Saveza studenata Filozofskog fakulteta, uredno zaplenjenog i uništenog odmah. Posle je zbog toga dopao zatvora Vlada Mijanović – ni kriv ni dužan. Ta ekipica okupila je Svetlanu Eulaliju Kojić (danas Slapšak), Zorana Malog Mindu Minderovića, Milana Kirila Ćirkovića i rečenog Kazu. Tako je nastala – danas bi se reklo – supkulturna marginalna grupica koja će se uskoro, ajde da kažemo, "konstituisati" u veoma rasutom stanju kao Međunarodni institut za kućnu književnost. (Kaza koristi termin "kuhinska književnost"; nije tako, mada bolje zvuči; imam pred sobom osnivački manifest sa potpisima Svetlane i Kaze.) Dotični Institut proizveo je svašta, uglavnom kao samizdat, mada je u javnost procurilo dosta toga, uglavnom kroz tadašnji NON, ako se ne varam. Oni su se bavili raznim, nadasve zanimljivim stvarima (danas bi se reklo "projektima") koje su ostale tu negde, u raznim papirićima. Izmišljanjem novih jezika, na primer: Kaza je tada sastavio jedan divan i veoma ritmičan sonet koji se zove *Lokatva*; zatim su konzilijarno napravili još jednu pesmicu (*Ulejma Aleksander*), nešto već čitljivije ljudima obrazovanim, ali ipak isto. Bilo je tu persiflaža i patafizičkih varijacija antičkih pseudodokumenata, sve jako duhovito i smešno. Vrhunac je bio zajednički (opet)

"projekat" Malog Minde i Kaze: Minda je već bio u Detroitu i radio na nekom američkom leksikonu ili enciklopediji, pa su rešili da u to uguraju i junaka Kazine proze, lika po imenu Aleksandar Kolon. Uspeo im je i dokazali su da se Borhes nije tek tako šalio u svojim pričama.

Za Svetlanu Eulaliju Slapšak znamo gde je, kao i za Kazimira Ćurgusa; Kirilo je tu negde, samozatajan kao i uvek; Mali Minda tvrdi da je video svetlost i pristupio Svetoj Materi Rimskoj Katoličkoj Crkvi. Neka ih s milim Bogom, a mi se vraćamo Kazinoj knjižici (mogla je da bude i duža, ali eto...).

Ima tu priča o stvarima svakidašnjim, a na koje ja imam primedbe i dopune. Recimo, pišući o doručku, Kaza pominje "kuriozitet": da ko je sve koliko pojeo – 25 kugli sladoleda ili 30 čeva-pa. Skrušeno se kandidujem kao kuriozitet: sredinom maja 1970. u sedam ujutro pojeo sam tri tuceta svežih ostriga iz Stona na dubrovačkoj pijaci; bio sam se kladio sa Milkom Babović i dobio sam. I nije mi bilo ništa, osim što nisam jeo dva dana, toliko je to bila jaka hrana; i sveža, što je od značaja.

Kad je opticama reč, imam i tu dopunu: Kaza i ja živimo blizu – dva čoška oko

Liona. On se žali da su ptice otišle, fale mu slavu, a ostali su gačci koje on meša sa vranama (nije isto). Da je u letnjoj noći otišao ta dva čoška do mene, čuo bi slavuje. Čuo bi i detliće koji su se nedavno pojavili, a i čuka koji je redovan. Slavujâ je bio pun Novi Beograd dok sam se tuda vozio noću biciklom, nekad davno; danas ne znam ima li ih. U svakom slučaju, gornji deo opštine Zvezdara čuva svoje ekološko bogatstvo, barem kad su u pitanju ptice, mačke i ježeви.

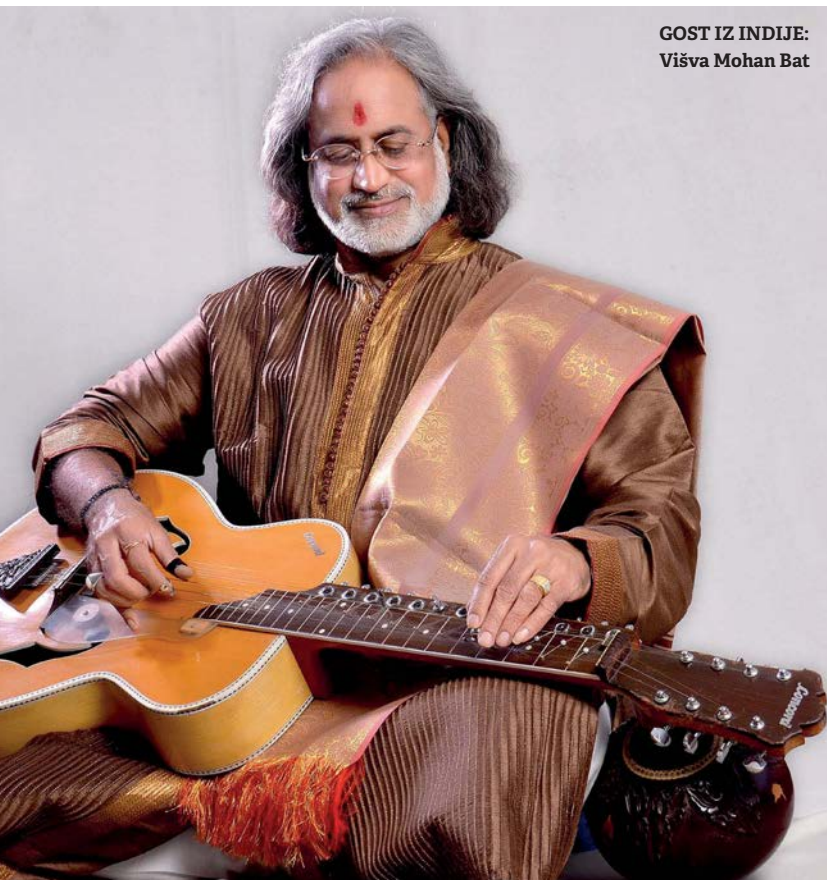
Pominje Kaza i čuveno ukazanje kita u Beogradu, početkom pedesetih, bio sam mali, ali se sećam: ciča zima, kit izložen na kamionskoj prikolici na Tašmajdanu, pored Vatrogasne komande (tadašnje). Pogolemo čudovište, sa jezikom prikucanim za pod prikolice. Ne sećam se da je smrdeo (Kaza tvrdi da jeste), ali mi je tata objasnio da to nije mesožder, već da lovi planktone tom gustom četkom od dlaka u ustima. Da skratim: nije stvar u tome o čemu Kaza ovde piše, nego kako piše, a to je jedino važno. Piše dobro, kao što je uvek pisao.

Tu sad dolazimo i na naslov: Muzej melanholije. "Potreba za melanholijom suštinski je estetska i moralna", kaže Kaza. I više od toga, usuđujem se da dodam. Postoje i zanimanja suštinski melanholična, ona koja vas dovode u neposredni dodir sa ljudskom patnjom, da sad ne ulazimo i u to; duža je to priča. Lokacija Kazinog Muzeja melanholije dobro je odabrana; znam mesto, tamo, u podrum, u skladište zagrebačke izdavačke kuće "Mladost" zalazio sam dok je postojalo, iz nekih njihovih melanholičnih razloga. Sa izvesnom nelagodom gledam na "projekt" tog Muzeja: mnogo mi je, brate, virtuelan, ali bolje i to nego ništa. A možda je Kaza u pravu: svako ima svoju melanholiju (ako ima sreće da je ima), pa je možda virtuelno-digitalni pristup donekle praktičniji. U krajnjoj liniji, ta kuća u Crnogorskoj ulici tu više i ne treba, ako stvar uzmemo virtualno-digitalno.

U svakom slučaju, ova knjižica je za čitanje.

MILOŠ VASIĆ

Na gitarama i oko njih

GOST IZ INDIJE:
Višva Mohan Bat

GOŠĆA IZ ŠPANIJE:
Luz Kazal

Foto: Promo

U Beogradu je održan sedamnaesti po redu Guitar Art Festival.

Najupečatljiviji gost festivala u ovom izvlačenju bio je učenik Ravi Šankara, zvezda i svetski promoter indijske klasične muzike Višva Mohan Bat

Iako po svojoj prilici izabran mesecima pre nego što smo bilo šta od ovoga mogli s dovoljnom sigurnošću predvideti, bar dvosmislen slogan/naslov ovogodišnjeg izdanja Guitar Art Festivala (dalje: GAF) – SAMOSTALNO – dobio je makar još jedno, aktuelno i simbolično značenje. Pa je i time nastavljena tradicija ovog festivala, da preživi, održi se i ponovo uzdigne.

Jer, opet je GAF 'pao' u sezonu (vanrednih) izbora i (iznenađujućih) poplava – ili obrnuto – što po običaju baca u zasenak kulturu & umetnost. A o opštoj krizi da i ne govorimo. No, setimo li se da je GAF i počeo u onom mračnom momentu 2000. kad nije bilo sigurno da li će se Srbija i XXI vek ikad sresti, onda nije čudo da i danas

isplivava, potvrđujući ispravnost i engleske varijante svog naziva – SUSTAINABLE. Tako žilav i već sedamnaesti, GAF je u redovnom efektom marketingu/dizajnu svoj Život u ljubičastom smestio pretežno u Dom omladine Beograda, gde su se od 19h nizali koncerti solista i dueta, a od 22h nastupi zvezda večeri.

Za užu i stručnu populaciju na međunarodnom festivalu gitare naravno bar su jednako važni majstorske radionice i takmičenja mladih klasičnih/umetničkih izvođača na ovom instrumentu (više od 200 učesnika, mahom iz regiona) zatim se preko uglavnom kamernih koncerata publika širi (ulaznice po 800d.), pa je u kasnijim večernjim terminima velika/bioskopska sala Doma omladine dobro

popunjena (ulaznice 1200d.). S muzičarima iz 25 zemalja, tokom 6 večeri ovaj – rečima svog osnivača/direktora Boška Radokovića – gitarski Vavilon bez preterivanja pretenduje da bude u prvih 5 svoje vrste u svetu.

OD PICE DO PJACOLE

Vratimo se onom što je većinu posetilaca najviše zanimalo – da se nasluša – raznog muziciranja na gitarama i oko njih – a što su i dobili, u meri blagotvornog izdvajanja iz sumorne svakodnevice. Heroina GAF-a, gitara je 'putovala' tj. uspešno menjala uloge kroz muzičke stilove i epohe. Osmomartovsku odskočnu dasku dobio je italijanski četverac pompeznog naziva Đampaolo

Bandini-Čezare Kjakjareta & Čerato braders, često zvučeći kao utegnut gudački kvartet, iako su u njemu i klasična gitara i bandoneon. Klizili su od lakog baroka do tanga i naravno poentirali Pjaciolinim kompozicijama.

Španska braća Migel i Alfonso Linares sa svojim sekstetom predstavila su *simfonijski flamenko* – utoliko što su uz obavezne elemente postave (gitara, glas) neobično i drveni duvački instrumenti. Gitarista Ferenc Snetberger sredinom prošle decenije prijatno nas je – i uživo – iznenadio kao saradnik u brazilskoj fazi Duška Gokovića (CD *Samba Do Mar*, 2003, Enja), no sada se nije pokazao kao baš inventivan solista. Tumarao je za Badenom Paelom, nešto bolje kad je s lagano amplificirane prešao na električnu gitaru, ali tek je zahvaljujući ritam-sekciji – boljoj nego što zaslužio – sve došlo na radnu temperaturu i okončalo i na zadovoljstvo prisutnih.

Takođe u triju, ali ne džez nego fado, pojavio se Rikardo Pareira. Njegova gitara *portuguesa* (čudo od instrumenta, samo po sebi) uokvirena je muškim i ženskim vokalom. Potomak instrumentalističke porodice, mladi Pareira je klasično obrazovan, i kompozitor, a budući nam fado uživo najčešće donose solo-pevačice kao Mariza – posebno je prijalo tako fino muziciranje uživati u dvojcu glasova, uz dodatak španske gitare.

SITAR GLADNOM NE VERUJE

Najupečatljiviji je u ovom izvlačenju međutim bio učenik R. Šankara, zvezda i svetski promoter indijske klasične muzike Višva Mohan Bat (Vishwa Mohan Bhatt), u čijoj dugoj karijeri i obimnoj diskografiji 'izlazak' na komercijalni Zapad ('ulazak' u tzv. Svetsku muziku) počinje nagrađivanim albumom *A Meeting By The River* ('93, Water Lilly Acoustic) s kim bi drugim do R. Kuderom. No teško je poverovati da se tu radi o bilo čijoj klasiци, jer je Višva sebi razvio hibridni instrument – kao da je na havajsku gitaru bočno dodao bar tuce žica, zadržao razne elemente drevnih instrumenata svoje domovine (sitara, saroda i vine),

i tu glasnu napravu svira u krilu! O da, nadeo joj je i posebno ime – Mohan Vee-na. Zaslužio, jer izgleda kao lepuškasti Frankenštajn među gitarama, objašnjenje izrade ili tehnike za muziciranje duže

je od prosečnog Vučićevog izliva pred kamerama, a zvuči da Vam je teško poverovati kako pored Višve na čilimu radi samo perkusionista. Uz to, Batova brzina kobre i prodorni legato razbacuju lekcije slajd-sviranja preko svih vrsta muzike, u dinamici i trajanju gde je teško odrediti šta su improvizacije a šta našim ušima strane komponovane strukture.

Uobičajeni najveći/pop koncert GAF-a pripao je španskoj zvezdi Luz Kasal (Luz Casal) koja je početkom '80-ih krenula iz roka, a i kod nas postala najpoznatija pošto je '92. prihvatila predlog Pedra Almodovara i u njegovom čuvenom filmu *Visoke potpetice* zablistala izvanrednim dvojcem pesama – *Piensa en mi* (bolero meksičko-kubanskog velikana Agustina Lare) i *Un ano de amor* (obrada kancone italijanske vedete Mine). Sa svetskom slavom došlo je i razblaživanje do tiražnog a beznačajnog, da bi nas 2013. po(d)setila zapevavši (*Madrugadas* i *Al viento*) na inače nadprosečnom soundtrack albumu domaćeg filmskog hita *Montevideo II*, za koji je najviše zaslužan Slovenac R. Manjifiko.

U krcatom Sava centru (ulaznice 1590–5990 d.) gđu Kasal pratio je bezlični kvintet, i s bledim izvedbama hispano-standarda (*Historia de un amor*, *Gracias a la vida*) jedva bi nadmašili ovdašnji solidniji cover-band, da se diva nije presvukla u dugu crnu haljinu i odmah bolje zapevala, oslonivši se na svoj bioskopski repertoar. Jer, uz neubedljive verzije na štiklama, Luz Kasal ima i *Negra sombra* (poemu Rozalije de Kastro) upotrebljenu u oskarizovanom *Mar adentro* (2004) Alehandra Amenabara. Filmski blok bio je prilika i za posvetu Draganu Nikoliću.

Svašta se može zameriti ovom gostovanju, ako ne znate da je Luz nadživela rak dojke i uzvratila albumom *Vida toxica* (2007), pa tri godine kasnije još jedan, i nastavila da radi svoj posao. Ove večeri skratila je mandat, pardon – program, i iznudila duži bis; koliko da pokaže kako joj od rokenrola gotovo ništa nije ostalo. Mala žena i veliki borac, znalački barata ostacima svog nekad impresivnog glasa, pa je dobila ovacije, makar ih više ne zaslužuje zbog muzike.

A Vi, kako 'te? Šta ćete s glasom? Odlučite samostalno. Samo tako, i stalno. Uvek.

DRAGAN KREMER

Čemerni

Finu prašinu malog, zaturenog, ratom i "tranzicijom" uništenog mesta iz Perišićevog romana nećete skoro zaboraviti, i u snu će vas proganjati

Ništa u kapitalizmu ne uspeva tako dobro kao – socijalizam. Otakad je ono Hladni rat završen nekom vrstom trijumfa liberalno kapitalističkog Zapada, poraženi i manje-više odumrli socijalizam neviđeno se prolepšao, da se probudite iz tridesetogodišnje kome ne biste ga mogli prepoznati, kao da vidite neko nekoć neugledno devojčice koje je – doduše, hm, tek posthumno – u međuvremenu izraslo u pravu raskošnu lepoticu (ali, šta sad da radite s njom, kad ionako više nije od ovoga sveta?). I ta stvar teče i dalje, zapravo se možda tek sad zahuktava: što kapitalizam dublje prodire u naše živote i što je "kapitalističkiji", to je seksepil socijalizma – kako onog starog za kojim se nariče i nostalgije, tako i nekog novog za kojim se traga i uzdiše – sve neodoljiviji, a njegovi namnoženi poklonici su ponovo veoma in i hot, štaviše, moglo bi se reći da je u svim krugovima koji drže do sebe unutar liberalno-kapitalističke srednje i gornjeklasne elite već krajnje uncool biti bilo šta drugo osim obožavalac Če Gevare, Uga Čaveza, ili koga već treba... Jedino je stari Bakunjin, što bi reko brutalni Damir Avdić, zaboravljen jer, jbg, nije bio zgodan i fotogeničan i niko ne bi kupio majicu s njegovim likom...

Ozbiljno govoreći, ima ova dijalektika privlačenja i odbojnosti i drugu stranu. Dok smo preživljavali taj pomalo sivuc-kavi socijalizam (mada je naš još i bio zlatan, podozrevam baš zato što je nekako najmanje bio socijalizam, to jest, bar delimično je nalikovao tadašnjem ne-socijalizmu!), kapitalizam nam je izgledao neviđeno kul i seksi, i stalno smo uzdisali za njegovim divotama, dok smo za njegove manje svetle aspekte radije verovali da su propagandno preterivanje onih

bluz postsocijalizma

pokvarenih komunjara... Kako god, nema sumnje da je i kapitalizmu nekako najbolje išlo – u socijalizmu. Takvi su to, dakle, sistemi, ili bar njihove dominantne slike u kulturno-ideološkom imaginarijumu mladih i naprednih urbanih intelektualnih elita: uvek je dobar i poželjan onaj "izam" koji je nekako odsutan iz naše neposredne stvarnosti, a ružan je, prljav i zao onaj koji je i odviše prisutan i koji nas tlači, pa bismo ga rado zamenili onim drugim. Do sledeće (ne)prilike.

Pa dobro, ali kakve sve to ima veze s novim romanom Roberta Perišića *Područje bez signala* (Sandorf, Zagreb/L.O.M., Beograd 2015)? Oh, svake moguće. Perišiću ambicije nije nedostajalo, jer se, u jednom intencionalno prilično ozbiljnom i studioznom romanesknom zahvatu, poduhvatio globalno relevantne teme, a s – rekao bih – pažljivo doziranim "lokalnim" šmekom; ta "tema" je, dakle, duga, spora i traumatična smrt socijalističkog poretka (i cele jedne razgranate kulture življenja koju je oblikovao), svakovrsni repovi koji se za njom vuku i vući će se još dugo, "nova klasa" neokapitalističkih grabljivaca-preduzimljivaca koja gleda da na toj raspadajućoj lešini dohvati još poneki komadić nekim čudom i dalje jestivog mesa, ali i celi naraštaji "suvišnih ljudi" koji su iza socijalizma i iza cele te masovno-industrijske paradigme ostali: ljudi koji su onomad imali ne samo posao, nego i nešto nalik na smisao i svrhu, na stabilan status i suvislu samopercepciju, na manje-više kontrolabilnu projekciju sopstvenog života i budućnosti, lične i kolektivne. Sve je to nestalo u tresku Berlinskog zida, a u lokalnijim prilikama najkasnije s prvim metkom kanibalskog rata za nasleđe Jugoslavije, a da za mnoge ne da nije bilo zamenjeno nečim "boljim", nego nije bilo zamenjeno uglavnom – ničim. Jer ovo u čemu od tada tavori – ako su uopšte imali sreće da iz ratova iznesu glavu na ramenima

– jedva da je išta osim otaljavanja restlova života, i to nije samo ekonomski problem: to je simptom jedne dublje i sveobuhvatnije izgubljenosti.

Elem, Oleg i Nikola, dva "preduzetnička" fićfirića iz zagrebačkog boljeg društva dolaze u neku bosansku ili hercegovačku palanačku nedodiju, s namerom da ponovo pokrenu proizvodnju u odavno ugašenoj fabrici turbina. Mesto je sje-

bano prvo ratom, onda i sveukupnom propašću, ljudi su izjedeni (u)zalužnošću i besperspektivnošću, ukratko: mesto deluje kao bilo koja post-SFRJ pripizdina. Ova dvojica tu kao da padaju s Marsa, a taj se utisak još pojačava time što žele da pokrenu odavno otpisanu fabriku, em da u njoj proizvode baš one iste odavno zastarele turbine, em da izno-

va okupljenim radnicima i inženjerima prepuste da se "samoorganizuju", u nekoj vrsti okasnele replike "socijalističkog samoupravljanja"... Ludilo, hipi-filantropija ili... dakako, "skrivena agenda". Purgerski je muljator, inače prekaljeni trgovac oružjem, sklopio posao s režimom izvesnog arapskog Pukovnika (fotorobot Gadafija jedan-kroz-jedan) koji je pod sankcijama, i kojem trebaju baš takve, u ostalom svetu zastarele turbine; njegovo je da to proizvede i isporuči, a potom fabriku opet zatvori, o čemu radnici, dakako, neće ništa znati, da se ne opterećuju... Samo što će događaji, dakako, uzeti neki drugi tok, i odvesti sve u sasvim drugom pravcu. U međuvremenu, Perišić sjajno portretira gradić i njegove ljude, stvara niz dojmljivih likova, jezički-izražajno ih vrlo vešto diferencira a da nikoga od njih programski baš nimalo ne "folklorizuje", a pre svega briljira u nekoliko upečatljivih isprepletenih ljubavnih priča, te još više melanholičnih i gorkih porodičnih saga, u slikanju života raspuklih zauvek na one do i one od trenutka izbijanja rata, koji će ova-ko ili onako od svih načiniti Bivše ljude.

Ima tu jedna ne samo "tehnička" osebnost: nigde se ovde, na preko četiri stotine stranica knjige, ne spominje imenom ama ni jedan toponim rahmetli Jugoslavije (dočim su svi oni iz spoljnog sveta regularno tu), ni ona sama, ni Hrvatska, ni Bosna, Srbija, Zagreb, Beograd, Sarajevo, Split, ni reke, ni planine... ama baš ništa, a opet je sve savršeno jasno, i dobro locirano i nimalo "apstraktno". Tim uslovno rečeno očuđenjem Perišić samo pojačava utisak univerzalnosti priče, a da nimalo ne žrtvuje njenu suštinsku vremensko-prostornu ukorenjenost.

I, šta biva na kraju? Ironičan obrat koji ću vam svesno uskratiti jer ga treba neposredno okusiti, ali svakako se preduzetnička utopija rasprskava, ali ni sa idilom povratka socijalizmu ne stoji bolje; gorčina i rezignacija, to je sve što ostaje kao priokus ovog odličnog romana, koji bi bio još bolji da pisac gdegdje nije ipak malo preeksplicitno popustio svom skorije otkivenom porivu za "aktivističkim" propovedanjem, dakako alterglob-levičarskim (čemu služe kolumne i slično?). Hrabro je bilo upustiti se u roman ovako zamašnih pretenzija, i nije da se nije isplatilo, nedostacima uprkos. A Perišić je, koliko god mu se izgleda dopadala ideja da nekako sudeluje u menjanju sveta, i dalje najjači u mikro pričama o ne-takosmešnim ljubavima, o onim trenucima kada one gasnu i nestaju, i u svemu onome drugom što se ipak uči kod Čehova i Karvera, a ne kod Marksa ili Markuzea, ne dao bog većeg zla.

Postratni čemer i posttranzicijski bluz tog mesta N. i njegovih ljudi, to je ta fina prašina popadala po ovoj knjizi koju nećete skoro zaboraviti, i u snu će vas proganjati. To je, dakle, još i najbolji mogući bilans jednog strašnog istorijskog brodoloma; "ars longa, vita brevis", rekao bi jedan od protagonista ove knjige, u kojoj će se i kapitalizam pokazati kao mašina za pretvaranje socijalističke stvarnosti u građu za Vrlu novu umetnost. U tome, pak, nema baš ničega utešnog, ali ako vam je do utehe, onda i niste još spremni za ovu knjigu...

TEOFIL PANČIĆ

PUTINOVNO NA

**Rusi dolaze – panika;
Rusi odlaze – opet panika.
Da li se “nepredvidljivi”
Putin povlači iz Sirije**

SPREMNI ZA ODLAZAK: Ruski vojnici u Siriji
Foto: AP

Svi umešani u sirijski konflikt, i zvaničnici američkog Stejt departmenta i sirijski opozicionari i pristalice Bašara Asada reagovali su s nevericom kada je ruski predsednik Vladimir Putin u ponedeljak 14. marta saopštio da su ruski vojni ciljevi u Siriji postignuti i naredio da se glavni deo ruskih vazdušno-kosmičkih snaga povuče iz Sirije i vrati u Rusiju.

Sutradan, 15. marta, iz baze Hmejm poletele su prve eskadrile nazad za Rusiju. U prvoj grupi bili su bombarderi Tu-154 i višenamenski Su-34 (u Siriji je bilo angažovano 12 takvih mašina).

U delu provincije Idlib, koju drže različite grupe pobunjenika (od pripadnika Nusra fronta do pobunjenika koje podržavaju Amerikanci), prema izveštaju

“Njujork tajmsa” opozicionari kao da nisu sigurni da li da lamentiraju, slave ili se smeju. Borci su ispaljivali rafale u vazduh i vikali: “Alahu akbar!” “Ovde ima optimizma, ali ne znamo šta se krije iza toga. Sada će vladine snage opet bombardovati, a Rusi će nas ostaviti Irancima. Nesreća”, izjavljuje borac po imenu Ahmet.

Nemački ministar spoljnih poslova Frank-Valter Štajnmajer procenjuje da rusko povlačenje predstavlja pritisak baš na Asada da bude popustljiv tokom mirovnih pregovora, koji je trebalo da počnu u Ženevi 9. marta, a koji su, posle natezanja, počeli 13. marta.

Iz primirja, sklopljenog 27. februara uz rusko-američko posredništvo, u koje su u početku svi sumnjali, isključeni su

pripadnici Islamske države i Nusra fronta koji drže oko 50 odsto sirijske teritorije.

Ruska intervencija od 30. septembra 2015. do 14. marta 2016. verovatno je preokrenula tok rata u Siriji u Asadovu korist – sirijska vojska je vratila pod svoju kontrolu 400 naseljenih mesta i više od 10.000 kvadratnih kilometara teritorije. Međutim, francuski list “Figaro” piše da je jedan islamistički komandant saopštio da se Al Nusra sprema da za 48 časova pokrene novu ofanzivu protiv Asadovih snaga da bi povratila teritoriju koju je izgubila.

ŠOJGUOV RAPORT

Putin je pre izdavanja naredbe o povlačenju saslušao raport ministra odbrane Sergeja Šojgua, koji je ovako prikazao

REĐENJE

rezultate ruske kampanje u Siriji: obavljeno je više od devet hiljada naleta (najpre su išli masivni udari raketama sa udaljenosti veće od pet stotina kilometara) kojima su presečeni osnovni putevi dostavke oružja i opreme teroristima i putevi dostavke nafte u Tursku; uništeno je 209 objekata za vađenje, preradu i transport goriva, a takođe i 2912 takozvanih "nalivnika" za transport naftnih produkata; blokirana je Palmira (oko koje se još vode borbe), a u njenoj blizini je uspostavljena kontrola nad naftno-gasnim poljima i tri velika polja; uspostavljena je komunikacija vladinih snaga s Alepom; od terorista su očišćeni veliki delovi provincija Latakije, Hame, i Homsa; deblokirana je avio-baza Kvajres, koja je bila blokirana duže od tri godine; na teritoriji Sirije uništeno je više od dve hiljade bandita imigranata iz Rusije i 17 njihovih komandanata...

OSTVARENI CILJEVI

Čini se da je uvređeni ponos svetskog policajca nesposobnog da kontroliše region naveo mnoge zapadne političare, krmiljologe, korporativne medije i analitičare da se više negoli zbog akata Islamske države nerviraju zbog toga što je Vladimir Putin intervenisao u Siriji. Dok su američkog predsednika Džordža Buša juniora kritikovali što je intervenisao previše u Iraku (što je rezultiralo haosom), Baraka Obama kritikuje zbog toga što je u Siriji intervenisao malo, pa je "dozvolio Putinu da pobedi".

Dok su ruske snage, prema "Njujork tajmsu", izvodile dnevno skoro isti broj vazдушnih udara protiv Islamske države i svih onih koje Rusi zovu teroristima, kao koalicija predvođena SAD za čitav mesec, Amerikanci i većina zapadnih medija su ponavljali da Rusi bombarduju "umerenom opoziciju" i civile.

Putin je intervencijom u Siriji, piše "Njujork tajms", postigao nekoliko ciljeva: vraćanje Rusije na veliku scenu kao globalnog igrača; sprečavanje (u principu) politike promene režima od strane spoljnih sila, posebno zapadnih; učvršćivanje

pozicije u Siriji; eliminaciju ruskih džihadista sa sirijskog bojišta i jačanje Bašara al Asada, koji je prošlog leta, kada su islamisti počeli da prete i zapadnoj sirijskoj obali, bio slabiji nego ikad. Onda je Putin "prevrnuo tablu"...

Na kraju ovog čina "Njujork tajms" počinje Putinovu želju da proglasi pobedu i oslobodi svoju zemlju skupe vojne avanture u trenutku kada Rusija ima velike ekonomske probleme zbog kolapsa globalnih cena nafte.

Taj kolaps cena nafte je, inače, bio vidljiv i na početku intervencije, kada je Putin saopštio da je ruska vazдушna kampanja ograničena, a da će biti finansirana iz sredstava predviđenih za vojnu obuku i manevre.

"Njujork tajms" piše da rusko povlačenje vojske neće Asadove snage ostaviti sasvim same – jer one imaju pomoć od Irana i od Hezbolaha iz Libana, a i Rusi su tu, u Hmejmu i Tartusu.

Putin je, inače, naredio da s kopna, s mora i iz vazduha budu zaštićene baze u Hmejmu i Tartusu, u kojima ostaju pre intervencije stacionirane ruske snage.

Rusija je u Siriji stacionirala protivvazдушne baterije S-400, sistem koji može da osujeti i zapadne pokušaje da se uspostavi zona zabrane letova uz granicu Sirije s Turskom, kao u Libiji 2011. U toj graničnoj zoni posle obaranja ruskog lovca Su-24 dramatično su se pogoršali odnosi između Rusije i u sirijski konflikt umešane Turske, koju, kako izgleda, zahvata tzv. "pakistanizacija" (vidi tekst u okviru).

Prema ruskim analitičarima, Moskva nije intervenisala u Siriji tako spontano. U "Vremenu" ranije citirana studija Ruske akademije *Ratovi XXI veka* pokazuje da su Rusi veoma pažljivo pratili zbivanja tokom Arapskog proleća, a kako izgleda, vazдушna operacija je pripremana godinu dana.

Ruski stručnjak za spoljnu politiku Sergej Karaganov procenjuje da će Rusija dugooročno biti prisutna na Bliskom istoku jer bi se u "naredne dve ili tri godine mogla raspasti većina zemalja u regionu". ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Pakistanizacija Turske

Jedan BMW se u nedelju 13. marta u 18.35 sati primakao autobuskoj stanici u blizini Geven parka u centru Ankare, samo nekoliko stotina metara od zgrada turskog Ministarstva pravde i unutrašnjih poslova, pre nego što je vozač detonirao bombu, koja je ubila 37, a ranila 125 osoba. SAD su tri dana pre bombaškog napada upozorile svoje državljane na mogući teroristički napad. Turske vlasti nisu uspele da ga spreče, ali su samo nekoliko sati posle tog najnovijeg napada saopštile da je među uhapšenima jedna žena iz grada Karsa, rođena 1992, a od 2013. povezana je sa Kurdsom radničkom partijom (KRP) koja se u turskoj smatra terorističkom; proglasile su vanredno stanje u provinciji Sirnak i u okviru antiterorističke akcije tipa "oko za oko" sa 11 aviona bombardovale 18 ciljeva u severnom Iraku za koje tvrde da su uporište KRP. Sukobi KRP i turske vlade imaju dugu predistoriju i saldo od oko 40.000 žrtava. Krhki mir između njih propao je u julu prošle godine i turske snage su praktično u ratu s militantima Kurdske radničke partije i njoj pridružene grupe Kurdistanski sokoli slobode, koji su prihvatili odgovornost za poslednji napad u Ankari.

Turska, koja preko granice bombarduje sirijske Kurde, a sarađuje s autonomističkim kurdsim pokretom u Iraku, sa domaćim Kurdima je izgleda opet u ratu, o čemu svedoči temeljno razoreni grad Džizra na istoku zemlje.

Prošlog meseca u Ankari je u terorističkim napadima stradalo 29 osoba, u januaru u Istanbulu 12 osoba, nekoliko meseci pre toga u Ankari 102 osobe.

David Lepeska, slobodni novinar u Istanbulu, piše za Al Džaziru da krvavi građanski konflikt desetkuje turske gradove na jugoistoku Turske, a da Turska od 2014. godine pokazuje znake "pakistanizacije". Turska je pomagala radikalne grupe još od početka sirijske krize, propuštajući džihadiste u Siriju, što podseća na pakistansku podršku talibanima tokom avganistanskog rata, što je omogućilo i da se radikalni džihadisti preko granice prebacuju u Pakistan pustošeći sve pred sobom. ¶

Ako treba, pucajte n

Desnopolistička Alternativa za Nemačku ulazi u još tri pokrajinska parlamenta ubedljivim rezultatima. To je stranka bez programa i bogzna kakvih kadrova, ali se odlučno protivi izbegličkoj politici kancelarke Angele Merkel i potpiruje mržnju protiv muslimana. Time je pogodila raspoloženje mnogih Nemaca koji osećaju da su ih velike stranke ostavile na cedilu

za Vreme iz Bona

“**U**bedljivo smo pokazali da građani žele alternativu, da su nezadovoljni odgovorima koje nude etablirane partije, posebno velike”, trijumfalno je za nemački radio Dojčlandfunk izjavila Frauke Petri, šefica Alternative za Nemačku (AfD). Ova četrdesetogodišnja dama prodornog pogleda i večito umornog osmeha, simbol je svega za šta se AfD zalaže. Stranka osnovana pred prošle parlamentarne izbore 2013. najpre je okupljala evroskeptične neoliberalne nezadovoljne monetarnom unijom i malo joj je nedostajalo da uđe u Bundestag. S vremenom se klatno unutar stranke pomeralo ka otvorenom desnom populizmu. Do konačne promene politike je došlo kada je Frauke Petri dobila bitku u partijskom vrhu, a prethodni šef stranke i veliki broj članova napustili AfD.

Trenutna popularnost partije u velikom stilu je ozvaničena u nedelju na pokrajinskim izborima u Porajnju-Palatinatu, Baden-Virtembergu i Saksoniji-Anhalt. To su po biračkim navikama i socijalnim okolnostima sasvim različite pokrajine, ali je AfD u svakoj od njih ostvario impresivan rezultat: 15,1 odsto u Baden-Virtembergu, 12,6 u Porajnju i čak 24,2 u malenoj istočnonemačkoj pokrajini Saksoniji-Anhalt. Time je AfD postao parlamentarna stranka u polovini od ukupno šesnaest pokrajina. Poslednje glasanje je u medijskom krajoliku odavno proglašeno za neku vrstu referenduma o izbegličkoj politici Angele Merkel. Uobičajene pokrajinske teme – škole, vrtići, nega starih, popravljjanje drumova – ovog puta niko nije pominjao.

PALJBA NA IZBEGLICE I BIOLOŠKE TEORIJE

Time je ujedno dat i odgovor na pitanje kako je AfD od nule stigao do ovolike podrške. To je stranka koja proklinje izbegličku politiku Angele Merkel kao previše liberalnu, traži zatvaranje granica i vazda upozorava na navodnu islamizaciju Nemačke. Šefica partije Frauke Petri je svoje zvezdane trenutke imala krajem januara kada je za jedne novine izjavila da bi u slučaju nužde na nemačkim granicama trebalo pucati na izbeglice. Njena zamenica je na konkretno pitanje da li bi trebalo pucati na žene i decu odgovorila kratko i jasno: “Da.”

Još crnje i gore postaje kada se zađe po pokrajinskim odborima. Tako se Bjern Heke, šef partije u Tiringiji, na jednom predavanju proslavio zagovaranjem klasične biološke teorije prema kojoj je “afrički tip čoveka” okrenut pojačanoj reprodukciji i širenju populacije čiji višak sada stiže u Evropu u vidu “navale azilantata”. Ta rasistička teorija bila je previše čak i za Frauke Petri koja, međutim, nije uspela da isključi Hekea iz partije jer je glavni odbor bio protiv toga.

Naravno, i elokventnoj predsednici stranke potpuno je jasno da magnetska privlačnost Alternative dolazi upravo zbog koketiranja sa jednostavnim, radikalnim “rešenjima” izbegličke krize. Jedan visoki funkcioner otvoreno je priznao da je izbeglička kriza za ovu stranku “dar s neba” i uporedio ju je sa nuklearnom havarijom u Fukušimi od koje su – pre tačno pet godina na izborima u ovim istim pokrajinama – profitirali Zeleni.

AfD posle radikalne promene kursa čak nema ni partijski program – on bi trebalo da bude donet krajem aprila. Ono što je procurilo u medije podseća na najtvrdje predloge američkih republikanaca: smanjiti nadležnosti države, ukinuti većinu poreza i socijalnih davanja, decu da čuvaju majke, a ne vrtići, otežati razvod braka, ukinuti abortus, klimatske promene ne postoje i zato treba nastaviti s emisijom ugljen-dioksida, EU treba da bude labavi savez država, vojsku treba ojačati, dozvoliti posed oružja, džamija može, ali minareti i mujezini nikako. Samo jedna stavka u tom programu neverovatno odskake: AfD se zalaže za legalnu prodaju droge svim konzumentima.

UTOČIŠTE RAZOČARANIH

No program teško da će ko od simpatizera i čitati. AfD se baškari u ulozi levaka koji skuplja nezadovoljnike svih vrsta, najviše onih koji se plaše da izgube svoje malo blagostanje zbog konkurencije

a izbeglice

POBEDNICA:
Fauke Petri,
šefica Alternative
za Nemačku
AP Photo

krize, nakon što je Balkanska ruta zapečaćena i izbeglice više ne mogu da stignu do Nemačke. Mnogi zato smatraju da bi AfD mogao da bude prolazni fenomen, čudo od tri dana, a takvih je već bilo na pokrajinskim izborima u poratnom periodu. Ulazili su u parlament desničari iz Republikanske partije, neonacisti iz Nacionaldemokratske partije i alternativci iz redova Pirata. I svi su brzo gubili popularnost kada

bi splasnule teme koje su ih izbacile u prvi plan. "Partijski sistem se dalje fragmentiše jer birači sve više odlučuju situaciono, prema datom kontekstu, dakle prema kandidatima i temama koje su trenutno u modi", kaže Uve Jun koji proučava fenomen AfD-a.

Politikolog Klaus Legevi, međutim, AfD vidi kao deo šire mreže onih koji bi voleli da se EU ili raspadne ili bude svedena na "zonu slobodne trgovine s visokim ogradaćama". On pored AfD-a navodi francuski Nacionalni front i britanskog Ukip. "Nije novo da se bele većine osećaju žrtvama multikulturalnog doseljavanja i ekonomske globalizacije. Preteće je što one ne deluju po uobičajenom modalitetu opozicije kako bi smenile vlast – one nastupaju u modusu radikalnog otpora protiv političke klase i pregovaračkih i kompromisnih procedura kakve su uobičajene u liberalnim demokratijama. To je ni manje ni više nego povratak fašističkog potencijala", piše Legevi u levičarskom listu "Tagescajtung".

KO JE IZGUBIO

Uspeh AfD-a znatno je otežao i formiranje koalicija u pokrajinama. Doduše, partije dosadašnjih premijera odnele su ubedljivu pobjedu u sve tri pokrajine, ali su njihovi manji koalicioni partneri žestoko posrnuli. Tako će u Porajnju premijerka ostati socijaldemokratkinja Malu Drajer, ali će, osim Zelenih, u koaliciju morati da privoli i Liberale. U Baden-Virtembergu je konzervativni zeleni premijer Vinfrid Krečman prvi put u istoriji odveo svoju partiju do izborne pobjede u nekoj pokrajini. No kako su tu socijaldemokrate žestoko propale, Krečman će morati da se okrene demohrišćanima, što neće baš biti drago partijskoj vrhuški u Berlinu. No harizmatičnom šezdesetsedmogodišnjem Krečmanu je to svejedno, on ionako važi za unutarpartijskog otpadnika od kada je u Saveznom veću pokrajina pre godinu i po dana podržao proglašenje Srbije, Makedonije i BiH zemljama "sigurnog porekla" (Pravi i lažni azilanti, "Vreme" 1239). U Saksoniji-Anhalt premijer ostaje demohrišćanin Rajner Haselhof, kojem za većinu trebaju socijaldemokrate i Zeleni.

Iako većina komentatora smatra da je slab rezultat demohrišćana šamar izbegličkoj politici Angele Merkel, neki podsećaju da su demohrišćanski lideri u Porajnju i Baden-Virtembergu bili upravo protiv kancelarkine politike i u kampanji iznosili niz predloga za ograničavanje izbegličkog talasa, i da su neslavno propali. S druge strane, Malu Drajer i Vinfrid Krečman su čak izričito hvalili kancelarku i na kraju odneli pobjedu. Pitanje je, dakle, da li je ovo šamar "previše liberalnoj" Merkelovoj ili pak lokalnim partijskim prvacima koji su se okrenuli protiv kancelarke. Izbeglička kriza često je pominjana kao usud Angele Merkel koji će je poslati u penziju. Od toga nema ništa. Najgore je prošlo i popularnost Merkelove raste. Poslednja anketa kaže da ponovo više od polovine birača voli svoju kancelarku.

NEMANJA RUJEVIĆ

koju navodno predstavljaju izbeglice. To se najbolje vidi u Saksoniji-Anhalt u kojoj je, kao i u drugim pokrajinama bivše Istočne Nemačke, socijalna situacija daleko gora nego u zapadnom delu zemlje. U toj pokrajini se nemačka Levica nadala velikom uspehu, ali je na kraju došla do svega 16 odsto glasova.

"AfD može da bude tako jak samo zato što mu velike partije prepuštaju priličan deo biračkog tela", piše "Ahener cajtung". "Razuzdano globalno društvo novog bogaćenja, nove bezobzirnosti, nove samovolje brutalno je uništio stare strukture. To već godinama – i bez izbegličke krize – gura nezadovoljne ljude u ruke desničara i populista: u Francuskoj, Italiji, Austriji, Holandiji, Grčkoj ili Skandinaviji. Ti ljudi se osećaju kao gubitnici. Razočarani su skloni da biraju jednostavna rešenja."

Među poznavacima prilika preovlađuje stav da su ovo najbolji mogući dani za Alternativu te da će ta partija samu sebe razgraditi kada prođe hajp oko izbegličke

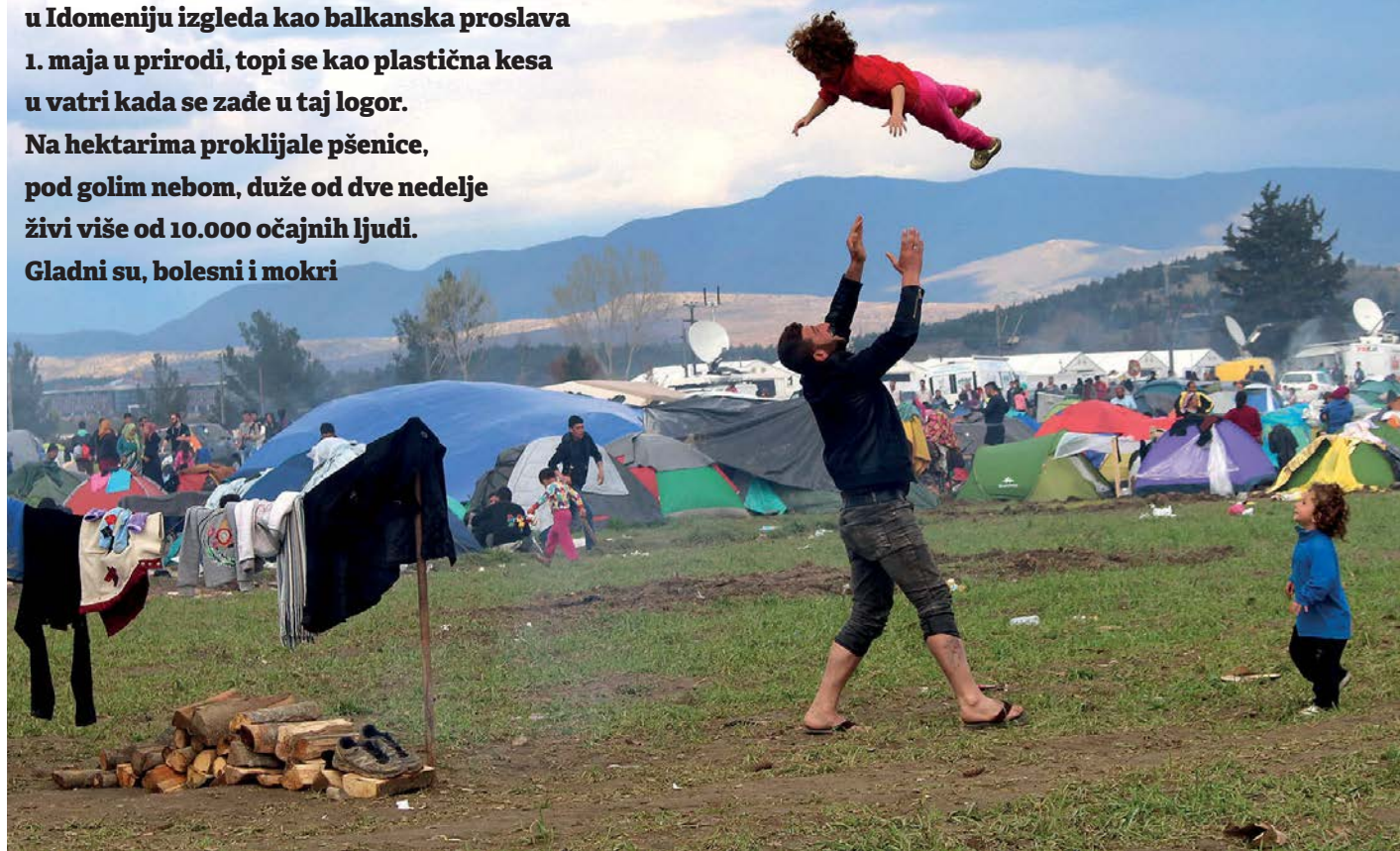
Najveći evropski logor

Prvi utisak iz daljine da improvizovani izbeglički kamp u Idomeniju izgleda kao balkanska proslava

1. maja u prirodi, topi se kao plastična kesa u vatri kada se zađe u taj logor.

Na hektarima proklijale pšenice, pod golim nebom, duže od dve nedelje živi više od 10.000 očajnih ljudi.

Gladni su, bolesni i mokri

Poslednje vesti (utorak 15. mart) kažu da je makedonska policija na svojoj teritoriji uhapsila grupu od 600 izbeglica i vratila ih u Grčku. U toj grupi je bilo i 28 stranih novinara i fotoreportera i stotinak nemačkih i grčkih aktivista koji su kažnjeni novčanim kaznama i zabranom ulaska u Makedoniju zbog ilegalnog prelaska granice i pomaganja izbeglicama u tome.

Dan ranije, grupa od nekoliko hiljada izbeglica krenula je sa severa Grčke ka Zapadnoj Evropi. Uz pomoć grčkih aktivista, zaobišli su makedonsku žilet ogradu i granicu prešli kod sela Mion. Dalje im se, kod Đevđelije, isprečila Suva reka u kojoj su se utopile tri osobe među kojima i trudnica. Makedonski vatrogasci su bagerom spasavali ljude iz nabujale mutne vode.

Uhapšene izbeglice su kamionima vraćane nekoliko kilometara unazad – u Idomeni, najveći nezvanični izbeglički kamp u Evropi. Idomeni sam posepio samo dva dana pre ovog događaja

zahvaljujući humanitarnoj organizaciji ADRA Srbija, za koju već mesecima snimam dokumentarni film o aktuelnoj izbegličkoj krizi.

OTVORITE GRANICE

Idomeni je prva železnička stanica nakon što voz napusti Đevđeliju, poslednju južnu stanicu bivše Jugoslavije. Istočno je reka Vardar, Grci kažu – Aksios. Idomeni je postao medijski atraktivan od 8. marta, nakon odluke Austrije, a onda i Slovenije, Hrvatske, Srbije i Makedonije da zatvore granice za izbeglice. Do danas se tamo sakupilo više od 10.000 ljudi koji dalje ne mogu.

U centru Idomenija je mali trg, crkva sa zvonikom u dvorištu, autobuska stanica; kapije na kućama su zaključane, deluje da su stanovnici negde otišli. Od trga, nizbrdo niz put, desetine lokalaca iz gepeka prodaju voće, povrće, sardine, testenine, higijenska sredstva, odeću, obuću. Viču: "Minimarket! Minimarket!" Kada naiđe policijski auto, zatvaraju gepeke.

Dalje do železničke stanice vodi uzak put koji je već danima krcat parkiranim automobilima, kombijima, kamionima. Registarskih tablica ima iz cele Evrope. Najviše ih je iz Grčke, Nemačke i Makedonije, ali ima i bugarskih, švajcarskih, britanskih, mađarskih, srpskih... Novinara je bezbroj. Na svakih deset metara se snima živo uključenje u program. Pred noć je pola kampa obasjano televizijskom rasvetom koju strujom napajaju bućni agregati. Fotoreporteri i snimatelji se osećaju kao na safariju: gde god se okreneš – imaš kadar za naslovnu stranu ili udarni televizijski program. Bio je tu i kineski disident, umetnik Ai Vajvaj, koji je iz Soluna u blato Idomenija dopremio beli klavir da bi ga svirala jedna devojka iz Sirije. Ne obazirući se mnogo na medijski svet, među svim tim automobilima i kamerama prolaze očajni ljudi gledajući da li će neko da im da hranu, odeću, obuću, lekove...

Levo i desno od puta su hektari proklijale pšenice po kojima su razbacane hiljade šatora i od najlona sklepana skloništa.

Ispred svakog je ognjište, mali kanal za odvod vode, odeća i čebad se suše na kanapima i drveću. Oko šatora se mogu prepoznati i dvorišta ograda kanalima ili trupcima. Negde tiho gori vatra, negde se kuva ručak: paradajz ili krompir u vodi.

Dvojica mladića prenose šator nekoliko metara dalje, gde je manje blata. Jedna starija žena sedi na čebetu i od blata pravi pećnicu. Nedaleko, mlada majka vodom iz flaše kupuje dete. Između dva novinarska kombija je berbernica: dve stolice na kojima mušterije sede, a dvojica ih šišaju i briju. Jedan čovek drži ogromnog poljskog guštera iznad glave i novinari i fotoreporterima koji su pritrčali više na arapskom: "Vidite gde mi živimo! Juče smo i zmiju uhvatili! Otvorite granice!"

Put dalje prelazi prugu koja levo, na severozapad, vodi ka Makedoniji. Tu stranu čuva desetak policajaca sa šlemovima i štitovima. Stotinak metara iza njih, na varljivom suncu svetluca ograda od žilet žice. Svaki dan, po nekoliko puta, ograda se otvara da prođu vozovi.

Naspram policije se okupila grupa od dvesta muškaraca, žena i dece koji su demonstrirali tražeći da se otvori granica. Dva mladića su pola sata pokušavala da ubede masu da sedne na zemlju. Čovek sa troje dece je ležao između železničkih šina. Niz prugu, južno iza demonstranata, nepregledan je niz šatora. Ljudi bezizražajnih lica sede ispred svojih privremenih domova i gledaju u vatru.

Preko pružnog prolaza se nalazi "organizovani" kamp sa kontejnerima u kojima je nekoliko bespomoćnih humanitarnih organizacija. Potreba je previše, a njih je malo. Nekoliko momaka je preskočilo ogradu i uskočilo usred reda za sendviče pa se digla velika buka. Red je bio dugačak trista metara.

PESMA

"Gde su ljudska prava u Idomeniju? Gde su rezolucije Ujedinjenih nacija?", pita se za "Vreme" Vanja Crnojević, osnivačica i aktivistkinja švajcarske organizacije "Slobodne granice" ("Border free").

ŽIVOT U KAMPU NA GRANICI: Čekajući otvaranja granica

Fotografije: Mirko Rudić

"Političari čitave Evropske unije ignorišu to što u XXI veku, na teritoriji te iste EU, 10.000 ljudi živi gore nego da su životinje. Životinje su u Evropi slobodne, i hrane ih. Ovi ljudi se ovde tretiraju kao da su u nacističkom logoru", kaže Vanja.

U Idomeniju su, kako upućeni kažu, uglavnom sirijski i irački Kurdi. U okolnim šumama su Avganistanci. Oni se drže zajedno i ne obaziru se na pravila i zatvorene granice, a ni novinari ih ne opsedaju previše. Kurdi su, sa druge strane, vrlo srdačni, otvoreni za razgovor, pesmu uz logorsku vatru, nude ručak od kuvanog paradajza i krompira. Većina ne zna šta će da radi, neki razmišljaju da prihvate ponudu grčkih vlasti da ih premeste u druge kampove. Pita ju zašto je Srbija zatvorila granice i koliko kilometara ima do Austrije ako se ide preko Albanije.

MIRKO RUDIĆ

Crno vino, plave kose

Umetnica Zorka podvrisnu, "Dragi ode, dragi ode..." Trojka dunu u sve prste, strovali se u stolicu, Dvojka pređe na sitno kivanje, Jedinica baš pokaza koliki su mu gornji zubi, i naprasno poče da se češe...

Motel "Jezero", nadomak Topole, s desne strane puta. Na kavanu sa tradicionalnom, šofer-skom, ponudom, naslonjena golema sala za svadbe, ostale vesele i tužne prigode. U gornjem delu sale, takoreći na pozornici, dužna sofa zastrta crvenim čaršafom, na njoj brojevi, od jedan do čet'ri. Na lamperiji iza sofe umetnost, dve manje tepih staze obešene vertikalno, uramljena mrtva priroda, uramljen ustanički bakrorez, na desnom zidu uramljena tempera sa tri bijela ždrala u letu...

Čisti ponedeljak, prvi dan Uskršnjeg posta, tradicionalno, 17. po redu, Takmičenje u otmenom ispijanju vina. Sve na svom mestu, po plafon razapeti svečani beli čaršafi, desno pres sto, levo Viteški astal, za koji sede raniji pobednici, po sredini Časni sud. Uđe muzika, sede na svoje mesto, uzeše prezalogaje, novost bi pevačica, plave kose, crvene majice, sa zlato koje šljašti detaljima, kratke crvene lakirane čizmice, lakirate i crvene i oveće štikle. U muziku sede i mlađe žensko u kratku crnu suknjicu, razmeni se sa kolegini-cu u kratke lakirane čizmice, obe zapališe dugačke damske cigare.

ZAKLINJEM SE

Sala uze da se puni, uđe gazda objekta Rade, bela košulja širokog kolira, ode za Viteški sto. Diže se i muzika, prihvati instrumentata, harmonika "Dalape", klavijature "Korg", krenu takoreći himna, "Obraše se vinogradi, dole kod Topole"... Javi se voditelj Pija, Poštovani posetioci drago mi je da vas ima u tolikom broju, dobro došli na 17. takmičenje pod nazivom "Vino piti, a ne opiti se"...

Pija pozva Viteški sto da izlome slavski kolač, fotografi se dadoše u pošo, i, da se ne bi gubilo vreme, za sofru sa brojevima stupiše takmičari. Broj jedan, Milan, ošišat do u glavu, u trenerku sa žute svetleće štrafe na rukavi, Dvojka, Marko, crna jakna, savremena frizura sa nešto kose na temenu, Trojka, Goran, crna jakna

preko sive dukserice, broj Čet'ri, Milenko, prošlogodišnji pobednik, glavat, plava dukserica sa "Čempion" natpisom... Voditelj preštavi muziku, orkestar "Crno vino, plave kose", krenu, "I ja imam zlato moje, koje voli mene"...

Konobar ponudi piće, svi izabraše roze, Jedinica i Četvorka zatražiše koka-kolu namesto vode. Voditelj pozva da polože zakletvu, ustadoše, Zaklinjem se na ovom časnom skupu... da ću se kao ljubitelj dobre kapljice nadmetati samo časnim sredstvima... da se božanska čarolija napitka preobrati u radost i lepotu... Javi se i violina, mikrofona se dohvati u crvene čizmice umetnica Zorka, "Nisam te se nagledao"... konobar posluži predjelo, takmičari uzeše da se raspremaju...

Pija uze reče da svaki ispijeni litar vredi 100 poena, da ima još disciplina, pa reče zagonetku, Sin u crkvu vazda ide, a otac nikada, pogodi Četvorka, vino i čokot. Nasuše prve čaše, nekako su se poštali, sve bili na vi sa pićem, Zorka reče u mikrofona, jen, jen, pa se nastavi sa "Šta će mi život bez tebe dragi"... u sve, crna kožna jakna, stiže i predsednik opštine Topola. Zorka, sve levom zabacujući kose, ode u takmičare, "Vetar duva, kiša lije, u prozore bije"... svi uzeše učestvuju.

Pevačica ode u publiku, Jedinica, koji po bontonu drži viljušku u levu ruku, prvi obrija flašu, Dvojka diže levu ruku, Trojka, na, "Bez tebe je srce prazno", u stojećem stavu, uze nazdravlja publici, zatraži još predjela, Četvorka, koncentrisan na pošo, nije pokazivao nikakve emocije, kad završi flašu, primače stolicu i uze da se zalaže roštiljem... bi "U jeleku kad zašušti svila"...

Zorka najavi pesmu za najboljeg kaspina, voditelj joj uze mikrofona, predoše na zdravice, Jedinica reče, Živeli, Dvojka bi opširniji, Živeli, hvala, Trojka nazdravi gazda Radu, reče da to je to, Četvorka interpretira neku veliku i tešku vino mudrost, nastavi se Zorka, "Od šećera, i od meda, poljupci su tvoji slađi"...

Svi su bili na drugoj flaši, Jedinica se, s obe ruke, javljala nekome u dnu sale, Trojka uze Dvojci trlja teme, Četvorka je gled'o svoja posla, Zorka je bila na "Ne dozvoli da zbog tebe moja duša veneee"... Trojka je zviždala u sve prste, Jedinica skide trenerku, skide i džemper, živnu i Dvojka, uključi se violina, "Kud da idem, i gde da te tražim"...

Jedinica obuče džemper, Dvojka je mlatio strogo levom rukom, Trojka zatraži još kupus salate, uze trlja teme, Četvorka stade vežba hodanje po beloj liniji koja bila ispred u crveno zastrte sofe, Dvojka skide jaknu, Trojka, koja najbolje napredovala sa piće, uze eksira u stojećem stavu, Jedinica je sve više pokazivala gornje zube...

LIJTE KIŠE

Trojka, u stojećem stavu, uze zavrće rukave, masira Četvorci teme, umetnica Zorka je bila na numeru "Naša ljubav mora da pobedi", Jedinica je nazdravljala i sve više pokazivala gornje zube, voditelj objavi da u motelu "Jezero", zahvaljujući gazdi Radu, 14. takmičenje po redu, pročita ko koliko dobio bodova za zdravicu...

Izmeriše koliko ko popio, Jedinica, Trojka i Četvorka su bili pri kraju drugog litra, dođoše do discipline pevanja pesama, Jedinica nešto smandrlja, Dvojka zatraži od muzike Miroslava Ilića, "Ima jedna stara rana, sve više me ona boli", javi se Trojka sa "Ružo moja, kraj mene, u meni", Dvojka je terala svoje, "Već danima sam ustajem, i s tugom se ne rastajem"... koncentrisana Četvorka izdekle-mova "Krčma stara, krčmarica mlada", pozdravi Časni sud, reče da može i dalje, ali nema potrebe.

Objaviše koliko ko dobio poena za pevanje, Jedinica naprasno poče da se češe, Dvojka je tražio od Trojke da ga fotografije mobilnim, ovaj nikako nije razumeo šta Dvojka 'oce od njega, slikanja se prihvati Jedinica, Dvojka uze da se namešta, Jedinica obavi zadatak, nastavi slika

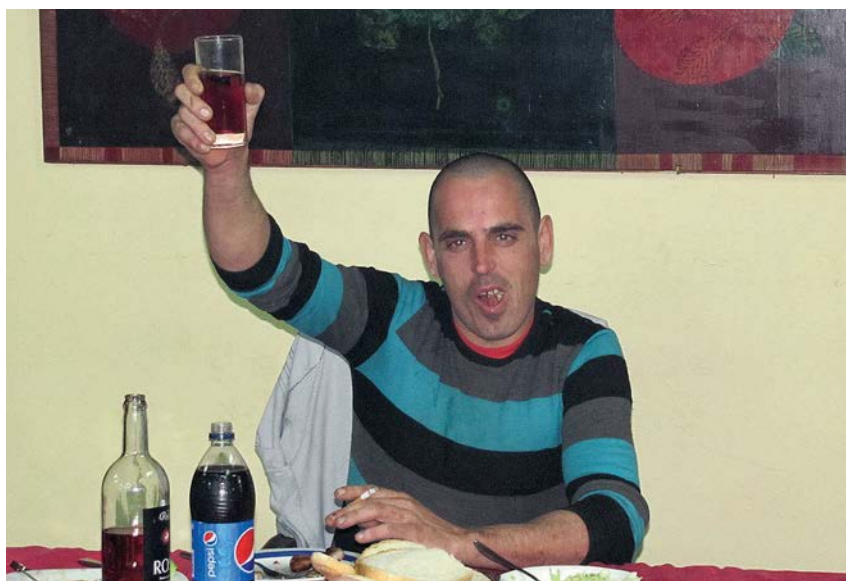

**"VINO PITI, A NE OPITI SE":
Pobednik i poraženi**

Fotografije: D. T.

publiku... Bi "Lijte kiše, ladne vode, dragi ode, dragi ode"... iz publike stigoše saveti Jedinici da što više jede, ovaj uze da što više jede, i sve slika šta jede, i Četvorka prionu na 'ranu. Trojka je tražila još predjela, pa prešla u aktivnost trljanja glave Jedinici... A kad Zorka podvrisnu, "Šta je to u muškoj čudi, da me tera da poludim", Trojka dunu u sve prste, i strovali se u stolicu, Dvojka pređe na sitno kikanje, Jedinica baš pokaza koliki su mu gornji zubi...

Dodoše na red brzalice, Pija reče, Pop popurac okačio torbu o klinac, neka popu popurca, neka torbe o klinca. Jedinica ponovi, Pop, torba, klinac, Dvojka, Tera pop popurca, Trojka, u stojećem stavu, Pop klinac, Četvorka skoro pa tačno ponovi brzalicu. Sve se nastavi, Četvorci uze poigrava desno oko, Dvojka je sve sitnije

kijala, Jedinicu upraviše prema toaletu, Četvorka se 16. puta uspešno vrati sa obavljanja male nužde.

Sve se još nastavi, Jedinicu su sve vraćali iz publike, Dvojka je i dalje kijala, Trojka je s obe ruke držala glavu, dvojka pređe u levitiranje, Jedinicu su i dalje vraćali iz publike, Trojka je bila presamićena na stolici. Najaviše hodanje po belu liniju, svi iskoračiše, Četvorka istrča, izmeriše kol'ko ko popio, najbolja Jedinica, 2,8 litara, Trojka zaostala. Nastaviše, Jedinica dobi savete iz publike da je vreme da finišira, naže iz čaše, bljucnu preko ruke, bljucnu i Trojka, voditelj objavi da im se oduzima po 20 poena, kad se diže Jedinica, sve 'oće se obračuna, preti skine glavu, odseče... Nekako ga otpraviše u publiku, umetnica Zorka otpjeva "Plakala sam kad si odlazio", prenu se Trojka, diže

se, ruke su mu lepršale na sve stane, za kratko, pretegnu nazad, upade u stolicu, udari glavom u tepih stazu iza njega, kojom umetnički bejaše zastrta lamperija.

Jedinica beše eliminisana, preostaloj trojici, ka'no vitezovima dobre kapljice, podeliše plave lente, nastupi pijenje u tišini, ali od tog posla ne bilo ništa, Dvojka i trojka zatražiše da se nastavi muzika, toga ne bilo, umotaše se sa one plave lente, Četvorka se borio da ostane koncentrisano odsutan. Proglasiše pobednika, broj četiri, takmičar Milenko, okačiše mu venac od suvih paprika, orden od rotkve, dadoše te evre u sitni apoeni. Ovaj uze korača po publici, pozira i predstavlja se, Dvojka i Trojka, uvezani u one vitez trake, nekako napustiše sto, nastaviše da se umotavaju u parteru.

DRAGAN TODOROVIĆ

Veliki izazovi pred srpskom poljoprivredom

“U situaciji kada padaju cene poljoprivrednih proizvoda na globalnom nivou moramo tražiti niše u kojima možemo biti konkurentni”, rekao je Nikola Vujačić iz kompanije Victoria Group na panelu posvećenom poljoprivredi

O d 8. do 10. marta na Kopaoniku je održan tradicionalni Kopaonik biznis forum pod nazivom “Dostizanje i konvergencija sa vodećim trendovima: kako sanirati glavne pukotine u sistemu”. Na Forumu, koji su organizovali Savez ekonomista Srbije i Udruženje korporativnih direktora Srbije, učestvovalo je više od 800 privrednika iz zemlje i regiona, predstavnika Vlade Srbije, ekonomskih analitičara i međunarodnih eksperata.

Jedan od panela bio je posvećen poljoprivredi, a među učesnicima su se našli Danilo Golubović, državni sekretar u Ministarstvu poljoprivrede i zaštite životne sredine, Nikola Vujačić, direktor operacija i izvršni direktor Victoria Group, Miroslav Kiš, predsednik Upravnog odbora Asocijacije poljoprivrednika, Đorđe Ljubojević, suvlasnik i direktor prodaje Kompanije Sirogojno, Miladin Ševarlić, predsednik Društva agrarnih ekonomista Srbije, a moderator diskusije bio je Saša Vitošević, generalni direktor kompanije Global Seed.

Nikola Vujačić iz Victoria Group je naglasio da će se srpski poljoprivrednici, do ulaska Srbije u Evropsku uniju, suočiti sa velikim izazovima, kao i da će morati da se prilagode tržišnim uslovima koje karakterišu veliki pad cena poljoprivrednih proizvoda na globalnom nivou.

“U situaciji sa padom cena poljoprivrednih proizvoda na globalnom nivou moramo tražiti niše u kojima možemo biti konkurentni. Teško je od srpskog poljoprivrednika očekivati da bude konkurentan u situaciji kada su u okruženju podsticaji znatno veći. Taj problem se prenosi na prerađivačku industriju koja trpi ako ceo lanac u proizvodnji nije konkurentan i održiv. Zato je vrlo bitno da primarni poljoprivredni proizvođač bude

konkurentan”, rekao je Vujačić, objašnjavajući da je uz sistemsko stvaranje uslova za podizanje konkurentnosti, važno stimulisati rast izvoza i njegove vrednosti kroz izvoz prerađenih poljoprivrednih proizvoda.

On je dodao da Srbija nema komparativne prednosti u ratarskoj i stočarskoj proizvodnji, ali da te prednosti postoje kada je reč, na primer, o proizvodnji jabuka i malina, kao i o organskoj proizvodnji. Uz podsećanje da je Victoria Group jedan od najvećih neto izvoznika u Srbiji, sa prihodom od 200 miliona evra od izvoza, Vujačić je upozorio i da je poslovanje izvozno orijentisanih kompanija u velikoj meri podložno kursnim rizicima i uticaju ne samo kursa evro-dinar, već i odnosa drugih svetskih valuta.

Državni sekretar u Ministarstvu poljoprivrede Danilo Golubović je izjavio da je Srbija ispunila uslove za IPARD pretpriступne fondove EU koji su namenjeni poljoprivredi, kao i da je raspisan konkurs za zapošljavanje 43 od potrebnih 103 radnika, što je jedan od uslova EU za korišćenje fondova – uz osposobljavanje Uprave za agrarna plaćanja.

“Do kraja godine biće obezbeđeni

uslovi za konkurisanje za korišćenje tih IPARD sredstava, jer će do tada biti raspisani konkursi za zapošljavanje preostalih radnika u Upravu za agrarna plaćanja, što je uslov EU. Ministarstvo je iz budžeta obezbedilo oko 30 miliona evra za početak realizacije IPARD programa za poljoprivrednike, krajem godine će biti raspisani prvi pozivi za aplikacije. Ukupno će biti obezbeđeno 175 miliona evra do 2020. pomoću IPARD II programa, a Srbiji će kada uđe u EU iz zajedničkog poljoprivrednog budžeta pripasti oko 1,2 milijarde evra godišnje”, rekao je Golubović.

Predsednik Društva agrarnih ekonomista Srbije Miladin Ševarlić je rekao da je problem naše poljoprivrede neorganizovanost i to što su mala poljoprivredna gazdinstva prepuštena sebi. Agrarna struktura u Srbiji nije loša, smatra Ševarlić, ali problem su investicije. Miroslav Kiš, predsednik UO Asocijacije poljoprivrednika, izjavio je da moraju da se ispune brojna obećanja data privredi, a Đorđe Ljubojević iz kompanije Sirogojno je istakao nužnost definisanja uslova za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom u Srbiji.

¶
R. V.

Čekajući maj

Nije zgoreg podsetiti srpske aktiviste na društvenim medijima, a naročito one sa političkim ambicijama: društvene mreže, posebno Tviter, jesu ogledalo društva ali prilično iskrivljeno. One prikazuju samo okolinu koju ste sami izabrali i ne treba da vas uznese činjenica da oko vas nema nikoga ko glasa za xy stranku te samim tim ta stranka ili koalicija nema nikakve šanse na izborima. Isto važi i za lajkove, fejkove i retvitove, koliko god da ih je oni se ne pretvaraju u sigurne glasove, naročito ne po principu tri korne – penal.

To ne znači da od Tvitera treba odustati, naprotiv. Samo treba biti realan u procenjivanju njegovog dometa i uticaja, što u Srbiji nije lako jer smo svi ne-realni kada je reč o ishodu izbora.

Savet onima koji bi da se suoče sa istinom, kakva god da je, jeste da "zaprate" one sa kojima se uopšte ne slažu, a aktivni su na Tviteru. Sa Fejsbukom je malo teže buduću da tu treba sklapati prijateljstva. Dakle, otvorite svoj mentalni prostor za drugačija mišljenja, nemojte blokirati one čiji vas stavovi nerviraju. Naravno, pod uslovom da vas zanima prava slika, buduću da nije malo onih koji su svoj internet prostor mukotrpno gradili i očistili od stavova koji su im neprihvatljivi. I nemaju ni najmanju želju da u to svoje gnezdo puštaju realnost. Ali, to je druga priča.

Drugi savet je da se ako niste preterano politički vični, malo klonite društvenih medija tokom kampanje. Tačnije, nemojte emotivno i prebrzo reagovali, hvaliti, kудiti, posebno nemojte nikoga psovati i vređati ili se priključivati onima koji to rade. Ima tu sveta koji zna zašto to radi, za razliku od vas koji verujete u neki politički ideal. Imajte na umu da je

nastup na društvenim medijima uvek javni, da vas uticajni mogu retvitovati, a mediji citirati. Iako se ozbiljni pravници bave pitanjima autorskih prava, tvrdeći da niko ne bi smeo da širi vaše ideje bez vaše dozvole, odnosno u kontekstu koji vam se ne dopada. Nije cilj ovog saveta da vas obeshrabri da "pustite glas iz grla" već da upozori na posledice.

Konačno, u Srbiji vlada mišljenje da se društveni mediji koriste tek za ispaljivanje parola, kuraženje svojih i obeshrabrivanje tuđih birača, dok je na Zapadu to sofisticiranije, prate se sve aktivnosti korisnika i kampanja se kroji pojedinačno, ako treba. U nekom trenutku, a možda je to već na ovim izborima, neka kampanja mogla bi da angažuje ozbiljnog stručnjaka koji ume na takav način da organizuje praćenje birača i radio je to, recimo, za nekog od kandidata na američkim izborima (nekoliko kvalitetnih je ostalo bez angažmana kada su njihovi kandidati odustali od trke). Jedini način da im izmaknete je da potpuno promenite svoje ponašanje na mreži, naročito na Fejsbuku.

To znači da, za početak, promenite podešavanja privatnosti, zabranite pretraživačima da vas pronalaze, prekinete da lajkujete i logujete se na drugim sajtozima pomoću Fejsbuk ili Tviter naloga, ukinete mogućnost da vas prijatelji taguju, isključite lociranje. Oni sa jačim stomakom mogu u podešavanjima (Settings) da daunloaduju sve što su ikada radili na Fejsbuku kako bi razumeli šta sve stranke mogu da saznaju o njima.

Konačno, najsigurnije je da tokom kampanje odeite na "društveni raspust", s tim da je to na neki način priznanje da ste izgubili.

¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD
		50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo). Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Njegoševa palačinka

Kao što postoje hafizi, ljudi koji znaju Kuran napamet i čuvaju ga u glavi da ukoliko dođe zlo vrijeme i sve knjige budu uništene, oni ponovo napišu Kuran i vrate ga muslimanima, na sličan način Crnogorci uče *Gorski vijenac*, sa bitnom razlikom da često nemaju pojma zašto ga uče. Umjesto da *Gorski vijenac* sa svojim kodovima postane vrsta svete knjige i model za dostojanstven život, to djelo kao da je za neke kontraproduktivno. Filozofija u rikverc. Iz dana u dan raste broj poltrona i ulizica, a ima onih koji što više čitaju *Gorski vijenac*, sve su glupliji. Stihove je lako zapamtiti, a teško razumjeti, stoga i ne čudi da se neuporedivo više ljudi poziva na *Gorski vijenac* nego na *Luču mikrokozma*.

Njegoš spada u klub osoba oko kojih se otimaju, a društvo mu čine Andrić, Štulić, Đoković i Tesla. Novoformirane države koje imaju tendenciju odbacivanja, njih prisvajaju. Ima neka tajna veza među njima, makar po tome što je ista mentalna frekvencija napadača koji žele da ospore njihova djela, iz gluposti ili bezobrazluka, potpuno je svedeno. U Crnoj Gori Njegoša iznova razapinju, on je rastrgnut između onih koji ga prisvajaju i onih koji ga se odriču. Međ' jednim i drugim ima raznih frakcija.

Država ga se sjeti isključivo prilikom obilježavanja jubileja, i to jadno. Amfilohije je na brzinu Njegoša proglasio svecem, tajnovidcem, što se nije primilo i građani su izmišljali viceve povodom fotošopirane ikone Njegoša tajnovidca sa sve oreolom, do te mjere da je dizajner Dražen Stojović kreirao *nasmijanog Njegoša*, rušeći sve kanone preozbiljnih Petrovića. Čak i ta satirična vizija Njegoša je dobra, jer iako ima razmak između prednjih zuba i oreol nad glavom, ćirilčno i ironično ekavski ispisano Sv. Negoš, sa sve crvenim slovom N, to piscu *Gorskog vijenca* ništa ne škodi već doprinosi.

Sve je to Njegoš izdržao, mrdnuo nije čak ni kad ga je prvi čovjek Petnjice (dodijeljen status opštine 2013. godine) Adnan Muhović proglasio krvnikom islama i rekao da u Lovćen nisu baš svi zakleti. Gospodin Muhović prije izjave o Njegošu bio je poznat isključivo po činjenici da je zamijenio automobil Dacia Logan novim modelom Opel Insignia uz obrazloženje da: "Rumunski auto nije za predsjednika". Moglo bi se reći da je Njegoš genocidan pjesnik isto koliko je i Princip

terorista. Valjda više treba vjerovati Pekiću, iznad čijeg radnog stola je bio uokviren Njegoš nego predsjedniku Petnjice.

Ostali teoretičari i političari koji napadaju Njegoša i tvrde da je islamofob i inspirator Srebrenice zapravo peru svoje biografije, jer su upravo oni bili ideološki ostrašćeni, početkom devedesetih godina zapaljivim govorima motivisali momke da u što većem broju idu na ratište, da bi se danas konvertovali u ultras pre-paid Crnogorce. Ipak je nemoguće prepričati *Gorski vijenac* jednom rečenicom: "To je ono đe se na Božić kolju Poturice." Malo je ljudi koji su dostojni jednog Njegoševog stiha. On sam sebe čuva jer je slavljen zbog vizije i perfekcije, zbog djela, a ne zbog nedjela.

Zapravo je interesantno da ko god pljune na Njegoša kao da diže sebi cijenu tim činom, izdiže se i koristi se njim.

Njegoš ipak mutira, nalazi način da preživi svako vrijeme, toliko da je u Beogradu prisutan na novčanici od dvadeset dinara, a za otprilike šest tih novčanica može se kupiti i Njegoševa palačinka. Nije on kriv što ga nema na eurima. Uspio je da se prikaže, ne kao svetac i tajnovidac, već u formi brze hrane. Iako je prva palačinkarnica otvorena u Njegoševoj ulici na Vračaru, druga je potvrdila ime jer je otvorena na Terazijama, što bi opravdalo termin "Terazijski Crnogorac". Krajem 2015. godine čitav Beograd bio je okićen bilbordima na kojima piše "Njegoševa palačinka", i brkovi su bili na skoro svakoj banderi u Beogradu. Suština je da Karađorđe ima šniclu, Cezar ima salatu, ali samo je Njegoš dovoljno veliki pjesnik da može izdržati teret jedne palačinke. On se uklopio i u hipstersko doba, u tome je njegova veličina, jer samo on može preći put od Lovćena do Terazija na taj način, kroz stihove i palačinku.

Fenomen je da je Njegoš zaobišao sve akademije, sjednice i formalnosti, da je uspio uz pomoć sasvim drugog modula da osvoji mlađe generacije. Njegoševa palačinka je zvučno ime, ima šmek i već je postala ozbiljan brend. Sve je kontekst vremena, sve drugo je pogrešna prizma. Da se Njegoš u ovo naše doba iznenada prikaže kao čovjek, on ne bi sjekao sabljama glave, već bi bio jaka figura i pjesnik, nešto poput Toma Vejta. Siguran sam u nemoguće.

ĐURO RADOSAVOVIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 25. februara do 24. marta 2016.

Kiti Fiedžerald:
SVINJOTOPIJA

Dirljiva, mračna i crnohumorna priča o prijateljstvu gnevne šiparice i sredovečnog muškarca, izolovanog od društva zbog strašnih fizičkih deformiteta, s tajnom opsesijom – krišom gaji svinje

Ana Marija Šua:
TERET ISKUŠENJA

Očajna zbog viška kilograma ona odlazi u centar za mršavljenje, spremna na sve što se u njemu od nje traži. Kontroveržno delo savremene argentinske književnice, distopija o društvu u kojem je savršen fizički izgled imperativ

Džejson Metjuz:
IZDAJA

Roman o američkoj i ruskoj špijunaži, kontrašpijunaži, prismoći, vrbovanju agenata, sajber ratovanju, tajnoj komunikaciji i upotrebi seksa u obavestajnom radu. Triler penzionisanog agenta CIA, pisan u najboljoj tradiciji špijunskih romana Džona le Karea

Ernst Hafner:
BRAĆA PO KRVI

Kulturna knjiga iz 1932, zabranjena po dolasku nacista na vlast, upečatljiv i napet roman o svetu besprizornih i potkulturi mladih u Berlinu poslednjih dana Vajmarske Republike

Samanta Šenon:
SEZONA KOSTIJU

Naučnofantastična distopija na tragu Margaret Atwood i Antonija Bardžisa, orvelovski roman o političkoj tiraniji s tolkinovskom pastoralnom mitskom ikonografijom

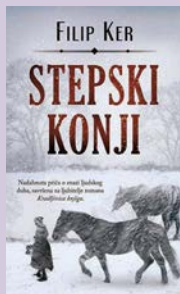
Džejms Paterson, Dejvid Elis:
OKRIVLJENE SUPRUGE

Tipični patersonovski triler u kome se smenjuju raskalašna neumerenost tri drugarice na njihovom izletu u glamurozni Monte Karlo, svirepo ubistvo, izdađa, opasnost i borba za opstanak

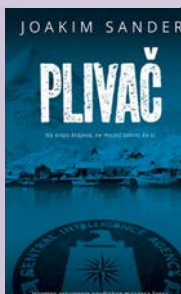
Patriša Kornvel:
TAČKA NASTANKA

Farma je izgorela, na zgaristu je pronađen leš. Istraga vodi u neslućenom smeru. Jedan od najboljih romana Patriše Kornvel iz serijala o forenzičkoj istražiteljici doktorki Kej Skarpeti

Filip Ker:
STEPSKI KONJI

Ukrajina 1941. godine, vreme nacističke okupacije. Jedan starac se stara o životinjama u prirodnom rezervatu Askanija Nova, gde retkoj vrsti stepskih konja preči izumiranje. Jedna devojčica želi da ih spase. Priča o traženju izlaza iz zagrljaja leda i smrti

Joakim Sander:
PLIVAČ

Savremeni špijunski triler čija se radnja dešava na liniji Brisel-Švedska-Sirija-Liban-Avganistan-Irak-SAD. Autor je nekadašnji poslanik u Evropskom parlamentu i činovnik Evropske komisije u Briselu, danas skandinavski literarna zvezda u usponu

Kamila Šamsi:
SPALJENE SENKE

Priča o Japanki koja je preživela udar atomske bombe u Hirošimi i koju je sudbina zatim odvela u Pakistan, Indiju, Avganistan i Ameriku. Knjiga ocenjena kao istorijski roman našeg vremena, s preporukom Salmana Ruždija koji je Kamilu Šamsi nazvao piscem izuzetne ambicije i snage

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)

Delfi knjižare d.o.o. "Rodič" (TC Rodič, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "BIG" (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

STRAST JE I DALJE TU.

Inspirisana dodatnom opremom koja uključuje: LED svetla, MINI Visual Boost radio, automatski klima uređaj, sportski kožni volan, parking senzore.

MINI ONE.
VEĆ OD 149€* MESEČNO.
VIŠE NA MINI.RS

*Finansijski lizing indeksiran u € sa ostatkom vrednosti. Akcijska cena vozila: 19.990€, iznos mesečne naknade: 149,00€, trajanje lizinga 36 meseci, učešće: 6.073,46€, iznos finansiranja: 13.916,54€, otkupna vrednost vozila po isteku finansiranja: 9.995,00€, NKS: 3,99% fiksna, EKS: 5,98%. Troškovi koji prate lizing ponudu: PDV na kamatu: 288,49€. Jednokratna naknada za obradu zahteva: 249,87€, PDV 20% na jednokratnu naknadu za obradu zahteva: 49,97€, naknada za registraciju u registar Finansijskog lizinga: 16,21€, PDV 20% na naknadu za registraciju u registar Finansijskog lizinga: 3,24€, prvo plaćanje: 6.681,24€, iznosi su obračunati u €, a plaćaju se po Srednjem kursu NBS na dan uplate.

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec